

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

YIL: 1 SAYI: 9

ARALIK 2018

eskiçağ

ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Eskiçağ Metodolojisi & Tarih Yazımı

İÇİNDEKİLER

Mykenlerin Doğuşu ve Myken Dönemi : 1-7

Noel : 8-12

Asurpanibal: 13-17

Antikçağ'da Tarih Yazmak: 18-28

Arkeoloji: 29-30

Herodotos: 31-33

Mısır Alfabeti: 34-35

Alfabenin Doğuşu: 36-39

Eskiçağ Araştırmaları Merkezi 1 yılında: 40

Roma'da Muhbirlik: 41

Tarihteki İlk Cinayet Davası: 42-43

Tarihteki İlk Rüşvet Olayı: 44-45

Sumerler: 46-50

Sanherib: 51

Ur- Nambu Kanunu: 52

Herakleitos: 53

Annalistler: 54-55

Tarih Yazıcılığı: 56-57

Sumerler'de Eğitim: 58-60

Atinalı Irene: 61-63

Kim Kimdir Köşesi: Ahmet Taşağıl:
64-65

Antropoloji: 66-68

ESKİÇAĞ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Yıl: 1 Sayı: 9 (Aralık) 2018

Ana Teması: Eskiçağ Metodolojisi

İmtiyaz Sahibi: Eskiçağ Araştırmaları Merkezi

Genel Yayın Yönetmeni: Umut Ataseven

Sanat Yönetmeni: EÇAM

Onur Kurulu Başkanı: Prof. Dr. Bülent İplikçioğlu

Yayın Kurul Danışmanı: Bünyamin Yıldız

Danışma Kurulu:

Didem DEMİRALP

Adil GÜRSES

Sosyal Medya Danışmanı: Etem Dönmez

Aylık olarak dijital ortamda yayınlanır.

BİRCE BALCI

MYKENLERİN DOĞUŞU VE MYKEN DÖNEMİ

Myken ismi, Peloponessos yarımadasının kuzeydoğusunda bulunan Mykenai şehrinden türetilmiştir. Homeros, hem İlyada hem de Odysseia yapıtlarında Troia'ya karşı savaş açan en önemli antik Yunan kralının Agamemnon olduğunu, Agamemnon'un bütün Argolis bölgesine hükmeden

krallığını Mykenai'deki sarayından yönettiğini söyler. Bundan dolayı bugün

yaklaşık olarak M.Ö. 1600'den 1100'e kadar uzanan Tunç Devri kültürüne Myken ve bu döneme de Myken Dönemi adı verilmiştir.

Burada vurgulamak gereken nokta Mykenlerin Yunanca konuşan bir toplum olduğudur.

Bunu 20. Yüzyılın başında bilmiyor olsak da yangınlar sırasında pişerek günümüze kadar koruna gelmiş kil tablet buluntularından

elde dilen bilgilere dayanarak, dillerinin Yunanca olduğu sonucuna varılmıştır.

MYKENLERİN ORTAYA ÇIKIŞI

Orta Tunç Çağı'ndan Geç Tunç Çağı'na geçiş evresinde Anadolu'da Kıta Yunanistan'ında Ege Adaları'nda ve Akdeniz havzasında bir takım değişiklikler yaşanmıştır. Ege'de Minos Uygarlığı güç kaybetmiş Anadolu'da Hitit imparatorluk haline gelmiş ve güçlenmiştir. Minos donanması yaşanan bu afetlerden etkilenmiş, deniz ticareti gerilemiştir.

Son Tunç Çağı ile birlikte Minos uygarlığının yerini Myken kültürü almaya başlamıştır.

Myken kültürü (Mykēnai kültürü), tunç silahlı Hint - Avrupa göçebe topluluklarından Akaların, MÖ 1800'lü yıllarda Yunanistan'ı istila ederek, yerli neolitik çiftçiler üzerinde feodal-askeri bir egemenlik kurmasıyla başlayan bir kültürdür.

Yunanistan'ın Mora Yarımadasında Mykenai yerleşimi bulunmaktadır. H. Schliemann tarafından bu bölgede başlatılan kazılarla birlikte ortaya çıkan kültüre kentin adından dolayı Myken Kültürü denmiştir. Genel olarak M.Ö. 1600 yıllarında ortaya çıktığı düşünülen Myken Kültürü, üç ana evreden oluşmaktadır.

Kıta Yunanistanı, Ege Adaları, Anadolu ve Akdeniz havzasına kadar yayılım gösteren kültürün siyasi yapısı hakkında

kesinleşmiş bilgiler yoktur. Mountjoy, Ege Adaları ve Anadolu'da görülen Myken Kültürünün, Kıta Yunanistan ile birlikte düşünülmeyip, Ege Denizi ortasındaki Myken yerleşimi barındıran adalar, kuzeyde Troia ve güneyde Rodos ile sınırlanan Anadolu hinterlandı arasında kalan Doğu Ege Denizi-Batı Anadolu ara yüzeyi olarak ele alınmasını önermektedir.

Myken kültürü ilk olarak Ege adaları daha sonra da Anadolu'da yayılım göstermiştir. Batı Anadolu, kültürün görüldüğü en önemli bölgedir. Anadolu'da şimdiye kadar tespit edilen en erken Myken buluntuları Limantepe, Iasos, Miletos, Panaztepe ve Kazanlı'dan gelmektedir. Mykenler Minos kolonileri olan Iasos ve Miletos'u ele geçirdikten sonra kuzeyde Ephesos ve İzmir'e doğru güneyde Müskebi ve Eskihisar'a doğru yayılmışlardır. Mykenlerin daha iç bölgelerdeki metal zengini bölgelere dağılması, genişleyen ticaretin veya metal yataklarının islenmesinde direk bir hâkimiyet mücadelesi içerisine girdikleri yönünde yorumlanmaktadır.

Mykenlerin Anadolu'da yayılımı sırasında burada bulunan yerli halkın olumlu ya da olumsuz etkisi olduğu henüz net olarak bilinmemekle birlikte bu durumun Hititler açısından bir tehdit unsuru olduğu kesindir. Hitit metinlerinde bahsi geçen Arzawa, Ahhiyawa, Lukka, Assuwa gibi ülkelerin Myken yayılım bölgesi içinde olduğu düşünülmektedir. Bu bölgelerde Myken yayılımı ile birlikte buluntular da gözlenirken Lukka ülkesinde yalnızca birkaç merkezde Myken buluntuları görülmektedir. Kizzuwatna ülkesinin sahil şeridindeyse bu durumun aksine daha fazla veri saptanmıştır.

MOPSOS MİTOSU

Hellen sözlü ve yazılı geleneğinde Troya Savaşının sonrasında bir çok Hellen kahramanının doğdukları topraklara ulaşabilmek için geri dönüş öyküleri anlatılırken, kimilerinin de yeni yurt arayışına girdikleri görülmektedir. Söz gelimi Tunç Çağı'nın son günlerinde Herodotos'un Troya savaşı sonrasında Pamphilya'ya göç edenlerin

kökenini Amphilokhos ve Kalkhas'ın önderliğindeki halklara dayandırması, arka planda Troya savağının meydana geldiği dönemde bir göç hareketinin varlığına dair ipuçları vermektedir. Keza Teukros'un Troya Savaşı'nın ardından babası Telamon tarafından Kıbrıs adasına gönderilmesi ve burada Salamis kentini kurması, Homeros'taki Arkadia'lı Agapenor'un Kıbrıs'a yerleşip Yeni Paphos kentini kurması, Bellerophon'tes'in Argos'tan Lykia'ya gelip yerleşmesi gibi sayısız anlatılar da bulunmaktadır. Gelenekte sözü edilenler, bir bakıma tarihsel bir göç hareketinin yankıları olmalıdır. Myken saraylarının yıkımının ardından Batı Anadolu'ya gelen halklar ile Hellen geleneğinde sıkça adı geçen efsanevi karakter Mopsos'un, beraberindeki halklar ile bölgeye gelişi arasında dikkat çekici paralellikler bulunmaktadır. Mitolojik bir

karacterin bölgedeki faaliyetleri ile arkeolojik olarak bölgeye yeni bir halk grubunun gelişi arasında bir ortak payda bulunmaktadır. Bu ortak payda da Tunç Çağı'nın sonunda Batı Anadolu'ya gelip yerleşen halk gruplarının kültürel varlığıdır.

Hellen geleneğinin önemli efsanevi simgelerinden biri olan Mopsos'un babası Rhaikos'un beraberindeki halklarla Girit adasından Batı Anadolu'ya geçtiği ve burada Kolophon'un yerli halkıyla mücadelesinin ardından bölgeye kısmen hakim olduğu bilinmektedir. Rhakios'un kâhin Teiresias'ın kızı Manto ile evlenmesinden doğan Mopsos,

Giritlilerin bölgeye yerleşmelerinin ikinci jenerasyonu olarak bölgeyi Karlardan tamamen temizleyerek egemenliğini kurmuştur. Pomponios Mela'ya göre ise Kolophon kentinin kurucusu Mopsos'tur. Aynı jenerasyon halinde gerçekleştiği öne sürülen bölgedeki bu göç ve hakimiyet öyküsünün, saray sonrası göçleriyle arasındaki paralellikler ve tutarlılıklar dikkat çekicidir. Batı Anadolu'da Myken saray sonrası dönem açısından bilgi veren merkezler incelendiğinde benzer bir durumun bölgede yaşandığı görülür. Mopsos mitinde anlatılan olayları iki bölümde ele alırsak öncelikli olarak Rhakios ve sonrasında Mopsos'un Batı Anadolu'da hâkimiyetinin tarihsel ve arkeolojik açıdan kanıtlarının olup olmadığı üzerinde yoğunlaşmak konuyu daha sağlam bir zemine oturtabilmek için gerekli görünmektedir. Bu açıdan konunun üzerindeki sis perdesini dağıtabilmek için öncelikle Batı Anadolu'nun Tunç Çağı'nın sonundaki durumuna eğilmek zorunludur. Batı Anadolu'da Myken saraylarının yıkılmasının ardından Rhakios'un bölgeye gelişi gibi Myken göçmenlerin varlığı da Bademgediği Tepe, Panaztepe, Limantepe, Kadıkalesi, Miletos, Çine-Tepecik gibi yerleşimlerde görülmektedir. Özellikle bölgedeki Hellen kaynaklarına dayanan göç olgusu incelenirken Mopsos ve babasına ait mitlerde adı geçen Kolophon kentine ait arkeolojik buluntular dikkat çekicidir.

Kolophon'da 1922 yılında yapılan kazılarda dairesel mezar odalı ve kısa dromoslu bir tholos mezarın ortaya çıkartıldığı ve çiziminin yapıldığı bilinmektedir. Huxley söz konusu mezarı GH IIIB ya da IIIC'ye tarihleyerek M.Ö. 13. yüzyılın sonunda Kolophon'a yerleşen Akhalara ait olabileceğini belirtmektedir. Sanders'ın Kolophon'da ele geçen tunç bacağı Ialysos'ta GH IIIB-C dönemine tarihlenen bir mezarda bulunan bıçak ile benzeştirmesi ise Kolophon'un aynı dönem içerisinde göç aldığı destekler bir arkeolojik kanıt olarak görülebilir.

AKDENİZ BÖLGESİNDE MYKEN KÜLTÜRÜ

Mykenlerin Anadolu'da oldukça önemli yayılımlar gösterdiğinden bahsetmiştik. Bu yayılım sadece Anadolu ile sınırlı değildir.

Akdeniz bölgesinde de aynı durum söz konusudur. Bunun sebebi Kıbrıs'ın bakır açısından zengin olması, Kilikia ve Likia'da bulunan limanlar sayesinde Suriye-Filistin sahillerine ulaşılabilmenin kolaylaşmasıdır.

Akdeniz Bölgesi'nde de Batı Anadolu'da olduğu gibi yoğunluk kıyı şeridinde görülmektedir. Özellikle Mersin ve İskenderun körfezi arasında Myken buluntuları saptanmıştır. Antalya, Mersin, Adana, Hatay önemli yerleşimlendendir. Perge'de yürütülen kazılarda da az da olsa Myken malları görülmüştür. Antalya ve çevresinde Uluburun ve Gelidonya batıkları önemli buluntu merkezleridir.

MYKENLERDE TİCARET, KÜLTÜREL BİRLİKTELİK, DİN

İlk başta, Myken dünyasında gördüğümüz şey, ciddi bir kültürel birlikteliktir. Ege Denizi'nin her iki tarafında Yunan topraklarına yayılmış Myken yerleşimleri devamlı birbirleriyle bağlantı halindeydi. Seramik geleneğine bakacak olursak, eğer Akdeniz'de üretilmişlerse, bunların tam nereden geldiklerini belli edecek kadar farklılık göstermediklerini görürüz. Bu da tüm bölgenin tek bir kültüre sahip olduğunu gösterir. Bu demek değildir ki, bölgesel varyasyonlar yoktu. Ama bu seramikler genel bir kültürel birlik içerisinde üretiliyor ve kullanılıyordu. Bu durum Myken uygarlığının düşüşünden sonra sırf Myken yerleşimlerinde değil, tüm Ege

bölgesinde ve Akdeniz'de de değişti, yani bu zamana kadar, M.Ö. 1600'den 1100'e kadar uzanan Myken döneminde bir kültür bütünlüğü görülmektedir.

Mısır'ı yöneten Firavunlarda ve Mezopotamya uygarlıklarını ilk oluşturan şehir devletlerinde olduğu gibi Mykenlerde de toplumu askeri komutan görevi gören, tüm güçleri elinde tutan bir kral yönetmekteydi. Ekonomik etkinlikler de, Mezopotamya'daki Dicle ve Fırat vadilerinde olduğu gibi çok gelişmişti. Sarayında oturan kral uzak topraklardaki bürokratları sayesinde ekonomik ilişkileri ve birçok seviyede üretimi kontrol edebiliyordu. Her toplum ve bölgede olduğu gibi, tarımsal üretim bu toplumların da ekonomik temellerini oluşturmaktaydı. Mykenlerdeki dini yetkiler de kralın elindeydi.

MYKENLERDE TOPLUM VE EKONOMİ

Myken dünyasının toplum ve ekonomik özellikleri hakkındaki bilgileri arkeolojik buluntular ve Linear B kaynaklardan öğrenebiliyoruz. Özellikle kale ve hisarlardaki buluntulara baktığımızda buralardaki politik sistemlerin oryantal monarşiyi andırıldığını görüyoruz.

Myken egemenliğine baktığımızda örneğin, Pylos ve Thebai gibi önemli merkezlerde bulunan tabletlerden buralardaki kralları 'Wanax' olarak adlandırdığını görürüz. Bu da Yunan yazıtlarından tanıdığımız 'anax' sözcüğünü, yani 'kral' kelimesini

anımsatır. Daha sonraki verilerden anlıyoruz ki bu, toplumun kuvvetli ve kudretli insanlarını betimlemekte. Buradan anlıyoruz ki burada bu insanların her şeyini kontrol eden tek bir 'kral'ı vardı. Bu kişiler kendi otoriteleri altında bir toprak birimi tutuyorlardı ve dolayısıyla önemli bir zenginliğe sahipti. Bürokrat seçip atayabiliyorlardı. Hizmetlileri vardı ve kraliyet mülkiyetinin kayıtlarını tutuyorlardı.

Bu kültürün ekonomik yapısı hakkında günümüzde çok kaynak bulunmamakla beraber saray ekonomisi ve yazı sistemlerinin kuvvetli bir bürokratik sistemin gelişmiş olduğunu açıkladığını ve merkezi bir ekonomik sistem altında toplu olarak tarım üretimiyle uğraşıldığını biliyoruz. Bu ekonomik sistem ve toplum, yaklaşık 400 yıl boyunca gelişmiş ve varlığını sürdürmüştür.

LEVANTTA YERLEŞKELERİ

KIBRIS

Kıbrıs'ta yerleşim en kaba örnekleriyle Milia, Enkomi ve Maroni'de toplanmıştır. Bu yerleşim yerleri önemli buluntu gruplarını da içinde bulundurmıştır. Kıbrıs; Doğu'ya açılan bir liman görevini görmüş, bu yüzden de Myken yerleşimi olarak önemli bir yer tutmuştur.

RODOS

Rodos'taki en önemli yerleşim yeri İalysos bölgesindeki Trianda yerleşimidir.

Myken şehirlerinin büyük bir kısmı tam olarak belirlenmiş olmadığından küçük boyutlu haritalarda birçok yerleşim yeri gösterilmemektedir. Trianda en çok araştırılan iskan olmakla birlikte daha fazla tartışmayı hak ediyor. G. Monaco tarafından 1935-36 yıllarında kazı yapıldı ve "Clara-Rhodos" unda sonuçlar açıklandı. Dikkatli ve özenli hazırlanmasına rağmen bazı noktaları net bir şekilde ayırt etmeyerek potansiyel değerini yitirir. Gelen çömlek parçaları Minos ve Helladik dönem arasında üç evre yerleşim yerini anlatır. Furumark bu üç evreyi Trianda I, IIA ve IIB olarak sınıflandırır.

SURİYE-FİLİSTİN

Geç Tunç Çağı'nda Mykenler'in deniz ticaretinde aktif bir rol almaya başlamasıyla beraber Kıta Yunanistan dışında Rodos Adası, Ege Bölgesi'nin ve Kıbrıs'ta Yakın Doğu'ya açılan limanı olması nedeniyle en önemli merkez halini almıştır. Ras Şamra'da (Ugarit) Girit ile ticarete ait (Orta Minos Dönemi) kalıntılar bulunmuştur. Burada Minos kolonisi ya da emperion* olabilir. Suriye ve Filistin'de Myken yerleşim alanına rastlanmaz, ama Myken topluluklarının yerel halk ile birlikte yaşamış olduğuna dair bilgiler vardır. Ugarit örneğinde olduğu gibi bu bölgede GHIIIA ve IIIB etkisi sık görülür. Burada erken Myken kültürüne sahip yabancı bir toplulukta yaşadığına dair kanıtlar vardır. Ayrıca Tell abu Havam'da yabancı Myken topluluğuna sahipti. Yarmuk nehrinin vadisinde IIIB buluntuları vardır aynı döneme ait jat da acre plajının kuzey tepelerinde ve Asheem'in güneyinde bütün bu bölge Myken etkisindedir. Geç Hellas II dönemine ait bulunan kanıtlar ise daha çok Rodos ve Kıbrıs la ticaret in devam ettiğini Kıta Yunanistan ile neredeyse hiç yapılmadığına tanık oluruz. Yine de Güney Filistin'de Yunan ziyaretçilerin ara sıra geldiğini görebiliriz.

Kıta Yunanistan'da saray sisteminin çökmesinin ardından GH IIIC döneminin başlarında keramik başta olmak üzere birçok alanda standartlaşmış öğelerin ortadan kalktığı gözlenmektedir. Kıta Yunanistan'ın sınırları içerisinde bir merkezden diğerine keramik ihracatı devam ederken Ege ve Doğu Akdeniz'de GH IIIC keramiklerinin yerli olarak

üretilmeye devam edildiği görülmektedir. Buna rağmen ufakta olsa Myken ticaretine ait izler vardır.

Genel olarak en çok Myken buluntularına Suriye ve Filistin'in kıyı bölgelerinde rastlanmıştır. Ve ticaret yolları ile iç kısımlarda da örneklerle rastlayabiliriz.

MISIR

Mısır'daki kanıtların gösterdiğine göre, Myken yerleşimine ait bir kanıt bulunmamıştır. Minos dönemine ait mısırdaki daha yoğun etkiler görülür, Girit ve Mısır arası ticaret daha yoğundur. Bu etkiler son Minos döneminde azalmaktadır. Ama ticaret aracılığı ile Myken Üslubuna ait kaplar, Minos Üslubundaki kapların yerlerini almıştır (Geç hellas IIIA ve IIB-18. Ve 20. Hanedanlık Dönemi). Bu kaplar direk olarak Kıta Yunanistan'dan gelmemektedir. Myken yerleşimlerinin bulunduğu Batı Anadolu, Kilikya, Kıbrıs ve Rodos'tan Mısır'a ticaret yoluyla gelmektedir. Mısır'da en yoğun Myken kültür etkilerine rastlanan dönem Firavun Akhenaton'a aittir. Özellikle Teb'ten Tell Amarna'ya taşındığı başkentte bu örneklerle daha çok rastlarız. Kentin firavunun ölümü ile yıkılmasının ardından elimize geçen parçalar genelde bütün halde değildir. Mykenler ile ticaret Akhenaton'un ölümüyle kesintiye uğramamış, fakat önemli ölçüde azalmıştır. Mısır'ın Amarna kentinde açığa çıkarılan arşivlerde, Mısır'ın 18. Sülale Firavunlarından III. Amenophis ile Arzawa Kralı Tarhundaradu arasında gerçekleşen yazışmaları içeren ve "Arzawa Mektupları" olarak bilinen iki mektup ele geçmiştir. Bu mektuplar, MÖ 14. yüzyılın ilk yarısında Arzawa Krallığı'nın, Mısır ile politik yazışmalara girebilecek kadar güçlü bir devlet haline geldiğini gösterir.

MYKEN DÜNYASININ ÇÖKÜŞÜ HAKKINDAKİ KURAMLAR

M.Ö. 1200 dolaylarında bu toplumu kökten sarsan ve sonunda da yıkan çok kötü olaylar olduğu hakkında elimizde birçok veri vardır. Bu döneme ait saldırılar tüm Akdeniz uygarlıklarını etkileyen olaylardır.

Mısır, dışarıdan gelen saldırılarla sarsılır; özellikle Akdeniz'den gelen Nil Deltası'ndaki saldırılardan haberdarız. Saldırganlar arasında Libya'dan gelenlerin de olduğunu öğrenmekteyiz, ama yazılı kaynaklar aslında saldırıların denizden geldiklerinden ,kısaca deniz kavimlerinden bahsetmektedir. Aynı dönemde Anadolu'ya hükmeden Hititlerin de yüzyıllar boyu ayakta kaldıktan sonra saldırılara maruz kaldığını öğrenmekteyiz. Bu bilgileri sadece yazılı kaynaklardan değil, yıkımların göstergesi olan arkeolojik buluntulardan da öğrenmekteyiz.

Elimizde bir Yunan miti de bulunmaktadır: Heraklesoğulları'nın gelişiyile ilgilidir. Bu mitolojik hikayeye göre, Peloponnesoslu mitolojik kahraman Heraklesoğulları Peloponnesos'dan sürülür. Buradan giderlerken de yüzyıl sonra geri gelip burayı ele geçireceklerine dair söz verirler. Yüzyıl sonra dönüp gerçekten Peloponnesos'u fethederler. M.Ö. 5.yüzyılda Peloponnesos'da yaşayanların Dor lehçesiyle Yunanca konuştuğunu bilmekteyiz. Heraklesoğulları da Yunanca'yı Dor lehçesiyle konuşuyor olmalıydı. Yani bu Dor akınları olarak adlandırılabilir. Bu durumda Dor akınları ya onları yok etti ya da onlara hükmederek, onlarla evlilik bağları kurarak her şeyi ele geçirdi ve Myken yani "Akha" dilini yok edip herkese kendi Dor lehçelerini benimsetti.

KAYNAKÇA

Umut Bilen, "Anadolu'da Myken Buluntu Merkezleri", Adnan Menderes Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2008,13.

Jak yakar, "Hittite Involvement in Western Anatolia", AS (26), 1976, 124.

Hristiyanların değil, tüm insanlığın en eski bayramı: NOEL

25 Aralık, Hristiyan dünyasında özellikle Katolikler tarafından önemli bir kutlama günü. Ama aslında Noel, insanlığın en eski bayramlarından birisi. Christmas olarak bilinen Noel'in başlangıcı olan bu günde, Noel Baba'dan çam ağacına kadar pek çok Noel miti de büyük bir ilgi görüyor. Noel'de Katoliklerin neyi kutladığını, Noel Baba'nın geyiklerinin nereden geldiğini ve hatta neden evlere bacadan girdiğini, Noel'de neden çam ağacı süslendiğini merak ediyorsanız bu yazımız bütün merakınızı giderecek.

Her yıl 25 Aralık günü, dünyadaki Katolik Hristiyanlar tarafından Noel'in yani Christmas'ın ilk günü olarak kutlanıyor. 24 Aralık günü olan Noel arifesine dek evlerde çam ağacı kuruluyor, ağaç süsleniyor, altı hediyelerle dolduruluyor. 24 Aralık gecesi uykuya yatan küçük çocuklar, o gece Noel Baba'nın bacadan gelip, çam ağacının altını hediyelerle süsleyeceğine ve ertesi sabah kalktıklarında Noel Baba'nın getirdiği hediyeleri açacaklarına inanıyorlar. Hatta bazı çocuklar, ta Kuzey Kutbu'ndaki evinden çıkıp gelen, Christmas gününde yol yorgunu Noel Baba için süt ve kurabiye bile bırakıyor.

Peki, tüm bu mitlerin kaynağı nedir? Noel gerçekten bir Hristiyan bayramı mıdır? Noel'i kutlamak Türklerin doğasına ve inanışlarına aykırı mıdır?

Noel İsa'nın doğumunun kutlandığı bir Hristiyan bayramı olarak bilinse de, aslında kökenleri çok daha gerilere dayanıyor. Hz. İsa'nın doğumu 4. yüzyıla dek kutlanmıyordu bile. Hristiyanlık bir din olarak yayılmadan çok önce, 25 Aralık pagan toplulukları arasında bir 'yeniden doğuş' bayramı olarak biliniyordu.

4. Yüzyıla gelindiğinde pagan inanışları ve kutlamaları hala varlığını sürdürüyordu. O tarihlerde gücünü yavaş yavaş artırmaya başlayan kilise, 25 Aralık'ın Hz. İsa'nın doğum

gününe denk geldiğini söyleyerek, bu günün Christmas olarak dini bir bayram olarak kutlanması için çalışmalar yaptı.

Noel 20. yüzyıldan beri, hem Hristiyanlar hem de başka dinler tarafından kutlanan, dini mesajlar vermek yerine hediye almaya, tüketime, ailecek yapılan kutlamalara dair bir güne dönüştü. Ermeni Kilisesi gibi bazı Doğu Ortodoks Kiliseleri, Jülyen takviminde 25 Aralık'a denk gelen 6 Ocak'ı Noel olarak kutlarlar.

Noel Hristiyanlara özgü bir bayram değil, insanlığın en eski geleneklerinden birisidir

Noel aslen bir Hristiyan bayramı değil, bir pagan bayramıdır ve insanlık binlerce yıldır bu bayramı kutlamaktadır. Kuzey kürede yılın en kısa günü ve en uzun gecesi, 21 Aralık'ı 22 Aralık'a bağlayan gece yaşanıyor. 'Kış gündönümü' olarak bilinen o günde 'Güneş Tanrısı'nın zayıflayıp hasta düştüğü ve bu yüzden de kışın başladığı düşünülüyordu. Hakikaten de kuzey yarımkürede 21 Aralık ile 25 Aralık tarihleri arasında güneş öyle eğik bir açı izliyor ki, bazı yerlerde doğduğu fark ediliyor bile. Ancak 25 Aralık günü itibarıyla güneş tekrar görülebilir bir açıyla yüzünü gösteriyor. Bu yüzden de 21 Aralık itibarıyla yapılan gündönümü kutlamalarında, yaz kış yeşil kalan çam ağaçlarının üzerlerine çeşitli meyveler ve kuruyemişler asılarak süsleniyordu. Böylece Güneş Tanrısının 'güçlenip geri döneceği' ve onlara tekrar mahsul bahşedeceği günler için umutlu oldukları mesajını veriyorlardı.

Benzer bir kutlama Romalılarda da vardı. Erken Romalılar bu tarihlerde Saturnalia adında bir festival yaparak, tarım tanrısı Satürn'ü

onurlandırıyor. Kuzey Avrupa'daki Kelt rahiplerinden oluşan Druid adlı halk da mabedlerini her mevsim yeşil kalan bitkilerin dallarıyla süsler ve böylece hayatın sonsuzluğuna vurgu yaparlardı.

Noel'le ilgili pek çok gelenek, kıtaya göç eden Hollandalı ve Alman göçmenler tarafından Amerika'ya getirilmişti. Noel'in temelinde bu yüzden Alman, İskandinav ve Hollandalıların geleneklerinden pek çok parça bulmak mümkün. Noel Baba'nın geyikler tarafından çekilen bir kızığa binmesi de benzer bir kültür ögesinden geliyor. Malum, Kuzey Avrupa'da zorlu kış şartları yaşanıyor ve yılın pek çok ayında toprak kar altında kalıyordu. Bu yüzden ulaşım için kızaklar kullanılmaktaydı. Geyik ise, eski çağlardan beri gizemli ve merak uyandıran bir hayvan olarak bilinir. Bu devasa yaratıklar, 18. Yüzyıldan itibaren evcilleştirilmiş ve insanların hizmetinde kullanılmaya başlanmıştı.

Noel Baba Türkiye’de yaşamıştı

Noel Baba efsanesinin kökeninde, Bir zamanlar Antalya yakınlarındaki Demre’de de yaşamış olan Aziz Nikola’nın olduğunu bilmeyen yoktur herhalde. Bari’li Nikola’nın, eski adı Patara olan Demre’de doğduğu, burada dini eğitim aldığı, rahip olduktan sonra da o zamanki adıyla Likya’nın Myra yöresinde yaşadığı kabul edilir. Milattan sonra 3. Yüzyılda yaşayan Aziz Nikola, parası olmayan bir kasabın 3 kızını evlendirmiş, yaşadığı bölgedeki çocuklara sürekli hediyeler alan, iyi kalpli bir insandı. Önce Avrupa’nın kuzey ülkelerinde, sonra da tüm dünyada çocukların koruyucusu ve sevindiricisi olan Noel Baba tiplemesi, Aziz Nikola inancından geliyor. Yurt dışında Santa Clause olarak bilinen Noel Baba figürü, Christmas’ın tüm dünyadaki yüzü gibidir.

Yaygın bilinen bir yanlış: “Çam ağacı süslemek Hristiyan geleneğidir”

Noel’de Çam ağacı süslemek geleneği pagan çağlarından beri süren bir gelenektir. Ancak bu konunun Hristiyan literatürüne girişi ve çam ağacının Hristiyanlıkla bütünleşmesi 7. yüzyılı bulur. Çam ağacının süslenmesi geleneği, yüzyıllar boyunca pagan Almanların geleneği olmayı sürdürmüştür. Çok sonraları, Hristiyanlar da bu sembolü kullanmaya başlamıştır. Çam ağacının bir sembole dönüşmesi, ilk kez Aziz Boniface’nin yazıtlarında kendine yer bulmuştur. Kuzey Almanya’ya yaptığı bir misyonerlik seyahati sırasında çam ağacının halen kullanılmakta olduğunu gören Aziz Boniface’nin, ağacın üçgen şeklinden hareketle Teslis inancını paganlara anlatmaya çalıştığı söylenir. Bu gelenek daha sonra Amerika’daki devrim sonrasında Kuzey Amerika’ya yayılmış, hem ABD’de hem de Kanada’da kullanılmaya

başlanmıştır. Ancak tüm dünyada bir sembol haline gelmesi, aslen bir Alman olan Kral 3. George'un İngiltere tahtına oturmasının ardından yaşanmıştır. 18. Yüzyılda tahta geçen Kral 3. George sonrasında, “üzerinde güneşin batmadığı” İngiltere İmparatorluğu’na mensup ülkelerde çam ağaçları görülmeye başlandı. Ancak Noel’de ağaç süsleme geleneği esasen 19. Yüzyılda, Kraliçe Victoria ile birlikte popüler hale geldi. Sonrasında da tüm dünyada Noel’de ağaç süslemek moda haline geldi.

Şömineye asılan çoraplar

Noel Baba'nın hediye getirmesi geleneği, İskandinav Mitolojisi'ndeki Tanrı Thor'un babası olan Tanrı Odin'e dayanıyor. Odin'in uçan atı Sleipnir ile avlanmaya gittiği zamanlarda, İskandinav çocuklarının Sleipnir için çizmelerinin içine havuç ve saman koyduğu ve şöminenin yanına astıkları biliniyor. Odin ise bu iyilik karşılığında çocuklara hediye ve şekerlemeler getirirdi. Zamanla bu gelenek Avrupalı göçmenler vasıtasıyla Amerika'ya ulaştı. Çizme yerine büyük çoraplar

kullanılmaya başlandı ve bu gelenek Noel'in bir parçası haline geldi.

Noel Baba neden kırmızı beyaz bir tulum giyiyor?

Bu konuda teşekkür edeceğimiz tek bir mecra var aslında, o da Coca Cola... Christmas'ta Kırmızı beyaz tulum giymiş tonton Noel Baba görüntüsü, ilk olarak Coca Cola için reklam afişleri hazırlayan çizer Haddon Sundblum'un elinden çıkmıştı. 1931 yılında Coca Cola'nın Noel için hazırlanan reklam posterlerinde, bu içeceği almamız için sübliminal bir mesaj var dersek yanlış olmaz herhalde...

Noel baba evlere neden bacadan giriyor?

Noel'e dair en çok merak edilen bu mitin de kaynağı yine Avrupa geleneklerine dayanıyor. Pek çok insanın şömineli evlerde yaşadığı Avrupa'da baca önemli bir semboldü ve genellikle güzel şeylerle ilişkilendirilirdi. Örneğin baca temizleyicilerini görmek, baharın habercisi sayılır ve uğurlu olarak görülürdü. Hristiyanlık öncesindeki Nordik geleneklerde, Tanrı Odin'in gün dönümünde bacalardan girdiği ve hediyeler bıraktığına inanılırdı. Noel Baba'nın evlere hediye getirmek için seçtiği yol da Christmas'ta bu mitolojik inanışlar üzerine kurgulanmıştır.

2019

MUTLU YILLAR

HAPPY NEW YEAR

Asurbanipal

Asurbanipal Neo-Asur imparatorluğunun kralıydı. Asurbanipal'ın hükümdarlığı süresince (MÖ 668-631 dolayları), dünyadaki en büyük imparatorluk olan Neo-Asur imparatorluğu batıda Kıbrıs'tan doğuda İran'a kadar uzanıyordu, hatta bir dönem boyunca Mısır'da imparatorluk toprakları içindeydi. Günümüz Irak'ında yer alan başkent Ninova dünyanın en büyük şehriydi. Tüm bunlar olurken Atina ve Sparta gibi Yunan şehir devletleri hala çocukluk dönemlerini yaşamaktaydı, Roma ise yalnızca küçük bir yerleşimdi.

Böylesine büyük bir imparatorluğun hâkimi olan Asurbanipal alçakgönüllülük etmiyor, kendini "dünyanın kralı" olarak adlandırıyordu. İmparatorluğun büyüklüğü düşünülünce, bu unvan pek de gerçek dışı değildi.

Asur'un en büyük krallarından biri olmasına rağmen, Asurbanipal tahtın ilk varisi değildi, kendinden büyük bir erkek kardeşi vardı.

Tahtın asıl varisi olan erkek kardeşi ölünce, babası Esarhaddon diğer büyük kardeş Shamash-Shum-ukin'i es geçerek Asurbanipal'i vâliht prens yaptı. Bu cüretkar, hatta belki de aptalca bir hareketti. Esarhaddon'un kendi babası, Esarhaddon'u yani en küçük oğlunu vâliht ilan edince diğer oğulları tarafından vahşice katledilmişti!

Shamash-shum-ukin bu karar üzerine oldukça sinirlenmişti. Esarhaddon ise teselli olarak onu Babil kralı ilan etti. Babil kralı olmak kulağa hoş gelse de Babil o dönemde Asur imparatorluğunun bir parçasıydı dolayısıyla Shamash-shum-ukin küçük kardeşine hesap

vermek zorundaydı. Bunun yarattığı gerilim sonucunda topyekun bir savaş patlak verdi.

“Haşmetli babam, yüce tanrıların emriyle, beni kardeşlerime tercih etti.”

Asurbanipal veliaht prens ilan edildiğinde, kral olmak için eğitimine başladı. Görgü kurallarını öğrendi, önemli askeri beceriler edindi ve âlimlerden ders aldı. Sarayda nasıl kral olunacağına dair çok şey öğrenerek babasını gölgede bıraktı.

Ayrıca, babası için istihbaratçı olarak da çalıştı, imparatorluktaki gizmenlerden bilgiler alarak istihbarat raporları topladı. Bu iş, Asurbanipal’ın imparatorluk hakkında bildiklerini geliştirmesine ve olası düşmanlarını öğrenmesine olanak tanıdı.

“Kızgın aslanların boğazlarını deldim, her birini tek bir okla.”

Asurbanipal sarayının duvarlarını kaplamak için kendisini avlanırken ve hatta çıplak elleriyle aslanları boğarken gösteren bir dizi rölyef kabartma sipariş etti. Bu rölyefler Asur sanatının en meşhur örnekleri arasında.

Asurbanipal halkına karşı sevecen düşmanlarına karşı ise acımasızdı. Bir keresinde alt ettiği bir kralın çenesine köpek zincirleri bağlattığı ve onu bir köpek kulübesinde yaşamaya zorladığı söylenir. Bu, antik dünya standartlarında bile oldukça gaddar bir tavır.

Asurbanipal tahta geçtiğinde Mısır’la ve diğer çevre yerlerle savaş sürmekteydi, düşmanlarını yendi ve imparatorluğu daha da genişletti.

Elam devleti Asur’a karşı ayaklanmaya çalıştığında, Asurbanipal onları da ezdi. Elam kralını ve oğlunu kendi kılıcıyla öldürdüğü söylenir. Elam kralının kesik başı bahçedeki bir ağaca süs diye asıldığı Ninova’daki saraya getirildi. Bu hareket birçoğları için Asurbanipal’e bulaşılmayacağına dair verilmiş çok açık bir uyarıydı.

“Aşur’un (Asur tanrılarının başı) ve İştâr’ın yardımıyla onları öldürdüm. Birbirlerinin gözü önünde başlarını kestim.”

Genç prence askeri taliminin bir parçası olarak savaş arabası sürmek, süvari atlara binmek ve okçuluk gibi beceriler kazandırıldı. Bu amaçla, aslan avlamayı da öğrendi.

Asur’da, aslan avlama bir kraliyet sporuydu. Modern dünya için acımasızca olsa da, aslan öldürmek bir kralın halkını dünyadaki tehlikelere karşı koruma becerisini temsil ediyordu.

Asurbanipal, Elam'ın Asur'a karşı komplolar düzenleyen baş belası hükümdarlarıyla uğraşırken çok çaba harcamıştı. Bu komplolardan bıkip usanmış Asurbanipal Elam'ı kesin olarak ortadan kaldırmaya karar verdi. Saray ve tapınakları soydurdu, kraliyet mezarlarının açılmasını ve kral kemiklerinin alınmasını emretti. Hayatta kalanlarsa zincirlere bağlı şekilde, köle olarak Asur'a getirildi.

“Elam diyarının tapınaklarını yıktım ve tanrılarını ve tanrıçalarını yok saydım... Önceki ve sonraki krallarının mezarlarını yıkıp mahvettim... Kemiklerini Asur'a götürdüm. Ruhlarının uyumasını engelledim ve onları cenaze sunularından ve şereflerine toprağa dökülen şaraplardan mahrum bıraktım... Bir ayın seyrinde ve yirmi beş günde, Elam diyarının bucaklarını yakıp yıktım, üzerlerine tuz ve tere saçtım.”

Düşmanları yalnızca dış tehditlerden ibaret değildi, kendi kardeşini de öldürmüştü. Yukarıda bahsedildiği gibi, Asurbanipal'in kardeşi Shamash-shum-ukin Babil kralı olmuştu. Asurbanipal'e hesap vermekten bikan Shamash-shum-ukin imparatorluğun ücretlerinde bulunan diğerleriyle bir işbirliği

yaparak ve Babil adına bazı kentleri ele geçirerek kardeşine karşı bir komplo hazırladı

Oynanan oyunun farkına varan Asurbanipal, Babil'i iki yıl sürecek bir kuşatma altına aldı. Bu kuşatma sırasında insanların açlıktan kendi çocuklarını yiyecek duruma düştükleri anlatılır. Nihayetinde, Shamash-shum-ukin yanan sarayında esir düşmekten kaçarken öldü, onunla birlikte bu komploya karışanlarsa öldürüldü.

“İnsanların geri kalanına, hala hayatta olanlara gelince... Bizzat ben bu insanları bir cenaze sunusu olarak yere seriyorum... Parçalanmış etlerini köpeklerle, domuzlara, akbabalara, kartallara, gökyüzünün kuşlarına ve apsunun (su) balıklarına yediriyorum.”

Düşmanlarını alt etmediği ve aslan öldürmediği zamanlarda, Asurbanipal belki de genel tavrıyla

uyuşmaz bir şekilde ilmi uğraşlar peşindeydi. Okuyabiliyor ve yazabiliyordu, bu bir kral için alışılmışın dışındaydı. İlmî becerilerini geliştirmeyi seviyordu öyle ki sarayındaki rölyeflerde kendini kılıcının yanı sıra belinde bir stilusla (tablet üzerinde yazı yazmakta kullanılan kalem)

tasvir ettirmişti. Kalem kılıçtan keskin olabilir, ancak Asurbanipal ikisini de ustaca kullanıyordu.

Dünyada sistematik olarak toplanmış ve listelenmiş ilk kütüphaneyi Asurbanipal kurmuştur. Sahip olmaya diğer her kitabın bir kopyasını istemiş ve emri altındakileri dünyanın tüm bilgilerini toplamak üzere imparatorluğun çeşitli yerlerine göndermişti. Asur kitapları kağıt üzerine değil, çoğunlukla kil tabletlere, semboller oluşturmak için ufak bir kamanın kullanıldığı çivi yazısıyla yazılmıştı. Toplamda yüz binlerce tablet Asurbanipal'in kütüphanesinde toplanmıştı, bunlardan 30.000'i günümüzde British Museum'da bulunmakta.

Asur kültürü hakkında bildiklerimizin birçoğu bu metinlerden geliyor.

Kütüphanedeki eserler arasında, bugün dünyanın en eski edebi eserlerinden biri olduğu düşünülen Gılgamış Destanı da yer alıyordu. Destanın bir kısmı günümüzde “Tufan Tableti” olarak adlandırdığımız tablet üzerine yazılmıştı, bu tablette Büyük Tufan anlatısı yer alıyor ki bu anlatıdan daha önce yalnızca Kutsal Kitap'ta bahsedildiği biliniyordu.

Asurbanipal, imparatorluğu başkent Ninova'dan yönetiyordu. Asur kralları

savurgandı. Ninova, Asurbanipal'in büyükbabası Sanherib tarafından büyüklüğü ve ihtişamı antik dünyayı hayrete düşüren koca bir şehre dönüştürülmüştü.

Asurbanipal imparatorluğu saltanatının büyük bir bölümünde “tüm insanlarda hayret uyandırmak için” inşa edilen “Rakipsiz Saray”dan yönetti. Ziyaretçiler saraya

yanlarında kralı tehlikeli doğüstü güçlerden koruyan kocaman insan başlı kanatlı boğalar (*lamassu*) bulunan devasa kapılardan geçerek giriyordu.

Ninova'daki kraliyet bahçeleri olağanüstü güzellikteydi. Bu bahçeler dağlardan aşağıya doğru 50km boyunca uzanan kanallarla sulanıyor, böylelikle bahçeler tüm yıl boyunca üzerlerinde envai çeşit çiçeğin açtığı bir vahaya dönüştürülüyordu. Geçtiğimiz tarihlerde Dünyanın Yedi Harikası'ndan biri olan Babil'in Asma Bahçeleri'nin aslında Ninova'da olduğu, yazarların daha sonraki zamanlarda Ninova'yı Babil'le karıştırdığı iddiası ortaya atıldı.

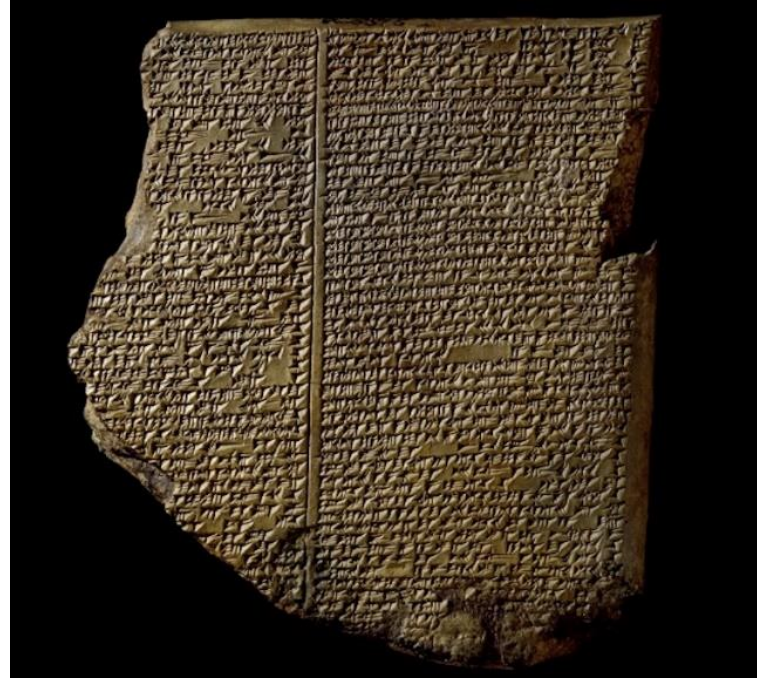
“Ben, Asurbanipal, Nabu'nun (yazı ve bilgelik tanrısı) bilgeliğini öğrendim, ne kadar varsa bütün müstensihlerin usullerini elde ettim, izahatlarını irdeledim.”

Asurbanipal'in kütüphanesi sarayının yanan duvarları altına gömülmüştü ve 2.000 yıl boyunca saklı kaldı. Kütüphanenin kırık ve dağılmış kalıntıları ilk kez 1849'da bulundu, günümüzde ise bu kalıntılar British Museum'da yer almakta. Ele geçirilen parçalar tüm dünyadan araştırmacılar tarafından incelendi,

Gerçekte böyle olmasa bile, imparatorluk boyunca farklı bitkiler toplatıp başkente getiren Asurbanipal'in bahçelerinin de son derece etkileyici ve egzotik olduğu kesin.

Asurbanipal'in hayatı iyi belgelenmişse de ölümü bir sır olarak kalmaya devam ediyor. 19. yüzyılda arkeolojik keşiflerin yapılmasından önce, Asurbanipal sonraki yazarlarca Sardanapalus olarak biliniyordu ve Asur'un son kralı olarak romantikleştirilmişti. Pers anlatımlarından birinde, düşmanları Ninova'yı ele geçirince, kendisini sarayında cariyeleri, gümüşleri ve altınları ile birlikte yaktığı söylenir. Bu çarpıcı sahne Delacroix'nın meşhur Oryantalist resmi *Sardanapalus'un Ölümü*'nde hayat bulmuştur.

Arkeolojik deliller Asurbanipal'in Asur'un son kralı olmadığını ve Ninova'nın ele geçirilişi sırasında ölmediğini kanıtladı. Yine de ölümünden kısa bir süre sonra, MÖ yaklaşık 612'de, imparatorluk zayıflamış, çeşitli gruplar Asur şehirlerini yağmalamış bu da imparatorluğun çöküşüne yol açmıştı. Asurbanipal'den sonra gelen krallar hakkında çok az şey bilindiği için Asurbanipal'in Asur'un son kralı olduğu efsanesinde biraz doğruluk payı bulunuyor.

Antik Çağ'da Tarih Yazmak

"Il n'y a pas de hors-texte".

"Metin dışında hiçbir şey yoktur".

Jacques Derrida (1)

Türk Dil Kurumunun 2005 yılında yayımladığı Türkçe Sözlükte, "tarih" kelimesinin anlamları arasında konumuzla ilgili anlamı şu şekilde verilmektedir:

"Toplumlari, milletleri, kuruluşları etkileyen hareketlerden doğan, olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bu olaylar arasındaki ilişkileri, daha önceki ve sonraki olaylarla bağlantılarını, karşılıklı etkilenmeleri, her milletin kurduğu medeniyetleri, kendi iç sorunlarını inceleyen bilim."

Dilimizde "tarih" kelimesi bir başka anlamıyla, zaman içinde geçen olayları sebep ve sonuç bakımından birbirine bağlayarak anlatan düzyazı biçimindeki anlatı türlerinden biri olarak da kullanılmaktadır. Böylece tarih bir yönüyle araştırma ve incelemeye, başka bir yönüyle de anlatıya, dolayısıyla bir anlatı metnine dayanmaktadır. Olayların metin yoluyla aktarılması söz konusu olduğunda tarih 19. yüzyıla gelinceye kadar, anlatımda

güzelliğın amaçlandığı bir yazın türü olarak görülmüştür. Tarihin edebiyata oranla bilimsel bir alan olduğunun ileri sürülmesi ve tarih ile edebiyat arasında bir ayrım gözetilmesi tarih yazıcılığı alanında bilgi kuramıyla ilgili soruların gündeme gelmesiyle başlamıştır. Pozitivizm akımından sonra bilimsel olmaya, nesnel bilgi edinmenin ve güvenilir olmanın koşullarının araştırılmasına doğru gidilmesi, böylece ilkeler ve yöntem bakımından tarihin doğa bilimlerinin ilkelerine yaklaştırılması, nesnel olmasının önem kazanması sonucunda 19. yüzyıldan başlayarak tarih bir bilim dalı olarak incelenmeye başlamıştır. Bu türden bir yaklaşımın sonucu olarak tarih edebiyattan ayrılmış ve bilgi kuramı açısından ele alınan tarihin metinsel yönü göz ardı edilmişti (2).

20. Yüzyılın ikinci yarısından başlayarak tarih kuramı alanında geliştirilen yeni yaklaşımlar sonucunda tarihi, geçmişteki olayları belge ve bilgilere dayanarak, sebep-sonuç ilişkisi çerçevesinde, zaman-dizimsel bir sıra izleyerek ele alan, özel yorumlara yer vermeyen, nesnel kuralları olan bir bilim dalı olarak gören anlayış bugün artık geçerliliğini yitirmiştir (3).

19.Yüzyılın tarihe yaklaşımı karşısında 20. yüzyılın post-modern tarih kuramının öncülerinden Hayden White şöyle demektedir:

"Tarihçiler gerçeklerin kendi kendilerine konuşmadıklarının farkında değillerdi. Onlar adına tarihçi konuşmaktaydı ve geçmişin küçük parçalarını bir bütün içine yerleştirerek onları tamamen söylemselleştiriyordu"(4).

Hayden White'ın düşüncesine göre bir tarih anlatısı da edebiyat metinleri gibi, yazınsal kurallara bağlı olarak yazılır. Tarihçi bir roman yazarından farklı çalışan birisi değildir. Tarih yazarı ile roman yazarı arasındaki en önemli fark tarih yazarının geçmişte olmuş olayları, roman yazarının ise hayalinde canlandırdığı olayları anlatmasıdır. Ancak ikisi de aynı yazınsal düzeni ve yazım yöntemlerini kullanarak yazarlar (5).

Post-modern tarih anlayışına göre tarih salt belge değildir, metinler üstünden gelişen ve metinsellikle biçimlenen öznel-özgül bir alandır. Kuşkusuz, tarih yaşanmış, olmuş bir eylemin ediminin zaman dizimsel olarak belgesel izdüşümüdür, ancak belgenin yorumu söz konusu olduğunda tarih yoruma, öznelliğe ve metinselliğe dayalı bir bakış açısı kazanmaktadır (6).

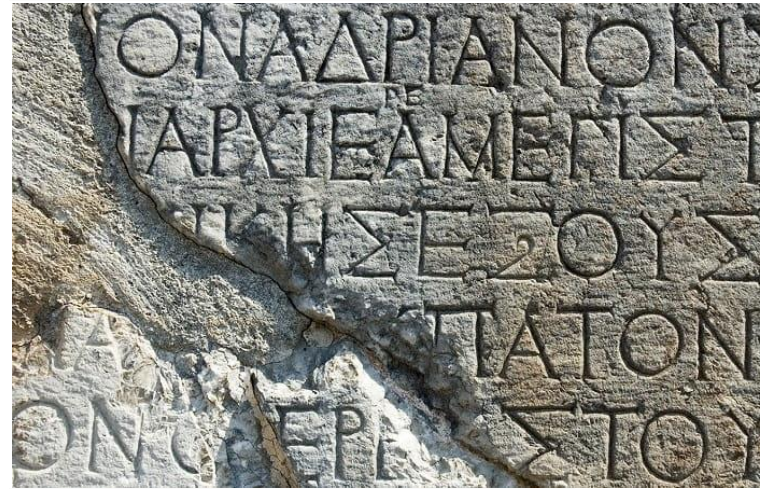
Bugün tarih, geçmişi öğrenmek, anlamak isteyen bir tarih araştırmacısının belgelere dayalı yorumu ile kurulmuş bir metin olarak algılanmaktadır, yani tarih kurmaca metindir (7). 18. Yüzyıla kadar bilinen ve kabul edilmiş olan, tarihsel gerçekliğin kurmaca boyutu 19.yüzyılda göz ardı edilmiş olmakla birlikte, bu konu post-modern kuramla birlikte yeniden ele alınmıştır. Tarihçinin ideolojik ve retorik bir işlevinin bulunduğu kabul edilmediği 19.yüzyılın tarihçisi böyle bir işlevinin olduğunun kendisi de farkında değildi (8).

Tarih bilgisiyle bağlantılı problemler üzerinde düşünen kuramcılar tarihi yazan kişinin aynı zamanda tarihi yarattığını da söylemektedir. Bir tarih metnini yazınsal biçiminden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Dolayısıyla tarihte nesnellikten de söz etmek mümkün değildir (9). Tarih araştırmacıları incelemelerini kendi birikimlerine, yaratıcılık güçlerine, kültürel ve ideolojik değer yargılarına, toplumsal yapıya bağlı olarak yorumlayan, kurgulayan kişilerdir (10). Tarih yazımının biçim bakımından özelliklerinin analizi ve incelenmesi tarih anlatılarıyla kurmaca anlatılar arasında, dil yapısı bakımından benzerliklerin olduğunu göstermiştir (11).

Yeni tarihselcilik kuramına göre, tarihçi kişisel bakış açısından ve ideolojik görüş ve önyargılarının etkisinden kurtulamayacağından, yazdığı tarih her zaman yorumsaldır. Metin analizleri göstermiştir ki geçmiş, metnin dili tarafından oluşturulmaktadır. Tarihin metin yönü ve metinler arası ilişkileri tarih anlatısını kurmaca olana bağlamaktadır (12).

Kurgulanabilir bir disiplin olarak tarih sadece dil içerisinde gerçekleşebilir (13).

Yeni tarihselcilik kuramının tarihe bu şekildeki yaklaşımının köklerini antikçağın tarihe yaklaşımında aramak gerekir. Post-modern tarih anlayışının karşı çıktığı tarih ve edebiyat arasında ayırım gözetilmesi düşüncesi antikçağda yoktu (14). Batı kaynaklı tarih yazıcılığının temellerini kurmuş olan Grekler ve Romalılar için tarih edebiyatın bir koluydu. Anlatılanların nasıl anlatıldığına önem verilirdi. Bir tarih yazarı için okuyucunun ilgisini çekmek esastı. Tarih yazanlar üslupları ile okuyucunun yada dinleyicinin ilgisini çekmeyi isterlerdi. Böylece yazılanların gerçeğe uygunluğunun yanı sıra, okuyucunun da beğenisi dikkate alınıyordu. Greklerde ve Romalılarda tarih metinlerinin tıpkı post-modern kuramın yaklaşımında olduğu gibi yazınsal metinler olduğu ve metnin esas olduğu konusunda gerek kendileri de tarih yazmış antikçağ tarih yazarlarında gerekse konuya kuramsal açıdan yaklaşmış yazarlarda bazı ifadelere rastlanmaktadır. On sekizinci yüzyılın İtalyan hukuk bilgini Giambattista Vico insanoğlunun tarih yapan, tarihsel yaratıklar olduğunu söylemektedir (15). Düşünme yetisine, dil yetisine sahip olmasının yanı sıra insan, tarih yapma yetisine de sahiptir. Böyle bir yetiye sahip olduğu için, tarihi anlamak, yorumlamak

da mümkün olmaktadır. Anlamanın, yorumlamanın temelinde araştırma

OCCIDENTIS

Libyæ deferta.

AFRICA

Ad C. Rasausen, olim Boreum Prom.
erant patrum nostrorum memoria,
Regis Tunetani, et Soldani Aegypti cō-
fina. hodie vero Solimannorum imperi-
um hucusque, & ultra extenditur.

(M.Ö. 427-347) araştırılmayan bir yaşamın yaşanmaya değer olmadığını söyler (16).

Tarih kelimesinin Batı dillerindeki karşılığının kökeni olan ve Grekçe bir kelime olan “historia” kelimesi, yine Grekçe bir kelimeden, “historein” kelimesinden gelmektedir. Grekçe’de “historein” kelimesinin “soruşturmak, sorarak öğrenmek, sorgulamak” gibi anlamlarının yanı sıra “araştırmak” anlamı da bulunmaktadır (17).

Ünlü hatip ve devlet adamı Marcus Tullius Cicero’nun (M.Ö.106-43) “pater historiae”/“tarihin babası” (18) dediği Grek tarihçisi Herodotos (M.Ö. 484-424) eserinin başına yazdığı kısa önsözünde, yaptığı bir araştırma (“historie”) olduğunu söylemektedir. Bilindiği gibi, insan toplumlarının geçmişini nesnel olarak araştırma, insanın yapıp ettiklerini anlatma girişimi ilk olarak Grek tarihçileri ile başlamıştır. Greklerden çok önce, Mısır ve Asur toplumlarında güncel olayları, kazanılan zaferleri ve askeri başarıları, güçlü yöneticiler için yapılan övgüleri içeren kayıtlar vardı, ancak bu kayıtlar zaman dizimsel listeler olmaktan öteye gidememişti. Greklerde tarih yazıcılığı Herodotos’tan çok önce gözlemlenir, araştırmayla, soruşturmayla başlamıştı. Yeni topraklar arayışı içinde yurtlarından ayrılan Grekler gittikleri uzak ülkelerin tarihi, coğrafyası ve etnik yapısı hakkında topladıkları bilgileri ve kişisel izlenimlerini geri döndüklerinde kendi yurttaşlarına büyük alanlarda ya da tapınak avlularında konuşmalar yaparak aktarıyorlardı. Başlangıçta yapılan konuşmalar söylence ile karışık ölçülü dizelerden oluşuyordu. Edinilen bu tür bilgi ve izlenimler yazıya geçirilmek için M.Ö. 6. yüzyılda bazı koşulların gerçekleşmesini beklemişti. Bu koşulları şöyle sıralayabiliriz (19) :

1. Greklerin ilk düzyazı yazarlarından olduğu yani bir “logographos” olduğu kabul edilen Miletoslu Kadmos’un ölçülü dizeler yerine, düzyazı ile yazmayı tanıtmayı düzyazının ortaya çıkışı;

2. Ionia’da felsefi düşüncenin doğmasıyla mitolojiye karşı eleştirel bir karşı çıkışın uyanması;

3. Ticari yada yeni topraklar arayışı içinde doğuya yapılan yolculuklar sebebiyle farklı kültürlerle karşılaşmış olmanın bir sonucu olarak toplumsal kökenlere ve yerleşmiş geleneklere ilginin artması.

İlk Grek tarihçisi, hem düzyazıyla yazmanın hem de evreni eleştirel bir bakış açısıyla anlamlandırmanın ortaya çıktığı Ionia’dan bir gezgin olan Hekataios’tur (M.Ö. 550-490). Onun, periodos ges (Yeryüzünün Tasviri) adını taşıyan ve çeşitli ülkelerin tasvirleriyle birlikte doğu tarihi ile ilgili bilgiler de içeren eserinden günümüze 300 kadar parça kalmıştır. Hekataios’un ayrıca büyük ailelerin geçmişlerini söylencelere dayandırarak anlattığı soy öyküleri yazdığı da bilinmektedir. Tarih eserinde Greklerle Persler arasındaki ilişkileri Pers kralı Kroisos’un tahta çıkışından M.Ö. 479/478 yılındaki Plataia ve Mykale savaşlarına kadar anlatan Herodotos, duyduklarını, gördüklerini kendisinden önce düzyazı olarak kayda geçirmiş olan Hekataios’u “logopoios” olarak adlandırmıştır (20).

“Logopoios” kelimesi Grekçe’de “söz, konuşma, haber, hikaye, anlatı” gibi anlamları olan “logos” kelimesi ile yine Grekçe’de

“yapmak, yaratmak, yazmak, kompoze etmek” gibi anlamları olan “poieo” fiilinden gelmektedir. Böylece “logopoiios” “sözü yazar, anlatıyı kompoze eden” anlamında antikçağda tarih yazarı için kullanılan bir kelime olarak karşımıza çıkmaktadır. Grek tarih yazıcılığının önemli isimlerinden Thukydides (M.Ö.455-400) ise kendisinin de bizzat yer aldığı Peloponnesos Savaşını (M.Ö. 431-404) anlattığı tarih eserinde Herodotos da dahil olmak üzere kendisinden önce tarih yazmış olanlara “logographos” demektedir (21).

“Logographos” kelimesi Grekçe’de “söz, konuşma, haber,hikaye, anlatı” gibi anlamları olan “logos” kelimesi ile yine Grekçe’de “yazmak, yazıya geçirmek, tarif etmek” gibi anlamları olan “grapho” fiilinden gelmektedir. Böylece“logographos” “sözü, anlatıyı yazar, yazıya yani kayda geçiren kişi” anlamında tarih yazarı için antikçağda kullanılan bir başka kelimedir. İkisi de aslında aynı anlama gelen bu iki kelime arasındaki küçük anlam farkı, kanımca, söz konusu iki Grek tarihçisinin tarihe yada tarih yazıcılığına yaklaşımını göstermektedir. Şöyle ki, Herodotos için sözü, anlatıyı yaratmak, kompoze etmek önemli olurken, biraz küçümser bir tavırla kendisinden önceki tarihçileri olayları sadece kayda geçirenler olarak niteleyen Thukydides kendisinin, anlattığı olaylar üzerinde yargıda bulunmasının yanlış olmayacağını belirtirken bir tarih eserinin olayların sadece kayda geçirilmesinden ibaret olmayıp, tarihçinin yorumunu da içermesi gerektiğini vurguluyor görülmektedir. Tarihin gerçeği anlatması gerektiğini ileri sürmekle birlikte Heredotos tarihini yazarken şiirsel bir dil kullanmıştır (22).

Ona göre, tarihin işlevi eserinin başında da belirttiği gibi, kısmen insanların ne yaptıklarını keşfetmek kısmen de yaptıklarını niçin yaptıklarını keşfetmektir. Dolayısıyla Grekler tarihi bir bilim olarak görmekten çok bir “algılar bütünü” olarak görüyorlardı (23). Eleştirci tarihin kurucusu olmak onurunu bugün de taşıyan (24) Thukydides tarihsel araştırmanın kanıtı dayanması gerektiğini savunmakla

birlikte bizzat yaşadığı olayları kendi gözlemlerine dayandırarak anlatmıştı. Bunun yanı sıra anlatısında şiirsel bir üslup kullanmayı da ihmal etmemişti. Thukydides tarihsel kişilerin olaylar sırasında söylediklerini yazmak yerine, onları duruma uygun bir biçimde kendisi konuşturarak tarihine yazınsal bir boyut vermiştir (25).

“Logographos” olarak adlandırılan düzyazı yazarlarının olayları kayda geçirmelerinden çok önce Grekler edebi bir tür olarak Homeros’un (M.Ö. 8. yüzyıl) kahramanlık destanlarını tanıyorlardı. Böylelikle Greklerin tarihe olan ilgilerinin M.Ö. 8-7. yüzyıl civarında destan türü üzerinde yoğunlaştığını görmekteyiz. Homeros’un, bugün bile üzerinde çalışılan ve gerek film yönetmenlerine gerekse günümüz edebiyatçılarına malzeme sağlamaya devam eden Ilias ve Odysseia destanları ilkin sözlü geleneğin ürünleri olarak M.Ö. 8. yüzyıla yerleştirilmektedir. Solon’un (M.Ö. 640-560) emriyle M.Ö. 600 yılında yazılı bir esasa göre okunmaya başlayan Homeros’un destanlarının metninin saptanması ve düzenlenmesi çalışmalarını başlatan ise Peisistratos (M.Ö. 560-527) olmuştur. Bilindiği gibi destanlar tanrılar, tanrıçalar, yarı tanrılar ve kahramanlarla ilgili olağan üstü olayları konu alan şiirler olmakla birlikte antikçağda tarih yazımının temelde destan türüne dayandığı yadsınamaz bir gerçektir (26). Destanların tarih yazarlarına katkısı kuşkusuz, anlatılanların içeriği açısından değil, dilin, bazı anlatım öğelerinin kullanımı, yazış yöntemi ve kompozisyonun kurulması açısından olmuştur. Homeros’un destanlarının dili Grek dilinin Ion ve Aiol lehçelerinin unsurlarının bir arada verildiği zengin ve ahenkli bir dildi. Canlı ve renkli betimlemelerin yer aldığı Homeros destanlarında tarih yazarlarına örneklik edecek, ince gözlem ürünü olduğu açıkça anlaşılan insan psikolojisi üzerine ayrıntılı betimlemeler bulunmaktaydı.

İlkin Grek tarihçiliğinde sonradan ondan beslenen Roma tarihçiliğinde önemli bir yeri olan söylevlerin ilk kullanıldığı metinler

Homeros'un destanlarıdır. Homeros, destanlarında kahramanlarına psikolojik ikna kurallarına uygun konuşmalar yaptırmıştır. Homeros'un yaptığı gibi, tarih yazarları da eserlerinde hitabet sanatının kurallarına bağlı kalarak kurguladıkları karşılıklı konuşmaları kullanmışlardır. Destanlarında bazı olayları geriye dönüşler yaparak anlatan, gerekli gördüğü yerlerde okuyucuyu/dinleyiciyi meraklandırmak için anlatımını yarıda keserek başka bir konunun anlatımına geçen, bazen de anlatımının içine beklenmedik olayların anlatımını dokuyan Homeros'un kullandığı bu tür anlatım yöntemlerini, gerekli gördükleri yerlerde esas konuyu konu dışı anlatımlarla yada öykü anlatımlarıyla zenginleştirmeyi düşünen tarih yazarları da çokça kullanmışlardır.

Homeros'un destanlarının yanı sıra Hesiodos'un (M.Ö. 7. yüzyıl) da tarih yazıcılığı üzerinde etkili olduğunu göz ardı etmemek gerekir. Homeros'tan farklı olarak kahramanlık öyküleri anlatmayan, günlük yaşamın çeşitli sorunlarını ele aldığı öğretme ve eğitime amacı taşıyan şiirleriyle pozitif ve bilimsel düşüncenin ilk örneklerini sergileyen Hesiodos'un erga kai hemerai'nin (İşler ve Günler) ve thegonia'sının da yalın, gösterişten kaçınan biçimiyle tarih yazan düzyazı yazarları üzerinde etkili olduğunu unutmamak gerekir.Tarih yazanlara örneklik etmekle birlikte tarih eseri ile destan arasında fark olduğu da kuşkusuzdur.

Antikçağda bu bakımdan iki noktada ayrım olduğu kabul ediliyordu: İlk tarih düz yazı olarak yazılırdı. İkinci olarak da geçmişle ilgili fantezileri değil gerçekleri anlatırdı (27).

Bu ayrılıklardan ikincisini daha ayırt edici bir fark olarak gören Aristoteles'e göre (28) (M.Ö. 384-322) şair ile tarih yazarının arasındaki ayrım birinin düzyazı, diğerinin ölçülü yazı kullanmasından kaynaklanmıyordu. Çünkü Herodotos'un tarihi de ölçülü dizeler haline getirilebilirdi. Düzyazı olarak da yazılsa ölçülü dizeler halinde de yazılsa, Herodotos'un eseri

bir tarih eseri idi. Çünkü olmuş olanı anlatmaktaydı.

Şair ise olmuş olanı değil, olabilir olanı anlatırdı. Bu sebeple, Aristoteles'e göre, şiir tarih eserine göre daha felsefidir ve daha üstün olarak değerlendirilir. Şiir genel olanı anlatır; olasılık yada zorunluluk yasalarına göre, belirli özellikteki bir kişinin böyle yada şöyle davranması yada konuşması söz konusudur şiirde. Buna karşılık bir tarih eserinde kişinin başına gelenler yada eyledikleri tekindir. Aristoteles peri poietikes (Şiir Sanatı) eserinde daha felsefi ve daha üstün bulduğu şiirin tarihten farkını ilkinin geneli, diğerinin ise tek tek olanları anlatmasında bulur. Ona göre, Herodotos'un tarihi ölçüyle yazılmış olsa bile tarih eseri olma özelliğinden bir şey yitmez. Zamanımızdan yaklaşık 2400 yıl önce yaşamış Aristoteles'in bu konudaki düşünceleriyle yukarıda sözünü ettiğimiz 20. yüzyıl tarihçisi Hayden White'in düşünceleri arasında paralellik bulunmaktadır.

Bir tarih eseri yazmamış olmakla birlikte söylevleriyle, mektuplarıyla, felsefi diyaloglarıyla Roma'nın tarihine de ışık tutmuş olan Cicero eserlerinde tarih yazma konusundaki görüşlerine de zaman zaman yer vermiştir. Bu konudaki görüşleriyle Roma'da tarih yazıcılığı konusundaki tartışmaların başlamasına sebep olmuştur (29). Cicero'ya göre hem tarihte hem de şiirde izlenecek ilkeler ayrıdır. Çünkü tarihte her şeyin kendisine göre yargılandığı ölçüt "gerçeklik"tir, şiirde ise "zevk verme"dir (30). Cicero tarihin retorik özelliğiyle, hitabet sanatının tarih yazıcılığı bakımından önemli oluşuyla ilgilenmiş olmakla birlikte gerçeğin aynasını elinde tutan bir kişi olarak tarihçinin yanlış bir şey söylememesi, söylediği her şeyin doğruluğunu belirtmesi, taraf tutmaktan kaçınması gerektiğini de belirtmekle konuyu retorikten bilgi kuramı alanına kaydırıyor görünmektedir (31).

Romalı eleştirmen ve eğitimci Marcus Fabius Quintilianus (M.S. 35-96) da tarih ile şiir bağlantısı üzerinde durmuştu. Ona göre, tarih

şiiire çok yakındır, hatta ölçü sınırlamasının olmadığı, düzyazıyla yazılmış bir şiiirdir (32). Quintilianus tarihi şiiirsel bir tür olan destanın farklı bir biçimi olarak görmekteydi. Ona göre tarihçinin amacı dinleyiciyi ya da okuyanları yazdıklarının doğru olduğuna ikna etmek yerine, anlattıklarını yazın sanatlarını kullanarak güzel bir dille anlatmak olmalıydı (33).

M.S. 2. yüzyıl sofistlerinden olan Samsatlı Lukianos'un (M.S. 120-180) tarihin nasıl yazılması gerektiği üzerine kaleme almış olduğu yazısı (pos dei historian syngraphein ,antikçağın konu ile ilgili yaklaşımlarının bir özeti niteliğindedir. Lukianos'a göre şiiirin, destanın amacı, kuralları başkadır, tarihin amacı, kuralları başkadır. Şiiirin tek tanıdığı yasa şairin isteğidir ve şiiirin özgürlük alanı vardır. Şiiirin süslemeleri olan masalı, övgüyü, abartıyı tarihe sokmamak gerekir. Lukianos'a göre tarihin tek amacı yarardır ve öğretici olmaktır. Okuyucunun beğenisini kazansın, cezp etsin diye övgüyü tarihe sokmak yanlış olur; böyle yapanlar doğrudan, gerçeklikten uzaklaşmış olurlar. Tarihin tek amacı olan yararlı olmaya da ancak doğruyu anlatmakla ulaşılabilir. Yararlı olmaya eğlendirme ve hoşagıtme özellikleride katılırsa bu iyi bir şey olur, ancak bir tarih eserinin doğruyu anlatıyor olması anlatımın güzel olmasına yeğlenmelidir (34).

Aristoteles'in izinden giderek, trajedi, yani şiiir ile tarih arasında ayrılık olduğunu söyleyen (35) Polybios'a (M.Ö. 200-120) göre, tarih yazarı okuyucusunu ya da dinleyicisini abartıyla, betimlemelerle heyecanlandırmaya çalışmamalı, ne bir trajedi şairi gibi karakterleri için olası söyleyişler hayal etmeli, ne de ilgilendiği olayların yol açabileceği bütün olası sonuçları saymalıydı; sadece gerçekten olmuş olanı ve gerçekten söylenmiş olanı, yani olağan olanı kaydetmeliydi. Polybios'un düşüncesine göre, trajedinin nesnesi ile tarihin nesnesi de aynı değildir, birbirine tamamıyla zıttır. Gerçekliğin olmamasıyla birlikte birincisinin önde gitmesi olasıdır, bunlar izleyici için

yanılsama yaratırlar. İkincisinde ise gerçeklik vardır, amaç öğrenenlere ya da başka türlü söylersek haber alanlara yarar sağlamaktır.

Plutarkhos (M.S. 45-120) şiiiri "aldatıcı" olarak nitelendirir. İnsan yaşamını oynamakta olan bir tragedya olarak görür ve tarih yazarının dramatik karakterlere gereksinimi olduğunu düşünmektedir. Bununla birlikte trajik şiiiri tarih yazarı için tehlikeli bulur; çünkü trajik şiiir insanların acınacak haldeki durumlarını ele alır (36).

Karakter betimlemelerinin büyük önem taşıdığı Grek tarih yazıcılığında bu konuda en önde gelen isim Thukydides'tir. Kendisinin bu konudaki sadık izleyicisi olan Romalı tarih yazarı Gaius Sallustius Crispus (M.Ö. 86-35/34) olaylara yön veren kişilerin karakterlerini betimlemeye büyük yer ayırmıştır, tarih eserlerinde. Tarihi olaylar kişilerin ellerinde biçimlenip geliştiğinden, kişilerin karakterleri tarih yazarı için önemli olmaktadır.

İmparatorluk döneminin Romalı tarih yazarlarından Publius Cornelius Tacitus (M.S. 56-118) olayların ve insanların davranışlarının arkasındaki, insan ruhunun kötü yönlerini ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Bu sebeple Tacitus'un tarihi trajik tablolarla doludur ve karamsar görünümüdür.

Antikçağın tarih yazıcılığını etkileyen bir başka öge retoriktir. En temel anlamıyla, halka hitaben yapılan konuşmalarla ilgili bir çalışma olan retoriki, yada hitabet sanatını kısaca, dili kullanarak başkalarını ikna etme sanatı olarak tanımlayabiliriz. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, doğrudan konuşmaların, söylevlerin bulunduğu Homeros'un destanları bize Greklerin konuşmaya, hitabete ne kadar yoğun bir isteklerinin bulunduğunu göstermektedir (37).

Hitabet sanatını ilk öğreten kişi M.Ö. 5. yüzyılda yaşamış olan Sicilyalı Korax'tır. Bu sanatı Atinalılara tanıtan Leontinoilu

Gorgias'tır (M.Ö. 427). Daha sonra sofistler sayesinde yayılma imkanı bulan retorik sanatı ve bunun eğitimi Helenistik Çağda gelişerek zamanla tarih yazıcılığı üzerinde büyük ölçüde etkili olmuştur. Retoriğin tarih yazımıyla olan bağlantısı için Cicero “bir şeyi daha etkileyici bir biçimde söyleyebilmeleri için, geçmişe ait olayların anlatımında uydurmalar yapmak hatipler için kabul görmüştür”, demektedir (38).

Bir başka eserinde hatiplerin tarih konusunda bilgi sahibi olmalarının gerekliliğinden ve tarihin de konuşmalarla geliştirilmiş bir kompozisyona olan gereksiniminden söz etmektedir (39). Cicero tarihi bir çeşit hitabet olarak görüyordu. Ona göre tarih retoriğe çok şey borçluydu. Retorik üzerine yazdığı eserlerinde tarih yazmada hatiplere çok büyük bir sorumluluk düştüğünü ve söylemde çeşitlilik, anlatımda akıcılık yaratmak konusunda retoriğin her şeyden önce geldiğini söylemektedir (40). Retoriğin etkisi Roma tarih yazarlarında üslubun biçimlendirilmesinde ortaya çıkmaktadır; ayrıca Roma tarihçilerinin Grek tarihçilerine uyararak tarihsel betimleme içine dokudukları pek çok söylevlerde de retoriğin etkisi görülmektedir (41).

Söylevler kişileri dolaysız tanımaya yarayan bir anlatım biçimidir. Anlatılan bir olayda kişilerin konuşmalarına yer vermek geleneği Greklerin tarih yazımından gelmektedir. Bunun örneklerinin ilkin destan türünde görüldüğünü yukarıda söylemiştik. Grek tarihçileri arasında söylev kullanma konusunda önemli bir yere sahip olan Thukydides geçmişte iz bırakmış kişilerin özelliklerini söylevler yardımıyla ortaya koymuştu. Grek tarihçileri söz konusu sorunu iki taraflı olarak ele alabilmek için, söylev çiftleri düzenlemişlerdi. Antikçağ tarih yazarları için söylevler yalnızca anlatımın bir parçası değildi; bunlar aynı zamanda bir çözümleme yöntemi olarak iş gördü. Bu çözümleme yöntemiyle bir karaktere ilişkin, o karakteri eyleme geçirici sebepler, politik bir anlaşmazlık yada bütün bir insan topluluğu daha belirgin kılınabilirdi. Günümüzde tarih yazarları çözümleyici yargılarını kendi

sesleriyle ortaya koymaktadırlar, buna karşılık antikçağ tarih yazarları bir söylevin dramatik ve retorik maskesini her zaman için yeğleyerek, bir eylem periyodu ile ilgili sebeplerin çözümlenmesini ve yeniden bir araya getirilmesini gerçekleştirebilmek için çoğu kez konuşma ve tartışma olanaklarını yaratmışlardır (42).

Grek edebiyatında retoriğin kurucusu sayılan Isokrates (M.Ö. 436-333) retoriğin tarih yazımının zararına olarak ilerlemesine sebep olmuştur. Olayların araştırılmasına ve objektif olarak anlatılmasına önem veren tarih eserleri yerine, geniş dinleyici kitlelerini retorik ile etkilemeyi başaran tarih eserleri tercih edilir olmuştur. Roma'da Cumhuriyet döneminde siyasi hitabet olarak gelişen retorik sanatı İmparatorluk döneminde bütün kültürel alanları vede tarih yazımını istila etmiştir. Retoriğin, süslü ve abartılı anlatımın tarih yazımına sızması, bir süre sonra bu alanda verilen eserlerde nitelik bozulmasına yol açacak kadar ileri gitmiştir.

Günümüzde tarih yazımı antik çağda ulaştığı boyutlardan çok farklı boyutlara ulaşmıştır, kuşkusuz. Bugün “tarih bilimi” ifadesi kullanılmakla birlikte tarihin gerçekten bir bilim olup olmadığı konusunda tartışmalar da vardır. Bilim kesin kanıtlar ister. Tarihin ise her zaman kesin kanıtlar ortaya koyduğu söylenemez. Çağımızda tarih yazımı kuşkusuz antikçağ ile karşılaştırıldığında, belgelerin sunduğu olanaklar sebebiyle çok daha bilimsel ve çok daha objektiftir. Ancak tarih yazımının, tarihi yazan kişinin öznelliğinden kurtulması olanaklı görülmemektedir. Aynı tarihi olayı ayrı iki tarihçi farklı biçimlerde anlatabilirler. Bu ifade ediş biçimindeki ayrılık, yazarların söz konusu olay karşısında tarafsız olduklarını kabuletsen bile, büyük oranda kişilerin yazma yeteneklerinden, edebi becerilerinin derecesinden, üslup farklılıklarından kaynaklanacaktır.

Sonuç olarak, tarihin metinsel yönü söz konusu olduğunda, antikçağ tarih yazımını etkileyen ve

biçimlenmesinde etkin olan şiir ve retorik günümüzde de belki biraz kılık değiştirmiş olarak yine işbaşındadır, tarih yazımında yine etkili olmaktadır. Tarihsel incelemeler ve araştırmalar sonucunda ortaya konan tarih eserleri birer yazınsal yaratı ürünüdürler ve bu özelliklerinden dolayı da edebiyatın etkisinden hiçbir zaman uzak kalmazlar. Her türlü gerçeklik metinler aracılığıyla üretilir.

Dipnotlar:

- 1) Jacques Derrida, De La Grammatologie, Paris: Editions de Minuit, 1967 s. 157.
- 2) Serpil Oppermann, Postmodern Tarih Kuramı. Tarihyazımı, Yeni Tarihselcilik ve Roman, Ankara 2006, s. 35.
- 3) Dilek Yalçın-Çelik, Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları, Ankara 2005, s. 22.
- 4) Serpil Oppermann, a.g.e., s. 37'den Hayden White, Fictions of Factual Representation 1976, s. 28.
- 5) Serpil Oppermann, a.g.e., s. 7.
- 6) Hasan Bülent K ahraman "Sınırları Aşan Bir Metin", Radikal Kitap (8 Aralık 2006), s. 24.
- 7) Dilek Yalçın-Çelik, a.g.e., s. 23.
- 8) Serpil Oppermann, a.g.e., s. 37'den Lionel Gossman, Between History and Literature, 1990, s. 244.
- 9) Serpil Oppermann, a.g.e., s. 37.
- 10) Dilek Yalçın-Çelik, a.g.e., s. 24.
- 11) Serpil Oppermann, a.g.e., s. 38.
- 12) Serpil Oppermann, a.g.e., s. 39-40.
- 13) Dilek Yalçın-Çelik, a.g.e., s. 25.
- 14) Serpil Oppermann, a.g.e., s. 33.
- 15) Edward Said, Hümanizm ve Demokratik Eleştiri, çev. Osman Akinhay, İstanbul 2005, s. 117.
- 16) Platon, apologia 38a.

17) Bedia Demiriş, "Grekler'de ve Romalılar'da Tarih Yazımı: I. Grekler'de Tarih Yazımı", Anadolu Araştırmaları Cilt XIII, İstanbul 1994, s. 234-235.

18) Cicero, de legibus 1.5

19) H. E. Barnes, A History of Historical Writing, 1963, s. 26.

20) Herodotos, 2.143; 5.36; 5.125.

21) Thukydides, 1.21.

22) Serpil Oppermann, a.g.e., s. 33

23) Serpil Oppermann, a.g.e., s. 33.

24) Server Tanilli, Uygarlık Tarihi, İstanbul 1999, s. 36.

25) Serpil Oppermann, a.g.e., s. 33.

26) Michael Grant, Greek & Roman Historians: Information and Misinformation, Londra-New York, 1995, s. 25.

27) Michael Grant, a.g.e., s. 27.

28) Aristoteles, peri poietikes 1451b.

29) Andrew Feldherr, "Cicero and the Invention of 'Literary' History": şurada, Ulrich Eigler, Ulrich Gotter vedigerler (yay. haz.), Formen römischer Geschichtsschreibung von der Anfaengen bis Livius, Stuttgart 2003, s.196.

30) Cicero, de legibus 1.1.5.

31) Serpil Oppermann, a.g.e., s. 33.

32) Quintilianus, 10.1.31.

33) Serpil Oppermann, a.g.e., s. 33.

34) Lukianos, pos dei historian syngraphein 8; 9.

35) Polybios, historiai 2.5.6.11.

36) Plutarkhos, moralia 16; 347.

37) Michael Grant, a.g.e., s. 31.

38) Cicero, Brutus 42.

39) Cicero, de oratore 2.62.

40) Cicero, de oratore 2.15.62; 2.31.64; Brutus 42.83; orator 20.66.

41) Hense-Leonard, Helen-Latin Eskiçağ Bilgisi, 1948, s. 250.

42) Mellor, The Roman Historians, 1999, s. 187-190.

KAYNAKÇA

ALBRECHT, Michael von, Geschichte der römischen Literatur ,Cilt I, Bern, 1992.

BARNES, H. E., A History of Historical Writing , 1963.

BENTLEY, Michael (edit.), Companion to Historiography, Londra 1997.

CONTE, Gian Biagio, Latin Literature. A History, (çev. J. B.Solodow), Baltimore ve Londra, 1999.

ÇELGİN, G., Eski Yunan Edebiyatı , İstanbul, 1990.

DEMİRİŞ, Bedi, “Grekler’de ve Romalılar’da Tarih Yazımı: I. Grekler’de Tarih Yazımı” Anadolu Araştırmaları Cilt XIII, İstanbul 1994, s. 231-240.-

-----, -----, “Grekler’de ve Romalılar’da Tarih Yazımı: 2.Romalılar’da Tarih Yazımı” Anadolu Araştırmaları Cilt XV, İstanbul 1999, s. 431-459.

-----, -----, “Antikçağda Şiir-Tarih-Retorik İlişkisi,Toplumsal Tarih Kasım 2001, s. 43-45

DUFF, Timothy E.,The Greek and Roman Historians, Londra 2004.(2)

ERİM, Müzehher, Latin Edebiyatı, İstanbul, 1987.

GRANT, Michael, Klassiker der antiken Geschichtsschreibung ,Müni, 1973.

-----, -----, Greek & Roman Historians: Information and Misinformation, Londra-New York, 1995.

HENSE-LEONARD, Hellen Latin Eskiçağ Bilgisi II , çev. S. Baydur, İstanbul, 1948.

KRAUS, C. S.– WOODMAN, A. J., Latin Historians, Greece & Rome: New Surveys in the Classics No. 27, Oxford, 1997.

KULAOĞLU, Meliha, “Tarihçi Titus Livius ve Tarihinin Birinci Kitabının Önsözü”, Anatolia Sayı 12, 1968,s. 9-15.

MELLOR, Ronald, The Roman Historians, Londra-New York,1999.

OPPERMANN, Serpil, Postmodern Tarih Kuramı. Tarihyazımı, Yeni Tarihseleçlik ve Roman ,Ankara 2006.

SAID, Edward, Hümanizm ve Demokratik Eleştiri, çev. OsmanAkınhay, İstanbul 2005.

SARIGÖLLÜ, Ayşe, Roma Edebiyatında Tarih , Ankara, 1971.

SCHANZ, M. – HOSIUS, C., Geschichte der
römischen Literatur M n h, 1959.

TANILL , Server, Uygarlık Tarihi, Cilt I,
 stanbul 1999.

VAR NLIO LU, G ng r, “Sallustius ve
Yapıtları  zerine”,Belleten Cilt LIII, Sa. 206,
Ankara: TTK, Nisan1989, s. 61-152.

YAL IN- EL K, Dilek, Yeni Tarihselcilik
Kuramı ve T rk Edebiyatında Postmodern
TarihRomanları, Ankara 2005.

**KAYNAK: Do . Dr. Bedia
Demiri **

ARKEOLOJİ

Eski medeniyetleri, yapı ve eşya kalıntıları yoluyla inceleyen bilimdir.

Arkeolojinin bu gerçek anlamı hiç bir zaman yeterli olmamıştır. Her çağın bilginleri, arkeolojinin bu gerçek anlamını değişik biçimde yorumladılar. Kimi arkeolojinin sadece Roma tarihini inceleyen bir bilim olduğunu, kimi eski Yunan tarihini açıklamaya yaradığını savundular. Bugün arkeoloji, yeryüzünde gelmiş geçmiş bütün medeniyetleri arayıp bulan ve bulduğu her türlü kalıntıyı inceleyerek, bunlardan sonuçlar çıkaran bir bilim durumundadır.

Bilginler, arkeolojiyi iki büyük bölüme ayırırlar: Paleontoloji ve arkeoloji. Paleontoloji, tarih öncesi varlıkların kalıntılarını inceleyerek, onların vücut yapılarılarıyla yaşayışlarını ve yaşadıkları jeolojik çağı açıklayan bir bilimdir. Kısaca paleontoloji, tarihten önceki çağların, ortalama M. O. 3500 yıl önceye kadar geçen çağların arkeolojisidir. Arkeoloji de tarihten sonraki çağları, yani son 5000 yılı inceler ve tarihle baş başa gider. Arkeolojinin öteki bilimlerle çok sıkı bir bağı vardır.

Bu bilim dalı özellikle coğrafya, antropoloji (insan bilimi), jeoloji, epigrafi (yazıtlar bilimi), entoloji (budunbilim), ekoloji (konutbilim), biyoloji, fizyoloji ile birlikte çalışır. Diğer taraftan bulunan eser, kalıntı Ve eşyanın yaşını kronoloji, tarih ve astronomi gibi öbür bilimlerin yardımıyla arkeoloji verir. Ancak bu, tarihten önceki çağlar için pek

kesin olamaz. Çoğunlukla bağıntılı (rölatif) bir kronoloji ile yetinilir. Bağıntılı kronoloji şöyle açıklanabilir:

Yeryüzünün bir bölgesinde izlerini bırakan medeniyetlerin birbirini takip ediş sırası aşağı yukarı tespit edilir. Bundan sonra, bulunan cisim veya organik kalıntının, bu sıra içinde karşılaştırma yoluyla sonralık ve önceliği tespit edilerek çağı bulunur ve yerine konur. Arkeoloji son 20 yıl içinde kaydettiği ilerlemeler sonucu mutlak bir kronoloji tespit edebilecek güce erişti. Bunda çağların, ağaç gövdelerinin incelenmesi yoluyla tespiti anlamını taşıyan dendrokronoloji ile nükleer fiziğin payı büyüktür.

Nükleer fizik, arkeolojik maddelerin içinde bulunan radyoaktif karbonun (radyokarbon = C 14) yoğunluk derecesini ölçme yoluyla onların yaşını tespit eder. Ama bu usul yalnız organik maddelerin, çoğunlukla fosillerin yaşını tespitte işe yarar. Çünkü «radyokarbon 14» sadece organik maddelerde bulunur. Söz konusu usulü Amerikalı bilgin VVillard F. Libby buldu. Onun bu başarısı 1960 Nobel armağanını kazanmasına sebep oldu. Bilgin ilk denemesini, eski Mısır'da 12. sülale olan Usirtesen'lerden Firavun Sesostri III'ün cenaze gemisi üzerinde yaptı ve bu geminin 3.750 yaşında olduğunu tespit etti.

Arkeolojik bir eserin ortaya çıkarılması için başlıca dört safha vardır:

1. keşif: Tarihi belgeler, mahalli adetler, rastgele buluşlar veya gerektiğinde yapılan sondajlarla toprak yüzeyinin metodlu bir şekilde taranmasıdır.

2. Kazı: Eski arkeologlar sadece eşya aramakla yetinirlerdi. Şimdi ise bölgenin tarihi incelemesi yapılmaktadır. Kazı ile üzerinde çalışılan bölgenin yerleşme alanları, mezarları, kuyuları, temel hendekleri ortaya çıkarılır.

3. Buluşların teknik incelenmesi: Bu safhada ele geçen eşyanın üslub ve estetik incelenmesi yapılarak, yapıldığı yer ortaya çıkarılır. Günümüzdeki en son teknik buluşlardan da (radyoaktivite) faydalanarak, bulunan eşyanın yapılış senesi ve yeri tespit edilmektedir.

4. Kalıntıların korunması: Yeryüzüne çıkarılan birçok eşya ışık, ısı ve iklim şartlarının tesiriyle hemen bozularak dağılmaktadır. Bunun önüne geçmek için, temizleme ve restorasyon atölyelerinde, kimyevi bazı işlemler sonucu bunlar muhafaza altına alınmakta ve böylelikle eski eserler korunabilmektedir.

Arkeolojik çalışmaların başlangıç tarihi bilinmemekle beraber, insanoğlu, çok eski devirlerden beri geçmişini incelemeye başlamıştır. Rönesansta arkeolojik çalışmalar sanat tarihi ile beraber mütalea edilir şekilde gelişmiştir. Fransız Caylus ve Alman Winckelmann, arkeolojiyi ilgi çekici ilim haline getirmiştir. Winckelmann, aynı zamanda arkeoloji ilminin kurucusudur. K.O. Müller adındaki Alman arkeolog, eserlerin metodlu olarak nasıl inceleneceğine dair ilk defa çok esaslı kaideler ortaya koymuştur.

Müller'e göre eserler yapıldıkları çağlara, kullanma maksatlarına göre; bundan başka cinslerine göre de tasnif edilmelidir ki, eserin mahiyeti tam olarak anlaşılabilsin. Bu görüşleriyle Müller, arkeolojinin gelişmesinde yeni adımlar atmıştır. Arkeolojinin en çok tekamül ettiği çağ on dokuzuncu asrın sonu ile yirminci asrın başı olmuştur. Ön Asya'da kullanılan çivi yazısının okunması, hiyeroglifin çözülmesi; eski medeniyetlere alakanın artmasına sebep olmuştur.

Mısır'da ve Mezopotamya'da başlayan kazılar da Orta Asya medeniyetlerini ortaya çıkartmıştır. Bu bölgede kazılar yapan Alman, Fransız, İngiliz arkeologların ortaya çıkardıkları saraylar, tapınaklar, kitaplıklar ve yazılı belgeler, Yunan sanatının eski çağlardan kalma yegane medeniyet eseri olmadığı sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Sualtı arkeolojisi: 1950'den sonra ilmi temellere dayalı olarak Sualtı arkeolojisi kazıları da başlamıştır. Dalgıç elbiselerinin bulunması, bu alanda önemli ilerleme kaydedilmesine sebep olmuştur. Narbonne'deki Augustus tapınağının 13 parça mermer sütunları ve lentoları deniz altından çıkarıldı. Türkiye'de ilk ilmi Sualtı arkeolojisi çalışmaları, G. Bass başkanlığında Antalya-Gelidonya bataklığında başlatılmış oldu. Bu çalışmalar Bodrum-Yassıada batağı çalışmaları ile halen devam etmektedir.

HERODOTOS

Altın kazıcısı dev karıncalar, denizin 300 defa kırbaçlanmasını emreden öfkeli bir kral ve ünlü bir şairi boğulmaktan kurtaran yunus. Bunlar Herodot'un "Tarih"inden alınmış bazı hikayeler. **M.Ö 5. yüzyılda Antik Yunan**'da yaşamış olan bir yazardı **Herodot**. Kitaptaki olayların tamamı Herodot'un aktardığı ile aynı şekilde yaşanmamış olabilir. Ancak bu çalışma tarihin aktarılma şeklini kökten değiştirdi.

Herodot'tan önce tarih, olaylar sırası olarak belgelenirdi, olayların nedenini açıklamaya çalışmadan daha çok olanları Tanrının isteği olarak görerek. Herodot daha derin ve rasyonel bir anlayış istiyordu. Bu yüzden yeni bir yaklaşımı kullandı: Olanların sebebini anlamak için, olanlara iki taraftan da bakmak. Yunan olmasına rağmen, Herodot'un memleketi olan **Halikarnas, Pers İmparatorluğu**'nun

bir parçasıydı. Güçlü Perslerle daha kuvvetsiz olan **Yunanlıların** arasında gerçekleşen savaşlar zincirinde büyüdü ve bu konu hakkında ne bulabiliyorsa bulmaya karar verdi.

Herodot'un anlatışına göre Pers savaşları, Atinalıların Pers hâkimiyetindeki Yunanların çıkardığı isyanı desteklediği M.Ö 499'da başladı. 490'da, Pers kralı **Darius** ordusunu intikam almak için Atina'ya gönderdi. Ancak **Maraton Muharebesinde** Atinalılar, beklenmeyen bir zafer kazandılar. On yıl sonra Persler Darius'un oğlu **Serhas**'ın önderliğinde tüm Yunanistan'ı fethetmek amacıyla geri döndüler. Herodot'a göre Serhas geldiğinde onun milyonlarca askerden oluşan ordusu başlangıçta **300 Spartalı** önderliğinde bir Yunan kuvveti tarafından **Termopylae** adındaki bir dağ geçidinde karşılandı. Perslerin çok fazla kaybı olsa da Spartalılar ve onlarında kralı **Leonidas** öldürülmüştü. Bu destansı yenilgi, o andan itibaren güçsüz durumdakilere ilham kaynağı oldu. Birkaç hafta sonra, Yunan donanması, Pers donanmasını Atina yakınlarındaki bir kanalda savaşmak üzere kandırdı. Persler yenildi ve Serhas bir daha geri dönmek üzere kaçtı.

Bu savaşların nasıl başladığını ve neden Yunanların kazandığını açıklamak için, Herodot tüm Akdeniz'den hikayeler topladı. Hem Yunanların hem de Yunan olmayanların başarılarını, bu başarılar zamanın derinliklerine gömülmeden kaydetti. Herodot'un "Tarih" kitabı ünlü bir cümleyle başlıyor: "Halikarnaslı Herodot, araştırmalarını sunuyor." Kitabını araştırma olarak nitelendirerek Herodot, bu kitabın bir sürü farklı hikaye içermesine izin verdi. Bazıları önemli, diğerleri ise daha az. Pers mahkemelerinin iç tartışmalarını kaydetti. Bunun yanı sıra uçan Mısır yılanlarının hikayelerini ve bir timsah yakalamak için pratik tavsiyeler de yazdı. Bu araştırma metodunu Yunanca karşılayan kelime "**autopsy**"dir. Kendin için görmek anlamına gelir.

Bu kanıtlar şunlardır;

- **Opsis:** Görgü tanıklarının dedikleri
- **Akoe:** Söylentiler
- **Ta Legomenaa:** Gelenekler.

Daha sonra gerçekten neler olduğu hakkında sonuca varmak için **Gnome**'yi yani akli kullandı. Kitabın ilk okuyucularının çoğu aslında dinleyicilerdi. “Tarih” orjinal olarak 28 bölüm halinde yazılmıştı. Her birini sesli olarak okumak yaklaşık 4 saat alıyordu. Yunanların gücü ve etki sahaları arttıkça, Herodot’un tarih düşüncesi ve yazıcılığı Akdeniz boyunca yayıldı. İlk tarihçi olan Herodot, mükemmel değildi. Arada sırada Perslere karşı Yunanlıların tarafını tuttu ve duyduğu bazı hikayelere çok çabuk inanıyordu. Ki bu hikayelerde yanlışlıklara yol açtı. Yine de modern kanıtlar görünüşte aşırı görünen bazı iddialarını açıkladı. Mesela, Himalaya Dağları’nda marmot adında yeri kazarken altın tozu çıkaran bir tür hayvan var. Eski farsçada marmot kelimesi karınca anlamına gelen kelimeye çok benziyor. Yani Herodot bir çeviri hatası yapmış olabilir.

Sonuçta, tamamen yeni bir tarzda yazan bir kişiye göre Herodot ciddi anlamda iyiydi. Tarih, günümüze kadar tarihçilerin taraf tutmasından ve hatalarından dolayı ızdırap çekti. Herodot’un metodu ve yaratıcılığı ona Romalı yazar **Cicero**’nun birkaç yüzyıl sonra verdiği “*Tarihin Babası*” ünvanını kazandırdı.

Mısır Alfabetesi

Eski Mısır medeniyeti, bıraktıkları eserler, kalıntılar, efsaneler ve hikâyeler nedeniyle dünyada en çok ilgi toplamayı başaran uygarlık olmuştur. Tabi bu eserleri ya da kalıntıları aydınlatmakta kullanılan Eski Mısır yazısı yani Mısır hiyeroglifleri de uzun süre boyunca çok sayıda bilim adamının, akademisyenin ya da maceraperestinin dikkatini çekmeyi başarmıştır. Mısırlılar tarafından yazılmış olan ilk yazı örneklerinin tarihi 5 bin yıl öncesine kadar gitmektedir. Dolayısıyla günümüzde kullanılan pek çok modern alfabenin temeli olan Fenike alfabesinden birkaç bin yıl önce kullanılmaya başlamıştır ve Fenike alfabesine ilham veren, esin kaynağı olan alfabelerden birisi olarak kabul edilmektedir. Çok zor olan bu alfabedeki semboller, bazen bir heceyi bazen bir kelimeyi bazı durumlarda ise bütün bir cümleyi ifade eden sembollerden meydana gelmişti. Dolayısıyla Mısır hiyerogliflerinde çok sayıda (700 kadar) sembol kullanılıyordu. Bu nedenle okuma yazma oranı çok düşüktü. Hatta bu yazıyı okuyabilmek ve yazabilmek için uzun yıllar süren bir eğitim alınması gerekiyordu. Bu nedenle sadece yazı yazmak üzerine uzmanlaşan ve yazıcı olarak nitelendirilen insanlar, ayrı bir meslek grubunu oluşturan ya da sanatçı olarak görülen bir topluluk haline gelmişlerdi. Kutsal yazı anlamına gelen hiyeroglif kelimesi, çoğu zaman vergi bile ödemeyen bu topluluk tarafından icra edilen bir sanat konumunda bulunuyordu. Yazılar ise soldan sağa, sağdan sola ya da yukarıdan aşağıya doğru yazılabiliyordu. Yazının nasıl yazıldığını ve nasıl okunacağını anlamak için sembollerde kullanılan hayvanların ya da insanların yüzlerinin yönüne bakmak gerekiyordu. Örneğin yazıdaki hayvanların ya da insanların yüzleri sola dönük olarak yapılmışsa, metni soldan sağa doğru okumak

gerekiyordu. Tabi bu figürlerin yüzleri sağa dönük olduğunda, metin sağdan sola doğru yazılmış oluyordu ve öyle okumak gerekiyordu.

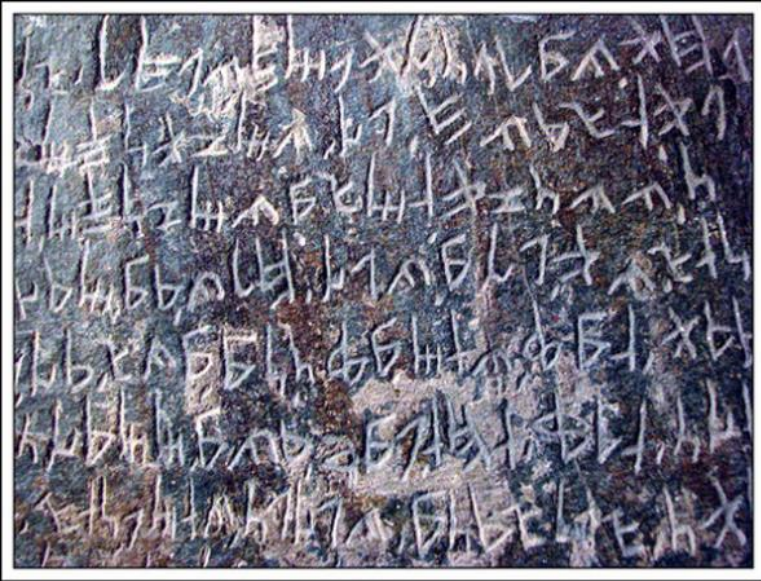
Mısır alfabesi ya da Mısır hiyeroglifleri kullanılarak yazılan yazılar, 3 farklı yazım tarzı kullanılarak yazılmıştı. Bunlar: M.S. 300 tarihine kadar kullanılan hieratik, kâtipler ve rahipler tarafından kullanılan bir yazım tarzıydı. Bu kişilerin resmi kayıtları tuttuğu yazım tarzı, Mısır alfabesinin el yazısı ile yazılma biçimi olarak anlatılabilir. Günlük yazışmalarda kullanılan demotik tarzı, halk tarafından kullanılan yazım tarzıydı. Zaten demotik kelimesinin kökeni olan ‘demos’ kelimesi de Yunanca ‘halk’ anlamına gelen bir kelimedir. Bu yazım tarzında kullanılan semboller daha basit çizimler olarak görünmektedir. Kıpti Kilisesinin halen kullanmakta olduğu tarz, Yunan alfabesine yapılan 6 harflik ekleme sonucunda ortaya çıkmıştır. Kıpti kelimesi de Hristiyan Mısırlılara verilen isimdir. Mısır hiyeroglifleri ya da Mısır Alfabetesi binlerce yıl kullanıldıktan sonra Hristiyanlığın yayıldığı 2-3. Yüzyıllarda unutulmaya ve kullanılmamaya başladı. Bu alfabenin kullanıldığı en son yazıt M.S.394 yılına aittir. Uzun yıllar kullanılmayan ve okunamayan Mısır hiyeroglifleri, 1799 yılında ve M.Ö. 196 tarihinden kalan bir kitabenin bulunması ve çözülmesi ile tekrar okunmaya başladı. Bu kitabenin özelliği, hiyerogliflerin yanı sıra Yunanca yazılmış olan metni de bulundurmasıydı. Bu sayede yani Yunanca metinden yararlanarak Mısır hiyeroglifleri ile yazılmış olan metin çözüme kavuşturuldu. Böylece Mısır alfabesi ile yazılmış olan tüm metinleri, eserleri, kitabeleri ya da anıtları okuyabilme şansına kavuşulmuş olundu. Dünya tarihinin en çok ilgi çeken uygarlığı hakkında ayrıntılı bilgiler edinilmesi ve karanlık noktaların açıklığa kavuşturulması

 A	 B	 B	 C	 D	 E
 F	 G	 H	 H	 I	 J
 K	 L	 M	 N	 N	 O
 P	 Q	 R	 S	 T	 T
 U	 V	 W	 X	 Y	 Z

da bu sayede olanaklı hale geldi. Kısacası Rosetta taşı olarak bilinen ve bu alfabenin çözüme kavuşturulmasını sağlayan kitabe, Antik Mısır uygarlığı hakkındaki pek çok bilinmeyenin kapısının açılmasını sağlayan anahtar görevini yapmıştır.

Mısır hiyerogliflerinin çözülmesi, bu medeniyetin astronomi, mimari, müzik, tıp, matematik ve teknoloji gibi alanlarda çağdaşları olan uygarlıklardan çok daha ileri bir konumda bulunduğunun öğrenilmesini, kanıtlanmasını sağladı. Dolayısıyla insanlık tarihin ışık tutmayı başaran en önemli alfabelerden birsinin belki de ilk sırada bulunan alfabenin Mısır alfabesi ya da Mısır hiyeroglifleri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Alfabenin Doğuşı

Bilimadamları bu sorulara yaşamlarını adanmışlarsa da, elde edilen kanıtlar kesin sonuca varmayacak kadar azdır. Alfabe Mezopotamya (çivi yazısı), Mısır (hiyeroglif) ve Girit yazılarından mı (Lineer A ve B) çıkmıştır? Yoksa bilinmeyen bir tek kişinin aklına “öylece” mi gelmiştir? Ve alfabe neden gerekli görülmüştür?

Bu, en yakın olasılık gibi gözüken, ticari bir zorunluluk muydu? Diğer bir deyişle, ticaret, Babil çivi yazıları ve Mısır hiyerogliflerinde daha kolay bir alışveriş kayıt yolu mu gerektirmişti? Ya da Akdeniz çevresinde birbirleriyle ticaret yapan çeşitli imparatorlukların ve grupların dillerini yazmanın kolay bir yolu olduğu için mi?

Eğer öyle ise, Yunanistan’ın ilk alfabetik kitabelerinde ticaret ve alışveriş konusunda hiç iz olmaması şaşırtıcıdır. Gerek bu gerek diğer fikirler bazı araştırmacıları Yunan alfabesinin İÖ 8. yüzyılda Homeros’un sözlü destanlarını kaydetmek için icat edildiğini söylemeye götürmüştür.

Suriye’de Halep’te çağdaş bir çarşı. Alfabe eski Filistin, Lübnan ve Suriye’nin pazarlarında ülkelerarası ticareti, çok dilli pazarlığı ve kayıt tutmayı kolaylaştırmak ihtiyacından mı doğmuştur?

Dünyanın ilk alfabetik yazısı bu mu? Mısır'da Vadi el-Hol'dan İÖ 1900-1800 yıllarına ait bir kitabe.

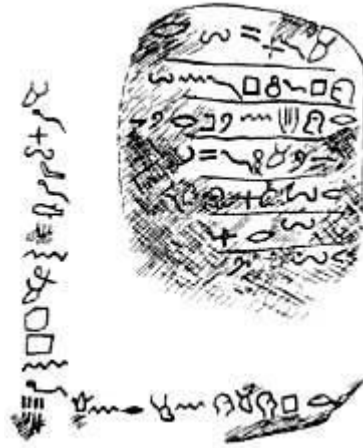
EFSANEDEN VARSAYIMA

Kanıt yokluğunda boşluğu anekdotlar ve efsaneler doldurmuştur. Yetişkinlerin var olan yazılarındaki önyargılara ve çıkarılara sahip olamayacakları için sık sık çocukların alfabenin mucitleri olduğu da söylenmiştir. Bir olasılık da, Kuzey Suriye'de çivi yazısı öğrenmekten bıkan parlak zekâlı bir Kenanlı çocuğun Mısır hiyerogliflerinde tek sessiz harfleri temsil eden az sayıda sembol fikrini alıp kendi Sami dilinin temel sessiz harfleri için yeni simgeler icat etmiş olmasıdır. Belki de bunları ilk kez eski bir sokağın tozları arasına çizmiştir: Basit bir ev resmi, Sami “beth”i (alfabenin “be”si) “b” simgesi olmuştur. How The Alphabet Was Made'de [Alfabe Nasıl Yapıldı!} Rudyard Kipling'in çocuk kahramanı Taffimai “ses-resimleri” adım verdiği şeyler çizer. A harfi ağzı açık bir sazanbalığıdır. Taffimai babasına bunun “ah” sesi çıkardığında açık ağzına benzediğini söyler. O harfi yumurta ya da taş biçimlidir ve babasının “oh” dediği zaman ağzının aldığı biçimdir. S harfi yılan benzer ve yılanın çıkardığı tıslama sesinin karşılığıdır: Taffimai işte böyle olmayacak bir tarzda bütün alfabeyi tamamlar.

Ortaya çıkan Kuzey Sami Alfabeti'nden, Fenikeliler'in, İsmailoğulları'nın ve Aramiler'in siyasal yönden güçlenmeleriyle ve ticaretin de gelişmesi sonucunda Kenan, Arami, Güney Sami alfabeleri ya da Seba ve Yunan

alfabeleri ortaya çıktı. Batı dünyasının alfabeleri ise Yunan alfabesi yoluyla, büyük bir olasılıkla Fenike alfabesinin gelişmesiyle oluşacaktı. Şair William Blake Jerusalem'de şöyle yazar: “Tanrı... esrarengiz Sina'nın korkunç mağarasında/ İnsana o harika yazı sanatını verdi.” British Museum'daki küçük bir sfenks Blake'in en azından alfabenin yeri konusunda haklı olduğunu göstermişti. Sfenks 1905'te Mısırbilimci Sir Flinders Petrie tarafından uygarlıktan çok uzak bir köşede, Sina'da Serabit-el-Hadim'de bulunmuştu. Petrie, Mısırlılar zamanında işletilen eski turkuvaz madenlerinde kazılar yapıyordu. Sfenks'in 18. Hanedan'ın ortalarına ait olduğunu tahmin ettiyse de, günümüzde İÖ 1500 yılından kaldığı düşünülmektedir. Bir yanında garip bir yazı vardır.

Öteki yanında ve ön ayakları arasında yine yazılar ve “turkuvazın hanımefendisi, Hathor'un sevgilisi” olarak okunan Mısır hiyeroglifleri yer alır. Bu ıssız yerin kayaları üzerine şunlara benzeyen başka yazılar da kazınmıştı:

Petrie, bulunan yazının 30'dan az simgeden ibaret olduğu için bir alfabe olduğunu tahmin etti. Bu madende çoğunlukla köle olarak Kenan'dan (günümüzdeki İsrail ve Lübnan) gelen Samiler'in çalışmış olduğunu bildiği için yazıda kullanılan dilin bir Sami dili olduğunu düşündü.

On yıl sonra başka bir Mısırbilimci olan Sir Alan Gardiner, “proto-Sinaitik” simgeleri dikkatle inceledi ve bazıları ile Mısır hiyeroglifleri arasında benzerlikler olduğunu gördü. Gardiner, her simgeye, simgenin Mısır dilindeki anlamının Sami dilindeki kelime karşılığını verdi (Kitabı Mukaddes araştırmalarından çok sayıda Sami kelimeleri biliniyordu):

Proto-Sinaitik simgeler	Mısır simgeleri	Sami ad
		aleph (öküz)
		beth (ev)
		gimel (sapan)
		dalet (kapı)

Bu Sami adların, İbrani alfabesindeki harflerin adlarıyla eş olması Gardiner’i şaşırtmadı. İbraniler’in İÖ 2. binyılın sonlarında Kenan bölgesinde yaşadıkları biliniyordu. Ancak adların aynı olmasına rağmen, İbrani harflerinin biçimlerinin proto-Sinaitik simgelerden farklı olması bu iki yazı arasındaki bağlantının çok açık ve kesin olmadığını göstermektedir.

Gardiner’in varsayımı ona Serabit el-Hadim sfenksindeki yazılardan birini çevirme olanağı vermiştir:

İngilizce çeviriyazıda bu simgeler, sesli harfleri çıkarılmış “Baalat” olacaktır, İbrani ve diğer Sami dilleri yazılarında sesli harf bulunmaz, okuyanlar dili bildikleri için sesli harfleri tahmin ederler. Gardiner’in okuduğu yazı mantıklıydı: Baalat, “Hanım” demektir ve Sina bölgesinde, tanrıça Hathor’un Sami dilindeki

adıdır. Böylece sfenks üzerindeki yazı iki dilli olarak görünmektedir.

Ancak malzeme eksikliği ve proto-Sinaitik simgelerden çoğunun hiyerog-lifik karşılıkları olmadığı için daha fazla bir çözüm mümkün olmamıştır. Bilim adamlarının, bu çizgilerde Çıkış hikâyesini bulma umutları kırılmıştır. Ancak Musa’nın da On Emir’i taş levhalara yazmak için proto-Sinaitik yazıya benzer bir yazı kullanmış olması mümkündür.

Gardiner’in 1916’da yaptığı tahminin doğru olup olmadığını hâlâ bilemiyoruz. Petrie’nin Sina’daki keşiflerden onlarca yıl sonra yazının Mısır hiyeroglifleri ile ilk alfabeler arasındaki “kayıp halka” olduğu düşünülmüştü. (Bunlar Suriye kıyısında bugünün Ras Şamra’sı olan Ugarit’te İÖ 14. yüzyılda kullanılan 30 simgeli çivi yazısı alfabesi ve Kenan’da Fenikeliler’in İÖ 2. binyıl sonlarında 22 sessiz harfli alfabeleridir.)

Ancak Sina’da ıssız bir madende çalışan -ve herhalde cahil olan- işçiler bir alfabe yaratmış olabilirler mi? Lübnan ve İsrail’deki daha sonraki keşifler alfabenin Sinaitik kuramının romantik bir hikâye olduğunu göstermiştir.

İÖ 17. ve 16. yüzyıl tarihlerinden kalma olduğu saptanan bu yazılar, o zaman Kenan topraklarında yaşayan insanların alfabe icat ettiklerini göstermektedir ki, bu da mantıklı olacaktır. Bunlar Mısır, Hitit, Babil ve Girit imparatorluklarının yol kavşaklarında yaşayan kozmopolit tüccarlardır.

Varolan bir yazı sistemine bağlı değillerdi, öğrenmesi kolay, yazması hızlı ve fazla karışık olmayan bir yazıya ihtiyaçları vardı. Her ne kadar kanıtlanmış değilse de, (proto-) Kenanlılar’ın alfabe ilk kullananlar olmuş olmaları mümkündür.

(Solda) İlk alfabe muamması. 1905'te Sina'da bulunmuş bir sfenkste, ilk alfabe olduğu sanılan, Mısır hiyeroglifleriyle akraba proto-Sinaitik simgeler vardır. Bunları Kenanlı Sami madenciler kazımıştır. Alfabe Mısır'da mı, yoksa Filistin'de mi doğmuştur? (Sağda) Rudyard Kipling'e göre alfabenin doğuşu.

MISIR'DAN YENİ KANITLAR

Ancak son zamanlarda eski Mısır'daki yeni keşiflerle durum iyice karışmıştır ve şimdi Gardiner kuramının elden geçirilmiş bir şekli mümkün görünmektedir. Yale Üniversitesi'nden arkeolog John Coleman Darnell ile karısı Deborah, 1999'da Güney Mısır çölünde eski seyahat yollarını araştırırken Thebes'in batısında Vadi el-Hol'da alfabetik yazıyı andıran örnekler bulduklarını bildirmişlerdir. Yazının tarihi İÖ yaklaşık 1900-1800'dür ki, bu da Lübnan ve İsrail'deki kitabelerden çok daha önce olmasıyla en eski alfabe yazısı olduğunu gösterir.

İki kısa metin, bir Sami yazısıyla yazılmıştır ve uzmanlara göre harfler Mısır yazısının yarı-bitişik yazı biçimine benzemektedir. Yazarın bir grup paralı askerle dolaşan bir katip olduğu sanılmaktadır (firavunlar hesabına çalışan pek çok paralı asker vardı). Eğer bu kuram doğruysa, o zaman alfabe fikrinin Mısır hiyerogliflerinden esinlendiği ve Filistin'de değil, Mısır'da icat edildiği anlaşılmaktadır. Ancak bu yeni kanıtlar da kesin değildir ve başka kitabelerin aranmasına devam edilmektedir. Alfabenin kökeni (ya da kökenleri) muamması henüz çözülmemiştir. Türkçe'nin alfabelerine göz atacak olursak, çok farklı alfabeler kullanıldığını görürüz. 5-6. yüzyıllarda kullanılan Göktürk yazısı,

Cermenler'in kullandığı rünik alfabeye benzer. 8-15 yüzyıllar arasında kullanılan Uygur yazısı, Arami alfabesinden türeyen Soyal yazısının son biçimlerinden biridir. Uzun süre Arap alfabesiyle yazılan Türkçe, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra Latin alfabesiyle yazılmaya başlanmıştır.

Eskiçağ Araştırmaları Merkezi 1 YAŞINDA

**KURULUŞ: 4 OCAK
2018**

ROMA'DA MUHBİRLİK VE İMPARATOR TRAIANUS

Roma'da Hristiyanlar'ın takibata uğradıklarını (soruşturulduklarını) ve suçlu bulunduklarında ölümle de cezalandırıldıklarını biliyorsunuz.

Ne var ki, bu soruşturma ve cezada aslanan Hristiyanlar'ın inancı değildi. Roma, tersine, inanç konusunda son derece hoşgörülü bir devlet idi ve Roma egemenlik alanında sayısını söyleyemeyeceğimiz kadar çok farklı inançlar ve dinler vardı. Kısaca, kimin neye inandığı Roma devletinin umurunda değildi.

Hristiyanlar'ın takip edilmesinin sebebi, Roma'nın devlet gücünün bir sembolü olarak eyaletlerde kurduğu İmparator Kültü'ne karşı Hristiyanlar'ın vecibeleri yerine getirmemeleri, hatta ona hakaret etmeleri, yani sonuç itibarıyla Roma tarafından "devlet düşmanı" (hostis) olarak görülmeleri idi.

Bu takibat ise, bir muhbirlik sistemiyle yürütülüyor ve elbette bu yüzden birçok kişi haksız yere soruşturulabiliyor ve ceza da alabiliyordu.

M.S. ikinci yüzyılda Roma'nın Karadeniz Eyaleti (Pontus-Bithynia) valisinin (Plinius) İmparator Traianus'la olan, idari evrak niteliğindeki yazışmaları günümüze kadar gelmiştir.

Valinin eyaletle ilgili çok ayrıntılı konularda bile imparatora yazdığı, sorular sorduğu ve, ilginç bir şekilde, imparatorun da sorulan soruların hepsini yanıtladığı görülen bu yazışmalarda eyaletteki Hristiyanlar'ın durumundan da söz edilmektedir.

Vali, eyalette Hristiyanlar'la ilgili ihbarların işin içinden çıkılamayacak derecede arttığını yazıyor ve bu durumda ne yapması gerektiğini İmparator Traianus'a soruyor.

Gelen cevapta ise imparator mealen şöyle diyor: "Açıkça devlet düşmanlığı yapmadıkları sürece bu kişilerle uğraşma ve ihbarlara itibar etme! Edersen, bu benim gibi bir imparatora (ve Roma gibi bir devlete) yakışmaz".

Traianus'a daha sağlığında "optimus princeps", yani "en iyi imparator" denilmiş olması boşuna değildir.

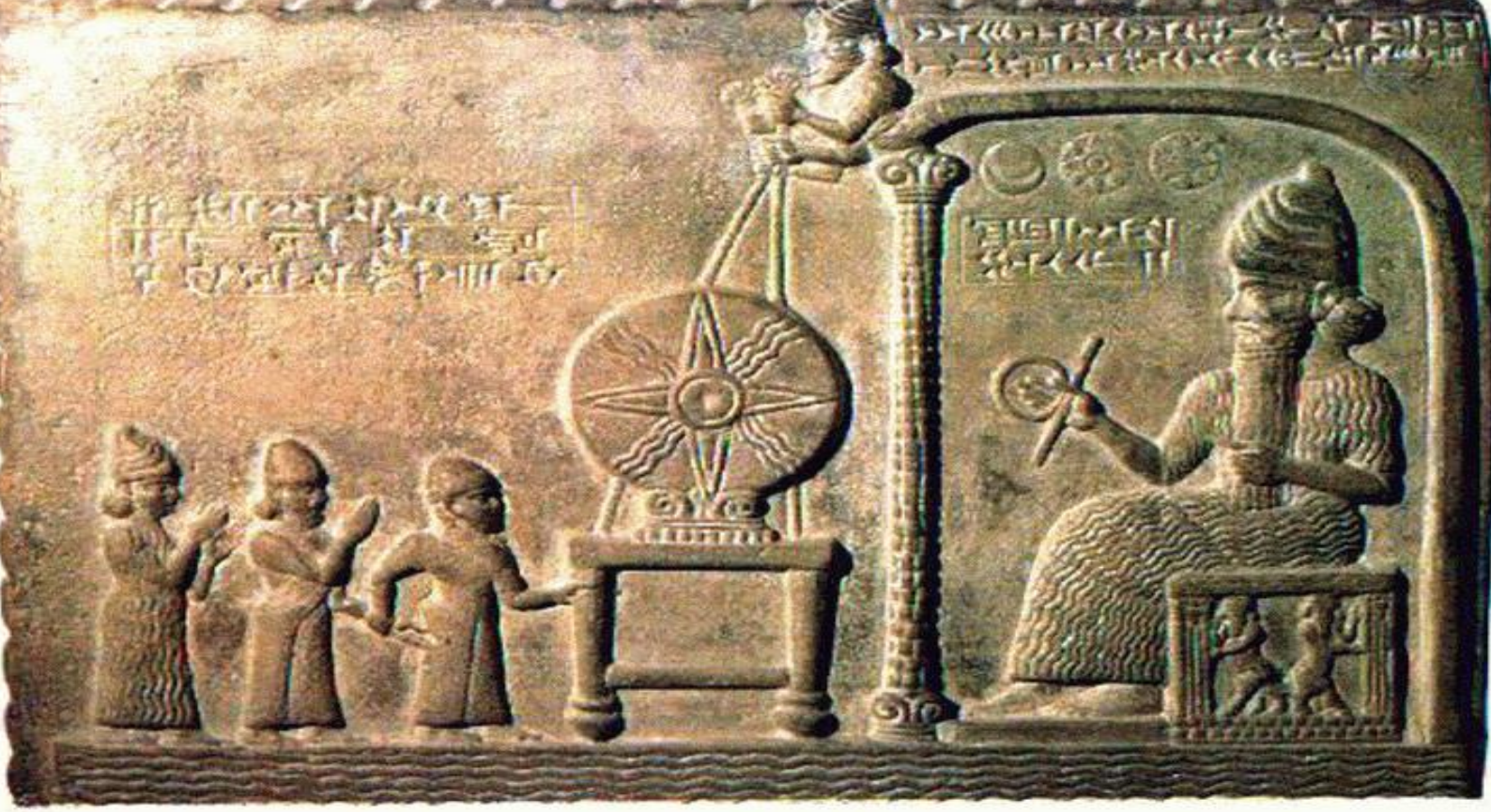
Muhbirlik, sonuçları itibarıyla çok kötü bir şeydir Arkadaşlar! Ve ülkemizde maalesef inanılması zor boyutlara ulaşmıştır. Ayrıca toplumdaki ayrışmayı giderek daha da pekiştirmektedir.

Biz de TC vatandaşları olarak devletin başındakilerinin Roma İmparatoru Traianus'un tavrına benzeyen bir tavır ve davranış sergilemesini beklerdik elbette...

Ama, mevcut tavır ve davranış söz konusu muhbirliğe cesaret veren, hatta onu teşvik eden niteliktedir.

Sonuçlarını hep birlikte göreceğiz.

Bülent İPLİKÇİOĞLU

TARİHTEKİ İLK CİNAYET DAVASI

Yazılı kaynaklar yaklaşık M.Ö 3000'ler de Sümer'ler de başlar.

Yazının mucidi olarak bilinen Sümerler, dönemin sağladığı koşullar doğrultusunda akla gelebilecek her şeyi yazıya geçirmişler ve tablet adı verilen yazıtları meydana getirmişlerdir.

Okumayı yeni söken bir talebenin yaşadığı heyecan gibi Sümerler de bu heyecanı yaşamış ve yazı yazmayı günlük bir uğraşı haline getirmişlerdir.

Bu nedenle yapılan arkeolojik kazılar sonucu binlerce Sümer tabletlerine ulaşılmıştır.

Bu tabletler yazıldığı dönemin siyasi, sosyal, ekonomik ve hukuk anlayışı hakkında geniş bilgiler vermektedir.

Bu bakımdan tabletler oldukça önemli olmakla birlikte sıkça başvurulana birer ana kaynaklardır.

Yazının icadıyla yazılı tarih başlamış ve bilgi kullanımı oldukça yaygınlaşmıştır.

Bu süreçle birlikte kayıt altına alınan bilgiler birer ekol olarak karşımıza çıkmış; matematik,

astronomi, arşivcilik ve ticarete gelişmeler yaşanmıştır.

Keza yazının ortaya çıkmasında da ticaretin önemli bir yeri vardır.

Eskiçağ denince akla hep ilkelik gelir ve tabuların yıkılması da epey bir zaman almaktadır.

Bugünü anlayabilmek için eskiçağı iyi bilmek ve bugüne taşıyabilmek çok önemlidir.

Tarihteki ilk siyasallaşmanın, ilk demokrasi kavramının, ilk hukuk düzenin ve nice ilklerin eskiçağlarda meydana geldiğini unutmamak gerekir.

Bugünün anlayışı ile elbette eskiçağı anlayabilmek doğru olmamakla birlikte, dönemin şartlarına uygun mukayeseler yapılmalıdır.

Tarihteki ilk cinayet davası hakkında bilgi vermek istiyorum: bu dava Eski Babil Devri denilen M.Ö 1850 yıllarına ait.

Davanın yazılı olduğu tablet Sümerlerin elit bir şehri olan Nippur’da bulunmuştur. Davanın konusu ise şöyle:

“Bir berber, bir bahçıvan ve mesleği bildirilmeyen bir kişi hep birlikte Luianna adında bir mabet memurunu öldürmüşlerdir.

Öldürdükten sonra bilinmeyen bir nedenden ötürü maktulün karısına gidip kocasını öldürdüklerini söylemişlerdir.

Kadın gayet soğukkanlı bir şekilde karşılıyor, devlet görevlilerine bildirmesi gereken yerde kimseye tek kelime dahi etmiyor ve umursamıyor.

Katillerin yakalanmasıyla birlikte kralın emriyle Nippur Yüksek mahkemesinde dava görülmeye başlıyor.

Mahkeme hâkim ve 11 kişiden oluşan jüri ile toplanıyor ve sanıkların yargılanmasına başlanıyor.

Mahkeme salonunda bir takım fikir ayrılıkları yaşanmaya başlamaktadır.

Sadece sanıkların değil, maktulün karısının da ceza alması tartışılmaya başlanmıştır.

Kadının ceza almasına 9 jüri hem fikirken 2 jüri karşı çıkmaktadır.

Karşı çıkan bu iki jüri:

Kadının cinayete katılmadığını, yardım etmediğini, maktulün karısını dövdüğünü ve eziyet ettiğini söyleyerek kadının ceza almamasını söylerken şunları da ekliyorlar:

kadının kocasından eziyet gördüğü için ölüp ölmemesi onun için bir anlam ifade etmiyor.

Bu nedenle kadının ceza almaması gerekir diyerek hem fikre varıyorlar ve sadece katil 3 kişinin ölümle cezalandırılmasına dair karar çıkıyor.

Mahkeme böyle sonuçlanırken bu davanın Sümerlerdeki yeri ve önemi oldukça dikkat çekmektedir.

Bu mahkeme tutanağın örneği başka bir yerde de bulunmuştur.

Buradan da anlaşılacağı üzere böyle bu durum karşısında ne yapılması gerektiği bir kanun şeklinde dizayn edilmiştir.

Sümerler ‘de bir aile hukukun ve tek eşliliğin de olduğunu söylemek mümkündür.

Evlilik akdi mahkeme kararıyla olmakta ve elinde mahkeme kararı olmayanların evlilikleri geçersiz sayılıyordu.

Bugün Türkiye’de özellikle doğu kesiminde başlık parası geleneği devam etmektedir.

Sümerler bu uygulamayı ilkel bir gelenek olarak görmüş ve şiddetle karşı çıkmışlardır.

Kadın kocasına karşı görevini yerine getirmiyor veya çocuğu olmuyorsa kendi izniyle kocasının ikinci bir eş almasını söylüyor.

Ancak erkek ilk karısına ölünceye kadar bakmakla hükümlü olmaktadır.

İkinci kadın birinci kadına her türlü saygıyı göstermekle mükelleftir ve eğer görevini yerine getirmezse evden atılabiliyordu.

(İbrahim peygamberin karısı Sara’nın cariyesi Hacer’i attırması, bu Sümer hukukuna dayanmaktaydı.)

Sonuç olarak tarihteki ilk cinayet davasının görülmesi ve çıkan sonuç Sümer hukuku hakkında birçok bilgi vermektedir.

Bu nedenle bir toplumda görülen davalarda, mahkemelerde çıkan kararlar o ülkenin hukuk sistemi hakkında bilgiler vermektedir.

Böylelikle bir toplumu mahkeme sonuçları ile tanımak mümkündür.

Tabi bir mahkemeleri varsa...

TARİHTEKİ İLK RÜŞVET OLAYI

Yazının icadıyla kayıt altına alınan tarihi olaylar, arkeolojik çalışmalar neticesiyle gün yüzüne çıkmış ve çıkmaya devam etmektedir.

Arkeoloji ile Eskiçağ alanı arasında bir yakınlık bulunsa da arasındaki farklılıkları görmek icap eder.

Arkeoloji bilimi, malzemeyi gün yüzüne çıkarırken ve eskiçağ tarihçisi ise bu malzemeyi yorumlar, dönemsel çıkarımlarda bulunur. Sumerler yazıyı icat ettikten sonra özverili çalışmalarla geliştirdikleri alfabelerle sistematik olarak kayıt tutmaya başlamışlardır.

Her ne kadar yazının mucidi olarak bilinseler de, tarih yazıcılığı ne yazık ki gelişme gösterememiştir.

Gerek iktisadi, gerek hukuki, gerekse sosyal alanda yaşanan her türlü olayın kayıt altına alındığını ortaya çıkan tabletlerden öğrenmek mümkündür.

Bu tabletler bir bakıma asıllarının birer kopya niteliğini taşımaktadır.

Eğitimin artık bir ekol haline geldiği ve okulların açılarak yazılı eğitimin başladığı Sumerler 'de bir öğrencinin gün boyu yaşadıkları, kaygıları ve düşüncelerinin tabletlere yansdığını görmekteyiz.

Bugünün öğrencilerinin kaygılarından farksız kaygılar yaşayan bu Sumerli öğrencinin başından geçenleri ve akabinde gelişen olayları anlatmaya gayret edeceğiz.

Sumerliler 'de bir okul günü güneşin doğuşuyla başlar ve batışı ile sona ererdi.

Yine tabletlerden öğrendiğimiz bilgilere göre bu okullarda sıkı bir denetim ve otorite hâkimdir.

Okula geç kalmanın kimi zaman dayak ile sonuçlandığını görebilmekteyiz.

Bugün bir öğrencinin okulda yaşadıklarını eve gittiğinde anne ya da babasına anlatması gayet normal bir durumdur.

Öğrenci okulda göstermiş olduğu başarısını ailesine anlatır, ailesi gururlanır ve çocuklarını tebrik eder, çocuk da mutlu olurdu.

Bu durumun benzerinin Sumerliler' de de olduğunu söylemekte yarar vardır.

Adı belli olmayan bir Sumer çocuğu okula gitmek için hazırlanmış ancak okula geç kalmıştır.

Devamdan sorumlu kişi neden kaldığını sormuş ve korku içinde olan bu çocuk ona saygı göstererek önünde eğilmiş, buna karşın geç kaldığı için dayak yemekten kurtulamamıştır.

Çocuğun elindeki ödev tabletini inceleyen baş üstat denilen kişi tarafından ödevini yanlış yaptığı için bir kez daha dayak yemiştir.

Dayak sadece bununla sınırlı kalmamış temizlikten sorumlu kişi de çocuğun üstü kirli diye dayak atmaktan geri durmamıştır. Gürültü yaptığı ve Sumerce konuşmadığı için de sorumlu kişilerden ayrıca yine dayak yemiştir.

Bir okul günü boyunca dayak yiyen öğrenci, bu durumu babasına iletmiş ve babasından başöğretmene para vermesini ve kendisine karşı nazik olmasını istemiştir.

Aritmetikten bir süre serbest bırakmasını ve diğer öğrencilerden ayırmamasını da söylemiştir.

Çocuğunun söylediklerini kabul eden baba, başöğretmeni evine davet etmiş ve büyük bir koltuğa oturtulmuştur.

Bunun yanı sıra çocuk da öğretmene saygı ile hizmet etmiştir.

Çocuk okulda öğrendiklerini öğretmenin yanında anlatıyor, bir bakıma bilgili olduğunu göstermeye çalışıyordu.

Baba hizmetçilerine; masaya ırda yağı getirmelerini, öğretmene elbise giydirmelerini, eline parayı vermelerini ve parmağına da bir yüzük takmalarını ister.

Yani rüşvet niteliği taşıyan hediyeler vermiştir.

Öğretmen bu hediyeler karşısında öğrencisine dönüp şu sözleri söylemiştir:

Sana verdiğim eğitimi baştan sona aldın ve yazı sanatını tamamladın.

Bana para verip, onurlandırdığın için koruyucu melek Nidaba senin de koruyucu meleğin olsun.

Kalemin güzel yazı yazsın, çalışmaların yanlışı olmasın!

Arkadaşlarının önderi, öğrenciler arasında en yüksek olasın! Sen bir bilim adamısın!

Öğretmenin bu sözleri aslında rüşvete alan birinin aciziyetiyle söylenen sözlerdir.

Sumerler ‘de çok önemli olan eğitim kurumları bu gibi rüşvet alan kişilerce karalanmaya neden olmuştur.

Ancak bir kişinin aldığı rüşvetten ötürü Sumer eğitim kurumlarının kötü olduğunu söylemek de çok güçtür.

Bu bağlamda düşünüldüğünde günümüzde halen bu gibi vakalar devam etmekte ve ne yazık ki önüne geçilememektedir.

Rüşvetin yanı sıra benzer uygulamaların da yaşandığını söylemek mümkündür.

Özellikle liyakat sahibi olamayan kişilerin önemli konumlarda hayatlarını idame ettiriyor oluşları birer yara olarak kalmış ve kalmaya da devam etmektedir.

2012'den M.Ö 3500'lere Yolculuk: Sümerler

Bu güzel ülkemize her taraftan göz diktiler. Göklere uzanan basamaklı kulelerimizin, görkemli tapınaklarımızın, arı gibi işleyen çarşılarımızın, her tarafa ulaşan kervanlarımızın, dümdüz uzanan yollarımızın, boy ürün veren tarlalarımızın, nehirlerimizde ve açtığımız kanallarda salına salına yüzen teknelerimizin, dolup taşan iskelelerimizin, her tür bilgiyi veren okullarımızın ünü uzak ülkelere kadar yayıldığından; ilkel olan bu ülkelerin halkı kıskandı bizi. Fırsat buldukça üzerimize saldırdılar. Kentlerimizi yakıp yıktılar”

Okuduğunuz paragraf; Nippur’lu Ludigirra’nın anılarından bir alıntı. Yanlış duymadınız; yaklaşık M.Ö 3500’li yıllarda yaşayan

Ludingirra ülkesini, anılarını yazdığı tabletlerde böyle ifade etmiş. Kendisinden sonra gelecek kuşaklara medeniyetinden iz bırakma kaygısıyla kaleme aldığı notları bir medeniyetin izlerini günümüze ulaştırmayı da başarmış.

Bu yazı sadece bir tarih yazısı değil; ismini tarihe altın harflerle yazdırmış bir medeniyete ufak bir yolculuk yapmak ve ömrünü Sümerlere adanmış bir bilim insanı olan Muazzez İlmiye Çığ’dan da kısaca bahsetme amacı taşıyor.

Bir medeniyet düşünün... Bu medeniyet yaklaşık M.Ö 3500-M.Ö 2000’li yıllarda Mezopotamya’da varlık gösteren, bolluk bereket içerisinde yaşayan bir halktan oluşsun. İşte Sümerler böyle bir uygarlık olarak karşımıza çıkıyor. Mezopotamya medeniyetlerinin temelini oluşturan Sümerler yazı ve astronominin mucidi olarak tarihte önemli bir yerde bulunuyor. Günümüzde Irak’ın güneyi olarak tabir edebileceğimiz; Dicle ve Fırat nehirlerinin kıvrımları boyunca Basra Körfezi’ne kadar uzanan topraklarda varlık gösteren Sümer Devleti, Sami kökenli olmayan bir halk tarafından kurulmuştur. Bazı kaynaklara göre bu halk; “Ubaidliler” olarak adlandırılmaktadır. Sümerlerin kökenleri noktasında net bir bilgi yoktur. Dağlık bölgelerden gelip yerleşmiş olma ihtimalleri üzerinde durulmuştur. Yerleştikleri Mezopotamya’yı dönemin en güçlü toprakları haline getiren Sümerler; tarımla uğraşan bir millettir. Bataklıkları kurutup tarım alanlarını çoğaltarak Mezopotamya topraklarını verimli hale getirdikleri belirtilmektedir.

Sümerlerin devlet yapısını incelediğimizde karşımıza şehir devletleri çıkmaktadır. Sümerlerde dinsel doktorinler ve devlet yönetiminin iç içe olduğu monarşik bir sistemin olduğunu belirtebiliriz. Bu durumu; her şehir devletinde birbirinden farklı tanrılara adanmış, bir rahip ya da kral tarafından yönetilen ve en önemli merkez olarak görülen tapınakların varlığından anlayabiliriz. Sümer şehirlerinden bazıları şu şekildedir; Kiş(İnharra),

Uruk(Warka), Ur(El-Muqayyer), Nippur(Afak), Lagaş(El-Hiba) ...vb. Yapılan araştırmalarda Sümer Devleti'nin en güçlü döneminde yaklaşık 35 şehir olduğu belirtilmektedir. Şehirler surlarla çevrilerek korunmuştur.

Sümerlerde toplum yapısına baktığımızda ise; sınıfsal farklılıkların olduğunu görebiliriz. En güçlüden en güçsüze sınıflar şu şekildedir:

- 1) Din adamları ve askerler
- 2) Halk
- 3) Köleler.

Bu sınıflara baktığımızda benzerlerini tarih boyunca ne kadar çok gördüğümüzü düşünebiliriz. Sümerlerde dinsel inanışların önemi anlaşılabileceği üzere büyüktür. Sonraki dönemlerde din adamlarının güçlenerek kent yöneticileri haline gelmeleri hem dinsel hem de siyasi tüm işleri yürütmeleri, bir noktada Ortaçağ dönemiyle benzerlik taşımaktadır. Çok farklı coğrafi bölgelerde, çok farklı dönemlerde yaşayan toplumların benzer özelliklere sahip olması insanlık tarihi açısından oldukça ilginçtir.

Sümerler'de din olgusu

Sümerler çok tanrılı inanca sahip bir millet olarak tapınaklarına çok önem vermişlerdir. “Ziggurat” adını verdikleri tapınakları aynı zamanda onlar için sosyal merkez anlamına da gelmektedir. Ziggurat'lar üç kısımdan oluşmaktadır; ilk kat erzak deposu, orta kat; okul ve ibadethane, üst kat; rasathane. Sosyal hayatın tapınaklar etrafında şekillendiğini belirtmek yanlış olmaz. Sümerlerin en önemli tanrılarına örnek olarak;

Anu: Gök tanrısı

Enlil: Hava tanrısı

Ki: Yer tanrısı

Enki: Bilgelik tanrısı

Nimmah: Ana tanrıça

Nanna: Ay tanrısı

Utu: Güneş tanrısı

İnanna: Aşk tanrısı verilebilir.

Evrenin oluşumuna dair Sümer bakışı

Sümer mitolojisine göre insanın yaratılışı ve evrenin yaratılışı aşama aşamadır. İlk olarak deniz vardır, deniz ve yer birleşir, kozmik bir dağ ortaya çıkar, tanrılar insan haline gelir ve Anu (Gök tanrısı) ile Ki (Yer tanrısı)'nın birleşiminden Enlil(Hava tanrısı) doğar. Enlil'in Ki'yi ele geçirmesiyle Nimmah(ana tanrıça) ortaya çıkar ve dünyanın esas şeklini ve düzeni Nimmah tarafından oluşturulur. Bu durum Gılgamış Destanı'nda da ele alınmıştır.

İnsanın yaratılışına bakarsak; insan tanrılara hizmet edilmesi için yaratılmıştır. Bilgelik tanrısı Enki'nin isteği üzerine insan, Nimmah ve Nammu tarafından dünyaya gönderilmiştir. Sümerler bu inanışa uygun olarak tarımla uğraşmayı tanrılara bir hizmet olarak görmüşlerdir.

Bir bilim devleti olarak Sümerler

Sümerlerin en eski medeniyeti oluşturmalarından, toplum yapıları ve dinsel inanışlarından bahsettik. Kuşkusuz tüm bunlar önemli fakat Sümerler dediğimizde esas önemli olan durum; bilime verdikleri önemde gizli. M.Ö 3500'lü yıllarda yaşayan bir uygarlığın evreni açıklama çabaları oldukça ilgi çekici.

Sümerlerin sulama sistemleri oluşturmalarını, tarımı geliştirmelerini, tekerleği bulmalarını ve öküzlere bağlı sabanlarla toprakları sürer hale gelmelerini ihtiyaca yönelik gelişmeler olarak yorumlayabiliriz. Ama Sümerler bunların yanı sıra farklı buluşlara da imza atmışlardır. Matematik konusunu ele aldığımızda; 60 rakamına dayalı “seksajizmal sayı sistemi”ni bulmuş ve bu sistemi tüm zaman ve mekân hesaplamalarında kullanmışlardır. Sümerlere göre ay; 30 gün, yıl; 360 gündür. Gece 12 saat, gündüz de 12 saattir. Bir yıl; 12 aydır. Dört işlemi, çarpma ve bölme cetvellerini bulmuşlardır. Yine dairenin 360 dereceye

bölünmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir. Bu bilgilere dayanarak; günümüz takvim sisteminin temelini Sümerler'e dayandırmamız kanaatimce yanlış olmayacaktır. Sümerler aritmetik ve geometrinin temelini atan medeniyet olarak kabul edilmektedir.

Sümerlerin tapınakların en üst katını ayırdıkları rasathanelerle uzaya ilişkin yaptıkları çalışmalar astronomi biliminin temelini oluşturmuştur. Güneş ve ay tutulmalarını saptayabilmişler. Merkür, Venüs, Mars, Jüpiter'in hareketlerini takip edip kayıt altına almışlardır. En önemli merkezlerinde rasathaneleri kurmaları ve uzaya ilişkin bilimsel saptamaları onların bilime verdikleri önemi açıkça ortaya koymaktadır. Günümüzde popüler olan burçlar da yine Sümerler tarafından ortaya çıkarılmış ve günümüze ulaşmıştır.

Alan, hacim, uzunluk ve ağırlık ölçülerini kullanan Sümerler; sütun, kubbe ve kemer yapılarını bulan ve bunları mimarilerinde kullanan uygarlıktır. Kabartmacılık, oymacılık, heykeltıraşlık, kuyumculuk yine o dönemde ortaya çıkmıştır. Çanak çömlek yapmışlar ve madenleri işlemişlerdir.

İnsanlık tarihinin en önemli buluşlarından biri olan tekerlek; Sümerlerin vurgulanması gereken buluşlarından birisidir. Tarihi kayıtlara bakıldığında ilk tekerlek tasviri; M.Ö. 3.500 yıllarına ait, Sümerler tarafından resmedilmiş bir kızıakta görülmektedir.

Hukuk kurallarını da ilk kez bulan devlet yine tarihte Sümerler olarak belirtilmektedir. İlk kurallar Lugaş Kralı Urukagine tarafından oluşturulmuştur.

Çivi yazısıyla tarihe imza atmak

Sümerler tarihte, yazıyı bulan ilk medeniyet olarak yer almaktadır. Yazının bulunduğu tarih olarak M.Ö 2500'lü yılları söyleyebiliriz. Buldukları çivi yazısı sayesinde sonraki dönemlerde Sümerlerle ilgili bilgilere kolayca ulaşılmıştır.

Sümerler fikirler ya da sözcükler için farklı grafik semboller kullanmışlardır. Bu semboller; "İdeogram" olarak adlandırılmaktadır. Yine Sümerlerin yazınsal eserlerine bakıldığında pitogramlara da rastlanmaktadır. "Pitogram" da yine bir kavramı resmetme yoluyla temsil eden boldür, fakat sadece somut kavramları temsil eder. Örnek verirsek; bir evi, bir tapınağı... vs.

Sümerler buldukları çivi yazısı ile yazınsal alanda önemli eserler bırakmışlardır. Bunlara örnek olarak Gılgamış Destanı, Yaradılış Destanı ve Tufan Hikâyesi verilebilir.

Sümerler konuştukları dili; “Emegir” olarak adlandırmışlardır ve okullarda dil eğitimine önem vermişlerdir. Sümerce üzerine yapılan çeşitli araştırmalarda; Sümerce’nin Ural-Alтай dil ailesine benzediği belirtilmekte, Türkçe ile benzerlik ve farklılıklara değinilmektedir. Bu çalışmalara örnek olarak; İbrahim Okur ve Muazzez İlmiye Çığ’ın araştırmalarını gösterebiliriz.

Mustafa Kemal Atatürk’ün de Sümerce ve Sümerler’e verdiği önem büyüktür, bunu da belirtmeden geçemeyiz. Atatürk; Sümerceyi Türkçeye yakın bulmuş, Sümerlerin Asya’dan gelmiş olabileceklerini düşünmüştür. “Sümeroloji” bölümünün kurulmasını sağlamasından, 1933 yılında Sümerbank’a bu ismi vermesinden verdiği önemi açıkça görebiliriz.

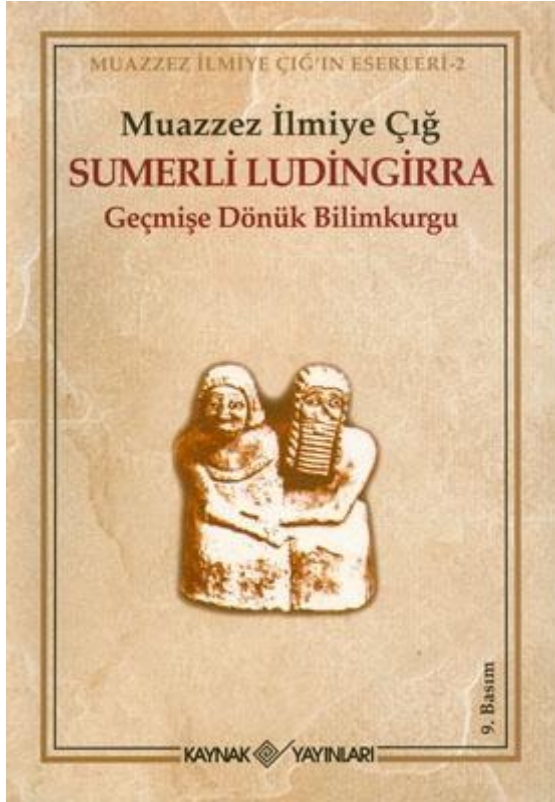
Sümerli Devleti’nin makûs talihi

Sümerli Devleti yaşadığı bolluk bereket döneminden sonra maalesef güçsüzleşmeye başlamış, Mezopotamya’ya göç eden Akkadların egemenliği altına girmiştir. Son kalan Ur Kenti’nin yönetiminin de düşmesi sonucu Sümerlilerin yönetimi son bulmuştur. Bundan sonra Mezopotamya’da Sümerli olmayan farklı grupların yönetimleri söz konusudur.

Sümerlerden söz ederken Sümerolog Muazzez İlmiye Çığ’dan bahsetmemek olmaz. Muazzez İlmiye Çığ Türkiye’de bu alandaki az bilim adamlarından, aynı zamanda akla ilk gelen isimlerden de biri.

Muazzez İlmiye Çığ 1914 doğumludur. Ankara Üniversitesi Dil Tarih Fakültesi Hititoloji Bölümü’nden mezun olan Çığ, İstanbul Eski Şark Eserleri Müzesi Çiviyazılı Belgeler Arşivi’nde 31 yıl boyunca Sümer, Akad ve Hitit dillerinde yazılmış on binlerce tabletin temizleyip, sınıflamış, 74bin tablettten oluşan çivi yazılı belgeler arşivini oluşturmuş, üç bin tabletin kopyasını yapıp katalog halinde yayımlamıştır. 1972 yılında emekli olana kadar bu alanda çeşitli kongre ve çalışmalara katılan Çığ, emekli olduktan sonra da bu alandaki çalışmalarına devam etmiştir. Samuel Noah Kramer’in yazdığı, Sümerleri anlatan en ünlü kitap “Tarih Sümerlerde Başlar” kitabını yine Türkçe’ye çeviren de Muazzez İlmiye Çığ’dır. Fahri Doktora ünvanına sahip olan Çığ yazdığı 13 kitapla Sümer ve Hitit kültürlerini tanıtmaya çalışmıştır. Bu kitaplardan biri olan Sümerli Ludingirra ile Sümerli Devleti’ne orada yaşayan birinin gözüyle bakabilme imkânına sahipsiniz.

Yazının girişinde anılarından bir alıntı okuduğunuz Sümerli Ludingirra kuşkusuz çivi yazısını etkili bir şekilde kullanan biri. Kendisi bir öğretmen, 70 yaşına geldiğinde ülkesinin gelecekte unutulmaması için bir şeyler yapmanın gerekli olduğuna inanıyor ve anılarını yazmaya başlıyor. Bunu neden yaptığını bir de kendisinden öğreneyim;

“Ben küçük bir adamım, bunu önlemek elimden gelmez diye yakınıyordum. Bir gün birdenbire aklıma geldi. Ben bir yazar olduğuma göre, ulusumuzun bulduklarını, başardıklarını, geçmişimizi, geleneklerimizi, ne kadar uygar olduğumuzu, gerek Sümerliliklerini unutmaya başlayan gençlerimize, gerek daha sonra gelecek kuşaklara neden yazılarımla bildirmeyeyim dedim ve yaşamöykümü yazmaya karar verdim. Böylece her tarafa, herkese, her çağa ulaşacağımı umut ediyorum”

Ludingirra'nın bu ifade ettiklerinin tamamı bir kurgu değil, gerçek. Bunları bize ulaştıran Sümerolog Muazzez İlmiye Çığ. “Sümerli Ludingirra” isimli kitabında incelediği tabletlerden derlediği Ludingirra'nın anılarına

yer vererek o döneme farklı şekilde bakmanızı sağlıyor.

Ludingirra'dan son olarak:

“Bizim uygarlığımız belki binlerce yıl sonra yaşayan insanlara da geçecek. Bizim attığımız temeller üzerine yenilerini koyacaklardır. Ah! Onlar da bizi hatırlayıp bıraktığımız kültür mirası için teşekkür edebilseler.”

Ludingirra'ya Sümerler tarihini incelediğinizde şaşkınlıkla katılıyorsunuz. Kültür seviyesi yüksek, bilimsel yenilikleri gerçekleştiren bir medeniyetle günümüz medeniyetleri arasındaki benzerlikleri görüyor ve karşılaştırma yapma imkânına sahip olabiliyorsunuz. Günümüzde sahip olduğumuz teknolojik ve sosyolojik bazı imkânlarımızı onların medeniyeti sayesinde kazandık, bunu ön gören Ludingirra'ya hayran kalmamak imkânsız. Mezopotamya'nın bu güçlü, bilgili toplumunun buluşlarının tarihimizde önemli bir yere sahip olduğu bir gerçek. Sümeroloji biliminin devamının ve gelişiminin desteklenmesi bu noktada büyük önem arz ediyor.

Sanherib...

Asur kralı II.Sargon'un oğlu, Esarhaddon'un babası, Asurbanipal'in dedesidir. MÖ (704-681) Sargon Kral olduğu dönemde oğlu Sanherib'e saraydaki günlük meseleleri anlatırdı. Çünkü Sanherib'e güveniyordu. Ancak dönemin en zalim kralı olacağı aklına gelemezdi.

II.Sargon'un saltanatı ve başarıları hakkında tarihte çok fazla bilgiye rastlanmamaktadır. Ancak Sanherib'in zalimliği hakkında birçok bilgi, kalıntı ve delil bulunmaktadır. II.Sargon döneminde Asur'un başkenti Dur-Sharrukin'di. Babasından sonra Sanherib başkenti Ninova'ya taşıdı. "Ninova (Nineveh) sarayı Asur Kralı Sanherib'in eviydi." Ve Ninova Sarayı'nı cömertçe restore etmişti.

Asur Kralı Sanherib zulmünü Ninova Sarayı'nın duvarlarına, canice derilerini yüzdüğü insanları resmetmiştir. Bu zalim Kral 200.000 savaşçı askerlerle adeta çelik bir ağ örmüştü. Asurlular yeni bölgeler, köleler bulmak ve Ninova Sarayı'na altın götürmek için yakıp yıkıyorlardı.

Mezopotamya'nın diğer büyük gücü Babil'le ölüm-kalım savaşına girdi ve zaferle çıkmayı başardı. Komşu ülkeler haraç vermek

zorundaydı. Yoksa işgal edileceklerdi. Yehuda Kralı (Şaul ya da Davud olduğu söylenir.) ödemeye itiraz etti. (Yahudi sözcüğü buradan gelir. İbrani Krallığının biri İsrail Krallığı ötekisi de Yuda Krallığı olarak ikiye bölünür.) Sanherib, Yahudi Krallıklarına saldırdı ve yağmaladı. Yehuda Kralı, böylece bugünkü İsrail'de bulunan şehirlerini kaybetti ve dönemin en korkunç askeri makinesi ile tanıştı. Bu topyekün bir savaştı. Kim sağ kalırsa esir alınıyor ve sınır dışı ediliyordu.

Asurlular, şiddet uygulayan her İmparator için bir kanıt bırakmıştır. Arkeologlar, enkazlarda Asurluların katliamına dair kadın, erkek ve çocuklara ait kalıntıların gömüldüğü toplu mezarlar bulmuşlardır. Ancak Sanharib'in zulmünün başka delilleri de vardı. Bu cani Tiran, askeri başarılarını gururla Ninova Sarayı'nın duvarlarındaki devasa oymalarla bir zulüm kataloğu sergilemişti. Deri yüzmeler, kazığa oturtmalar, esir alınan mahkûmlar, sarayı ziyaret eden birine yapılan işkence çizimleri, antik dünyanın zalim yönünün resmedilişiydi. Sanherib, İsrail'i yağmaladıktan sonra 20 yıl imparatorluğunda etkili oldu. Korkunç Tiran, alt ettiği insanlar kadar kendi oğullarından da korkuyordu. Ve korktuğu başına geldi. Oğlu Esarhaddon tarafından öldürüldü.

Ur -Nammu Kanunu (M.Ö. 2100-2050)

“M.Ö 2050 yılında üç erkek; bir berber, bir bahçıvan ve mesleği bulunmayan diğer bir kişi Lu Innana adındaki bir tapınak görevlisini öldürdüler. Katiller, kurbanın karısı olan Nin Dada’ya kocasının öldürüldüğünü söylediler (Neden söyledikleri bilinmiyor). Karısı sırrı tuttu ve yetkililere cinayeti bildirmedi. Ancak kanunun kolu uzundu ve o zamanın yüksek düzeyde medenileşmiş Sümer devletinde de bu bir istisna değildi.

Suç Kral Ur Ninurta’nın dikkatine getirildi, başkent İsin’de kendisi Nippur’daki vatandaşlar mahkemesine davayı götürdü ki söz konusu yer, adalet mahkemesi olarak işlev görüyordu.

Bu Mecliste dokuz kişi suçlular hakkında kovuşturma açılmasını istedi. Savlarına göre sadece üç katil değil, bunun yanında adamın karısının da idam edilmesi gerektiğini, çünkü suçu

öğrendikten sonra sessiz kaldığını ve bu yüzden de öldürmeye yardımcı olduğunu öne sürmüşlerdi. Mesliste bulunan iki adam daha sonra kadını savunmak için söz aldılar. Kadının kocasının öldürülmesinde bir payı olmadığını ve bu yüzden de serbest bırakılması gerektiğini savundular.“

Kaynak: Jean-Marie Carbasse, Les 100 dates du droit, Que sais-je, 2011, 1re éd., Paris, p. 11.

RHODIAPOLIS'Lİ BİR HEKİM: HERAKLEITOS

Yolculuk yakında.. Rhodiapolis'teki Opramoas Anıtı'nın hatalı restorasyonunu düzeltmek üzere yakında Rhodiapolis'e gideceğim. Ankara'da Bakanlık yazısını bekliyorum. Bu konudaki gelişmeleri sonra yazarım..

Rhodiapolis deyince akla belki önce Opramoas gelir ama, orada çok önemli bir kültür insanı da yaşamıştır: Hekim Herakleitos, Oreios'un oğlu..

Muhtemelen M.S. 2. Yüzyılın başlarında yaşamış ve aynı zamanda filozof da olan Rhodiapolisli Herakleitos'la ilgili metinler 20. Yüzyılın başlarından beri biliniyordu. Bu metinlerden anlıyoruz ki, tıbbî konularda ve

felsefe alanında 60 kitap kaleme almış ve bu eserler İskenderiye, Rhodos ve Atina'daki kütüphanelere kabul edilecek kadar önemliymiş. Maalesef bu eserlerin hiçbirisi günümüze gelmiş değil.

Anlaşılan o ki, Herakleitos öğrenim için gittiği yerlerde daha sonra hekimlik de yapmış ve bundan büyük paralar kazanmış. Memleketine döndükten sonra da bu paraları Rhodiapolis için harcamış: Halka gıda yardımı için para dağıtmasının yanı sıra Likya'daki ilk ve tek hastane külliyesini de yaptırmış gibi.. Parası olmayan hastalara da bedava bakarmış.

2007 yılındaki kazılarda Herakleitos'la ilgili yeni bir metin bulunmuştu. Yaptırdığı hastane külliyesinin yakınlarında.. Bu metin bizim aruz veznine benzeyen bir vezinle yazılmış bir şiir..

Ama işin ilginç yanı Herakleitos'un yaşadığı zamandan aşağı yukarı 200 yıl sonra yazılmış olması. Yani Herakleitos'un hemşehrileri 200 yıl sonrasında da bu büyük hekimi ve düşünürü unutmamışlar..

Metni daha önce yayımlamıştım. Türkçe'ye çevirisi şöyle:

"Dikti vatanı; ode ustası, ölümsüzlerin sevgilisi,
Hekim Herakleitos'u.
Övdü O'nu Rodos, İskender'in ünlü kenti,
Atina'nın güzel taçlı halkı bir de.
Memleketine altmış kitap, bilge hekimlere
armağanlar,
Yaşlılarsa bastonlar bırakan,
Böyle bir adam, seksen yedi sene
Bir sevgi oldu halkın yüreğinde."

Görüyorsunuz.. İnsanlar kendilerinin elinden tutan, onlara yol gösteren ve gerektiğinde varını yoğunu onlar için harcayanları kolay kolay unutmuyorlar.

Prof. Dr. Bülent İplikçioğlu

İlk tarihçiler olarak annalistler

Roma'nın ilk tarihçileri yıllık tutan yazarlardı. Latince "yıl" anlamındaki **annus** kelimesinden türeyen **Annales** "yıllıklar" anlamındadır ve olayların yıl yıl kaydını tutan eserleri ifade eder. Günümüzde bu tür eserler kaleme alanlara da "annalist" denir. Roma'nın ilk annalistleri eserlerini Latince değil, Yunanca yazmıştır, nedeni ise yaşadıkları dönemde henüz Latin edebiyatının tam gelişmemiş, buna karşın Yunancanın hem kültür hem de edebiyat dili olarak Roma'da da benimsenmiş olmasıdır. Bilinen ilk annalist **Quintus Fabius Pictor**'dur (İ.Ö. 245-201). Muhterem, Gallialılara ve Kartacalı Hannibal'e karşı savaşmış olan soylu bir Romalıydı. Pictor kendi **Annales**'ni Romalıların atası olan Aeneas'ın İtalya'ya ayak basmasıyla başlatır, haliyle yarı tarihsel yarı efsanevi (Linux'ta yazdığım için klavye şapkalı i'yi göremedi maalesef) bir başlangıçtır bu. Tarih yazıcılığında tarih ile efsanenin günümüzdeki gibi ayrılmadığı bir dönemden bahsediyoruz. Bu dönemdeki **Annales**'lerin bir özelliği de Roma'nın uzak geçmişini kısa kısa anlatıp güncel olayları kayda geçiriyor olmalarıdır. Peki, bunu niçin yapıyorlardı? Edebi bir kaygıyla mı yazıyorlardı eserlerini, yoksa başka amaçları mı vardı? Bilindiği kadarıyla Diokles, Timaios ve Antigonos gibi Yunan tarihçileri örnek alan Romalı annalistlerin edebi kaygıları yoktu, tek amaçları Yunanca yazdıkları Roma'nın tarihini, onun hakim olmaya başladığı Akdeniz ve Ege bölgesindeki Yunan muhattaplarına tanıtmak ve

kabul ettirmektir. Bununla birlikte Roma devletinin aleyhine olan yazıları da yalanlamak gayreti içindeydiler. Peki, böyle politik bir amaç tarafsızlıkla bağdaşır mı? Açıkçası, Romalı annalistlerin böyle bir kaygılarının olduğuna dair en ufak bir işaret yoktur, genelde Roma devletinin tarihsel ve güncel politik kimliğinden bağlı oldukları aristokrat sınıfın başarılarına kadar, geniş bir yelpazede taraflı birer tarih anlatıları kaleme almışlardır.

Kendisinden önceki annalistlerden farklı olarak muhafazakar bir Romalı kimliğiyle Latince eserler yazmış olan **M. Porcius Cato** (İ.Ö. 234-149) Yunancayı ve Yunan kültürünü iyi bilen bir Romalı olmasına rağmen, Yunan'ın bulaştığı her şeye düşmandı. Yazdığı **Annales** de önceki **Annales**'ler gibi Roma'nın politik kimliğini ve üstünlüğünü anlatıyordu. Cato her olayı değil, sadece Roma devleti için önemli olayları anlatmanın doğru olduğunu düşünüyordu, bunun için de devletin politik idaresinin uzandığı her yeri, tüm İtalya'yı, coğrafyasıyla, demografisiyle, ekonomisiyle ele almıştır. Metni Latince kaleme aldığından kendisinden önceki annalistlerden farklı olarak "Türkün Türke propagandası" gibi, Romalının Romalıya propagandası sayılabilecek bir eser ortaya koymuş, okuyucusu olan Romalıları Romalı olma gururunu anlatmış ve yüceltmıştır. Bu, Cato'nun **Annales**'inin ilk politik yönüdür. İkinci yön ise Roma'daki sınıf çatışmasıyla ilgilidir, şöyle ki, Cato aristokrasinin bir ferdi değildi, aksine halktan biriydi. Roma'nın güncel politik ve askeri başarıları büyük ölçüde aristokrasinin temsilcileri olan komutanlar ve devlet adamları tarafından gerçekleştirilmişti, dolayısıyla Cato Roma devletinin başarılarını anlatırken bu başarıların sahibi olan sınıfsal rakiplerinin adlarını anmak suretiyle onları yüceltmek için şahıssız başarılarından bahsetmiştir. Ortada başarılar vardır ama

yapanlar önemsizdir onun için. Cato bu yazım tercihiyle tarih yazıcılığını tümüyle politik kılmış, hatta kendinden bahsetmekten ve yaptığı konuşmaları metne eklemekten çekinmemiştir, böylece Roma'da hitabet türü ilk defa tarih yazıcılığına girmiş olur.

Cato'dan sonraki annalistlerin hepsi Pictor ve Cato gibi Roma'nın politik kimliğinin ve üstünlüğünün savunucusu olmuştur. Rasyonel ve kuşkucu bir yazar olarak bilinen **L. Cassius Hemina** (İ.Ö. 146 civarı) yine Roma'nın en eski efsanevi tarihini araştırmış ve Hercules gibi önemli Yunan kahramanlarının Roma'nın efsaneleriyle olan ilişkisini anlatmıştır, başka deyişle Romalıların kökeninde de yüceltilmesi figürlerin olduğu fikri bu rasyonel ve kuşkucu yazara cazip görünmüştür. **L. Calpurnius Psio Frugi** (İ.Ö. 120'de Censor), **L. Coelius Antipater** (İ.Ö. 120 civarı), Sulla döneminde yaşamış olan **Claudius Quadrigarius** ve **L. Cornelius Sisenna** gibi annalistlerle ilgili bilgilerimiz azsa da (eserleri günümüze tam ulaşmamıştır), önceki annalistlerden politik propaganda gayeleri olmamaları bakımından ayrıldıklarını söyleyebiliriz. Bununla birlikte ele aldığı olayları tümüyle Roma devletinin lehine bir şekilde yorumladığı bilinen **Valerius Antias**(İ.Ö. 1. yy.) gibi bir tarihçinin Latin edebiyatının sularında yüzdüğünü belirtmeliyiz. İ.Ö. birinci yüzyılın ve **res publica**'nın sonuna doğru annalistlerin durumu böyledir, ismi bilinen önemli tarihçilerin tümü Roma devletinin edebiyattaki propagandistidir ya da propaganda edebiyatçısıdır, Roma'nın bölgedeki politik egemenliğini ya kökenini büyük iddialardan oluşan efsanelere bağlayarak ya da güncel olayları Roma lehine yorumlayıp Romalılığın yüceltilmesi bir değer olduğunu savunarak tarih yazmışlardır. Keşke eserleri günümüze tam ulaşabilseydi de, yaklaşımımızı daha kesin örneklerle kanıtlayabilseydik. Asıl büyük Romalı tarihçileri ve tarih yazıcılığı ile

politikanın birlikteliğini daha sonra göreceğiz, bunlar ne ki.

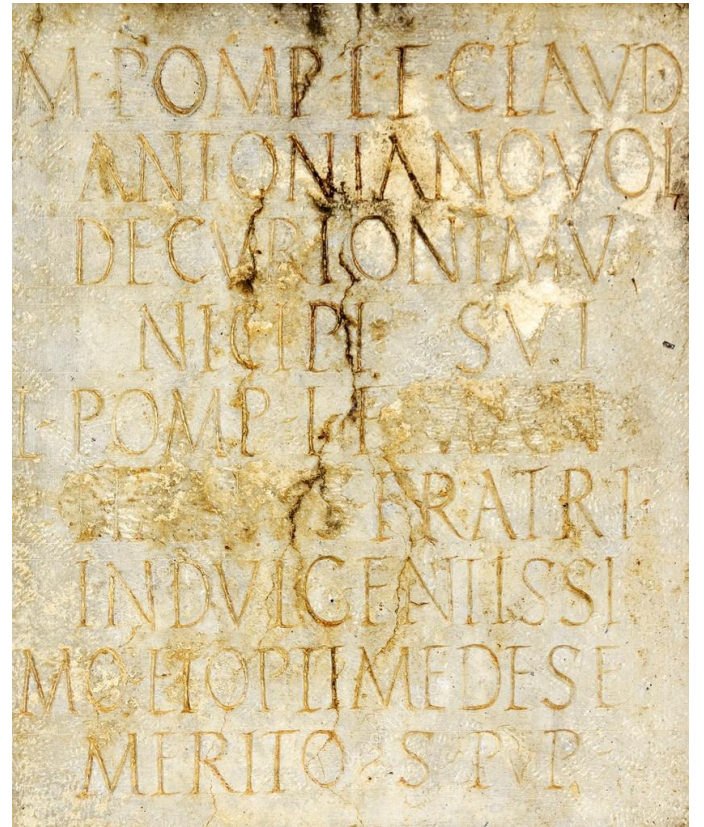
TARİH YAZICILIĞI

Olayların yer ve zaman gösterilerek kaydedilmesi, aşağı yukarı yeryüzünde uygarlığın ve devletin ortaya çıkışıyla başladı. Eski Mısır, Babil, Asur, Hitit ve Pers kralları, şanlı zaferlerini ve parlak başarılarını anıtsal yazıtlarla yaşatmak istemiş, yönetim mekanizmalarının bir parçası olarak büyük arşivler oluşturmuşlardı. Yakınoğu’da rahipler eliyle yürütölen kayıt etkinliği, devletin kutsallaştırılmış geömişini yaşatan mitolojiyle iç içeydi. Eski Yunan uygarlığının daha ticari, daha bireyselleşmiş, evrenin akılcı araştırmalarla kavranabileceğini kabul eden költürö ise resmi kimliği olmayan kişiler eliyle tarih yazımının klasik örneölerini yarattı. Tarihin mitolojiden koparak bir bilim niteliğini kazanması da, Eski Yunan’da Herodotos’la (MÖ yaklaşık 460-395) başlar. “Tarihin babası” kabul edilen Herodotos’un tanrıların savaşlarından değil de Med Savaşları’ndan, yani araştırılıp doğrulanabilir olaylarından söz etmeye girişmesi bu başlangıcın ilk adımıdır. Herodotos’un eserlerinde hala izleri görölen mitolojik yaklaşımın son kalıntılarını silen ise Thukydides oldu. Böylelikle MÖ 5. yüzyılın sonunda, tarih biliminin temeli kesin olarak atılmıştı. Bununla birlikte İlkçağ tarihçilerinin en iyileri bile tarafsız (objektif) olmaktan çok uzaktı. İlerleyen dönemde Yunan ve Roma tarih yazıcılığının din dışı geleneği Bizans’ta yaşatılırken Batı Ortaçağı’nda yazılı költür bir süre kilisenin tekelinde kaldı, tarih yazıcılığı da özellikle manastırlarda, din adamlarınca sürdüröldü. Bu dönemin düşünce ürünleri eleştirel tutarlılıktan yoksundu. Bu nedenle, Ortaçağ boyunca Katolik dünyasında üretilmiş eserlerde herhangi bir iddiayı desteklemek için uydurulmuş tutanaklara ve sahte belgelere sıklıkla rastlanır. 14. yüzyılın sonlarına doğru hızlanan tarihsel değişimi Ortaçağ din adamlarından çok daha iyi fark eden İtalyan

Rönesans düşünürleri, eski metinlerin gözden geçirilmesi, közümlenmesi ve düzeltilmesi etkinliğini başlattılar. Böylelikle Rönesans hümanistleri, Ortaçağ tarihçilerinde eksik olan eleştirel yöntemin de yaratıcısı oldular. Bunun en çarpıcı örneği İtalyan hümanist Lorenzo Valla’nın altı yüzyıldır papalık yetkilerinin kaynağı olarak gösterilen belgenin sahte olduğunu kanıtlamasıdır. Hemen akla gelebilecek bir başka örneö de, Ortaçağ boyunca Aziz Augustinus’a mal edilen metinlerin yarısının aslında onun tarafından yazılmış olmadığının anlaşılmasıdır. Kısacası hümanistler, Eski Yunan ve Roma klasiklerini de yeniden keşfedip yayımlamakla kalmadı, kuşaktan kuşağa aktarılmış bilgileri de süzgeçten geçirdi ve eleştirdi. 18. yüzyılın sonlarında, Fransız Devrimi’nin getirdiği evrensel demokratik kazanımlar ve zorunlu eğitim-öğretimin yaygınlaşmasıyla tarih yazıcılığı Doğu’da Tarih Yazıcılığı MS 3-8. yüzyıllar arasında Batı’da Hristiyan tarih anlayışı dinsel inanç savunusundan öteye geçemezken, MÖ 221’de tek devlet olarak birleşen Çin’de saraya bağlı büyük bir resmi vakanüvislik geleneği gelişti. Bürokratik nitelikli bu tür tarihçilik, Çin’de olduğu gibi sonraki Bizans, İran, Hindistan ve Osmanlı örneölerinde de, devletin olaylara bakışını yansıtıyordu. Öte yandan bu vakayinameler, Ortaçağ’a siyasi parçalanma içinde giren Batı’da yazılabilenlerden çok daha düzenli ve ayrıntılıydı. Tarih biliminin gelişmesine damgasını vuran bilginler arasında, özellikle Çin’de Sima Qian ile Du-Yu’nun, Arap-İslam dünyasında da Taberi, Cüveyni ve İbni Haldun’un adlarını anmak gerekir. TARİH BİLİMİNE GİRİŞ VE TARİH YAZICILIĞI 13 DKİH I-uygarlıklar tarihi.indd 13 03.11.2014 11:59:36 özgürleşti, bir ders haline geldi ve çok daha geniş bir kitleye seslenmeye başladı. Yine bu dönemde ilk kez tarih yazıcılığı, temelde bu iş için yetiştirilmiş, profesyonel eğitimden geçmiş tarihçilerin uğraşı oldu. Prusya’da 1809’da Leopold von Ranke tarafından kurulan Berlin Üniversitesi çevresindeki yeni Alman Tarihçilik Okulu, yöntemlerinin bilimsel duyarlılığı, bütün ayrıntılara eğilmedeki titizliği

ve kaynakları aktarırken gerçeğe bağlı kalmasıyla öne çıktı. Bu kesinlikli araştırmacılık tarih bilimi için büyük bir kazanımdı. Alman tarihçiliğinin ilkeleri ve araştırma yöntemleri, 19. yüzyılın akışı içinde özellikle Avrupa’da yayıldı ve tarihçilik mesleğinin temellerine yerleşti. 20. yüzyılın ikinci yarısında ise bu ilkelerin çeşitli açılardan sorgulandığı görüldü. Tarihçinin görevinin olayları olduğu gibi anlatmak olduğunu söyleyen Ranke bile kendi çalışmalarında Prusya devletinin siyasetinin ve başarılarının savunusunu yapmıştı. Sadece İlkçağ ya da Ortaçağ’daki vakanüvisin, devlet kâtibinin, manastır keşişinin değil, çağdaş tarihçinin de ideolojilerden bağımsız bir konuma kolay kolay kavuşamayacağı anlaşıldı. 19. yüzyıl tarihçilerinin bir diğer özelliği de, kendilerinden önceki tarihçiler gibi hükümetler ve ünlü kişilerle ilgilenmiş olmalarıdır. 20. yüzyılda tarihçilikte bu anlamda büyük bir değişim meydana gelmiştir. 20. yüzyılın tarihçileri ekonomik ve sosyal tarihe yönelmiş, bireylerden (büyük adamlardan) uzaklaşıp topluma ulaşma yollarını aramışlardır. 20. yüzyılda dikkati çeken en önemli tarih okullarından biri Annales Tarih Okulu’dur. 1929 yılında, Marc Bloch ve Lucien Febvre’nin Fransa’da kurduğu bu okul, tarihe yeni ve geniş çerçeveli bir bakış açısı getirmiştir. Annales Okulu tarihçileri, kişinin toplumsal yaşamının bütün yönleriyle tarih kapsamına alınması gerektiğini savunmuşlardır. Bu tarih okulu, geçmişin bilinmeyen köşelerine ve insanlarına ulaşmaya çalışmış, kalabalıkların ortak özelliklerini keşfetmeyi hedef almıştır. Annales Okulu’nun ikinci kuşak temsilcilerinden olan ve yüzyılın en büyük tarihçilerinden kabul edilen Fernand Braudel’in “yeni tarih” anlayışıyla tarihin öznesi ve konusu büyük değişime uğradı. Yeni tarih anlayışı tarihçilikte büyük adamların (padişahlar, krallar, komutanlar, vezirler...) yerine sıradan insanların araştırılmasını önemsiyor, savaşlar ve antlaşmalarla dolu diplomatik bir tarihin yerine de, toplumsal dönüşümleri ve iklim, demografi, tarım, ticaret, teknoloji, ulaşım, iletişim gibi

konuları seçiyordu. Tarih yazarken, tarihsel değişime etki eden tüm unsurları (coğrafya, iklim, demografi, teknoloji, ekonomi...) hesaba katmak gerektiğini savunan ve bu bağlamda “bütüncül bir tarih” anlayışını hedefleyen Annales tarihçileri, geçmişini inşa ederken toplum bilimlerinin tümünden (ekonomi, sosyoloji, psikoloji vb.) yararlanmanın bir zorunluluk olduğunu söylüyorlardı. 20. yüzyılda meydana gelen çok önemli gelişmelerden biri de, tarihçilere yalnızca kaynaklarını ve dokümanlarını değil, kendi kendilerini de sorgulamayı öğreten tarih yazıcılığının benimsenmesidir. İngiliz tarihçi E.H. Carr bu konuda şunları söylüyor: “Bir kere tarihin olguları bize hiç bir zaman saf olarak gelmezler, çünkü saf bir biçimde var olmazlar, var olamazlar. Her zaman kayıt tutanın zihninden kırılarak yansır. Bir tarih eserini ele alınca, ilk ilgileneceğimiz içindeki olgular değil, onu yazan tarihçi olmalıdır. Genellikle tarihçi istediği türden olguları elde edecektir. Tarih yorum demektir. Tarihçi, geçmişin değil bugünün insanıdır. Tarihçi, olguları olmaksızın köksüz ve boş; olgular, tarihçileri olmadan ölü ve anlamsızdır.”

Tarih Yazmak: Sümerlerde Eğitim

Ünlü bir Sümerolog olan Samuel Noah Kramer, kitabına “Tarih Sümer’de Başlar” başlığını seçmiş. Bir cümle ile bütün tarihin temelindeki fikri ortaya koymuş. Bu fikir sayesinde söz hiç uçmamış, geleceğe doğru yola çıkmış. Yazının icat edilmesiyle beraber sözlü tarih yerini yazılı tarihe bırakmış. Nesiller arası bilgi aktarımı artmış. Tarih kökünden değişmiş. İnsanlığı derinden etkileyen bu gelişmenin çıktığı yer ise Mezopotamya olmuş. Sümerlerin yazıyı icat etmesiyle bilim ve sanatta yeni bir çağ başlamış. Fikirler nesilden nesle somut bir şekilde aktarılmış. Okul kavramı insanın hayatına dahil olmuş. Peki, devrim niteliğindeki okul sisteminin oluşmasındaki sebepler neler? Yazının icadıyla eğitim arasında bir ilişki var mı? Sümerlerin kullandıkları metotlar günümüz eğitim sistemini ne derecede etkiledi? Bu soruların yanıtları bu yazımızda Sümer medeniyeti üzerinden incelenmeye çalışılacaktır.

OKUL KAVRAMI NEDEN SÜMERLERDE ORTAYA ÇIKTI?

Resim 1: Sümerlerin kullandıkları kil tabletler.

Bir tarım toplumu olan Sümerler, nüfusla doğru orantılı olarak artan ürün miktarını koordine edebilmek için daha çok veriye ihtiyaç duymuşlardır. Bu nedenle hem bu verileri beynin dışında tutmak hem de işleyebilmek için yeni bir sistem icat etmişlerdir. Büyük miktarda matematiksel veriyi organize etmeyi sağlayan bu yeni sistem günümüzde yazı olarak

bilinmektedir. Yazının icadıyla birlikte yazıyı öğretip öğrenme kavramı da hayata girmiş ve ilk okullar ortaya çıkmıştır.

Sümeroglardan elde edilen bilgilere göre eğitimi konu alan ilk kaynaklar İ.Ö. 3000 yılında Uruk adlı bir Sümer kentinde bulunmuştur. Tarım, ekonomi ve eğitim konulu bu kaynaklar, bizlere Sümerlerin yaşam tarzlarına dahi ipuçları vermektedir. 1902- 1903 yıllarında yapılan kazılarda İ.Ö. 2500 yılına dayanan çok sayıda ders kitabına ulaşılmıştır.

EĞİTİMİN GELİŞİMİ

Yazının gelişmesiyle gördükleri her olayı kayıt altına almaya başlayan Sümerler, üçüncü bin yılın ortalarına doğru on binlerce kil tablete ve yazmana sahip olmuşlardır. Bu sayede insanın aklında tutamayacağı olayları ve fikirleri kayıt altına almaya başlamışlardır. Bilgi birikimi artmış, nesiller arası iletişim güçlenmiştir. Yapılan kazılardan elde edilen bilgilere göre okul kavramı Sümerlerde İ.Ö. 2000 yılında başlamıştır. Bu kazılarda, okuma ve yazmayı öğretmeyi amaçlayan alıştırma içerikli binlerce kil tablet gün yüzüne çıkmış. Bu tabletler arasında dönemin öğretmenlerinin de eğitimi konu alan yazılarına ulaşılmıştır. Sümer okullarının eğitim programlarını, hedeflerini ve öğretim yöntemlerini inceleyen bu denemeler, tarihi açıdan ilk olmaları sebebiyle önem arz etmektedirler. Öğretmenlerin Sümer'deki eğitim sistemi hakkında yazdıkları, bizlere geliştirilmeye çalışılan bir okul kavramının var olduğunu kanıtlar niteliktedir.

OKUL SİSTEMİ

İlk başta öğrencilere mesleki yeterlilik kazandırmayı amaçlayan bu okullar, eğitim programının yayılması ve gelişmesiyle birlikte bilim ve kültür odaklı hale gelmişlerdir. Kaynaklarca Sümer okullarında dönemin geçerli sayılan bilimleri ders olarak verilmiştir. Tanrıbilim, hayvanbilim, bitkibilim, matematik, dil bilgisi ve coğrafya okullarda verilen derslere örnek olarak gösterilebilir.

Eğitim algısının gelişmesiyle Sümer okulları iki farklı eğitim sistemini benimsemişlerdir. Bunlardan ilki temel bilimlere yönelik matematik, coğrafya, fizik gibi alanların yaygın olduğu sistemdir. İkincisi ise yaratıcılığı geliştirmeyi amaçlayan edebiyat ağırlıklı bir sistemdir. Kullanılan “ders kitapları” da verilen bu bağlamda çeşitlilik göstermektedir.

SÜMER'DE OKUL VE GÜNÜMÜZ

Resim 2: Sümerlerin kullandıkları çivi yazısına bir örnek.

Eğitimi insan beyninin sınırlarından kurtarıp yazıya dökmeye başlayan Sümerler oluşturdukları okul yapıları sayesinde günümüz eğitim sistemine ön ayak olmuşlardır. İlk başlarda saray ve tapınaklara yazman yetiştirmeyi amaç edinen Sümer okulları zamanla dinden bağımsız, bilime yönelik bir yapıya evrilmiştir. Bu durum günümüz bilime dayalı eğitim sisteminin öncüsü niteliğindedir. Lakin bir çok konuda modern eğitimin babası olan Sümerlerin eğitim hakkındaki bazı uygulamaları günümüzde uygulanmamaktadır.

Nikolaus Schneider'in 1946 yılında yaptığı çevirilere göre Sümer'de sadece varlıklı ailelerin çocukları okula gidebiliyorlardı ve öğrencilerden alınan ücretler öğretmenlere maaş olarak dönüyordu. Bu tür bilgiler bizlere gösteriyor ki Sümer'de eğitim üst sınıf insanlara yönelik gelişmişti. Bu bağlamda incelendiğinde Sümer'de yoksullar ve zenginler arası farkın oluşmasında eğitimin de büyük bir yer edindiği yorumu yapılabilir. 21. Yüzyıl eğitim sistemi ele alındığında eğitimin, Sümerlere göre daha eşit bir şekilde yayıldığı görülmektedir. Lakin eğitimde eşitlik 6000 yılda halen tam olarak çözülememiştir. Günümüz eğitim kurumları her ne kadar her kesimden insana burs ve parasal konuda destek çıkmaya çalışsa da bu destek yeterli olmamaktadır.

Uygulamadan kalkan bir diğer metot ise eğitimde ceza sistemidir. Ceza şartlarının sopyayla şiddete kadar gittiği Sümer, günümüz eğitim sisteminden daha sert bir yapıya sahipti. Şimdilerde öğretmenlerin "eğitim" uğruna uyguladıkları şiddet her ne kadar cezalandırılrsa 1980'ler İngiltere'sinde de eğitimde şiddet

görülmekteydi. Günümüzde dahi, eğitimde şiddet her ne kadar önlenmeye çalışılsa da varlığını koruyan bir uygulamadır. Bu bağlamda incelendiğinde Sümer'de başlayan okul ve eğitim sistemlerinin belli konularda evrim geçirerek günümüze geldiği yorumu yapılabilir.

Yazıyı icat ederek günümüze en büyük katkıyı yapan Sümerler, geliştirdikleri eğitim sistemleri sayesinde de modern eğitimin öncüsü olmuşlardır. Okul alanında getirdikleri düşünsel ve sistemsal yenilikler sayesinde mevcut eğitim sistemi şekillenmiştir. 6000 yıllık bir zaman yolculuğuyla bizlere ulaşan kil tabletler sayesinde de insanlık, eğitimin geçmişi hakkında önemli bilgilere sahip olmuştur. Tarihi başlatan Sümerler bir bakıma eğitime de yön vermişlerdir.

Acımasız ve Güçlü: Atinalı Irene

Bizans İmparatorluğu veya o dönemdeki adıyla Roma İmparatorluğu tarihinde, **Theodora** gibi başka kadınlar da adlarından söz ettirmeyi başarmışlardır. Lakin, bu etkileyici ve güçlü kadınlardan bir tanesi imparatoriçe yerine imparator unvanını kullanmıştır. Verdiği şaşırtıcı kararlar ve baskın gücüyle Bizans, Roma ve Hristiyanlık tarihini derinden etkileyen bu kadın, Atina'lı Irene'dir.

TAHTTAN ÖNCE

Dönemin imparatoru 5. Konstantin'in oğlu olan 4.Leo ile 1 Kasım 768'de evlenen Irene, kocası tarafından onun adına yapılan bir gelin yarışmasında seçilmiştir. Evliliğin ardından 775 yılında 4.Leo imparator olarak ilan edilir. Fakat, 4.Leo'nun imparatorluk günleri uzun sürmez ve 5 yıl sonra ölür. Ölümünden kısa bir süre önce 9 yaşındaki oğlu Konstantin'e taç giydiren Leo bu sayede kendisinden sonra tahta geçecek kişiyi belirler. Buradaki tek sıkıntı Konstantin'in daha 9 yaşında olması ve Bizan İmparatorluğu'nu yönetecek seviyede olmamasıdır. Bu nedenle 6.Konstantin'in annesi Irene bir nevi refakatçi olarak imparatorluğun yönetim işleriyle ilgilenmeye başlar. Savaş stratejisi, politika ve ekonomi alanlarında bir kadın olarak hiçbir tecrübesi olmayan Irene, daha sonra yapacaklarıyla bir döneme ve geleceğe damga vuracaktır.

BÜYÜK BİR GÜÇ

MS 780 – 797 yılları arasında taht naipliği yapan Irene bu süreç boyunca bir çok politik ve

askeri durumlarda önemli rol oynamıştır. **Bu aktif rolü sebebiyle bazı tarihçiler, Irene'nin imparator anlamına gelen “basileus” lakabını kullandığı söylemektedir.** Irene'nin aynı bir imparator gibi kararlar vermesi dönemin erkek egemen toplumunda kadının da erkekler kadar güçlü ve etkili olabileceğini göstermektedir.

Irene'nin yaptığı önemli şeylerden biri ikonoklastlara karşı yürüttüğü politikalarıdır. İkonoklazm, bir kültürün kendi dini ikonlarına ve sembollerine saldırısı olarak tanımlanabilir. Kocası 4. Leo ve onun babası imparator 5.Konstantin ikonoklazm düşüncesini benimsemişlerdir. Özellikle 5.Konstantin hüküm sürdüğü yıllar boyunca Hristiyan ikonlarını yasaklamış ve yok etmiştir. Bizans İmparatorluğu, İsa'nın resimleri gibi dini ikonlardan arındırılmıştır. Lakin, Irene'nin dini görüşü ikonları korumaya ve yüceltmeye yönelikti. Bu inancı doğrultusunda Irene, kendi inancına sahip yönetici ve generallerle çalışıp ikonoklazm düşüncesini benimseyenleri görevden uzaklaştırır. Irene, ikonlar ve sembollerin tekrardan korunması ve kullanılması için 786 yılında İstanbul'da (o dönem Constantinople diye geçiyor) bir konsey kurar. Lakin bu konsey, Constantinople'da bulunun bazı askeri grupların ikonlara karşı olan ayaklanması sonucu iptal edilir. Konseyin tekrar açılması ve sürpriz bir baskınla karşılaşılmaması için Irene ayaklanmaya karışan askeri birlikleri imparatorluğun doğusuna gönderir. Bu sayede ikonoklastik anlayışı bitirmeyi amaçlayan Irene, kendisine uygun bir ortam yaratmış olur. Yeni konsey, 787 yılında İznik'te (Nicaea) toplanır. İznik'in seçilmesi Hristiyanlık açısından o dönemde

büyük önem arz etmektedir. Bunun temelindeki sebep ise İznik'in MS 325 yılında yapılan ve Hristiyanlığın gücünün arttığı Birinci İznik Konseyi'nin toplanma yeri olmasıdır. Bu bağlamda Irene'nin Hristiyanlık için stratejik bir yeri seçmesi çok zekice bir hamle olarak yorumlanabilir. MS 787 yılında toplanan İkinci İznik Konsili ile ikonların ve sembollerin tekrar kullanılmaya başlanması kararlaştırılır. **Alınan yeni kararlar doğrultusunda Bizans İmparatorluğu'nun dini bakış açısı değişir. Lakin, Irene'nin yönetimde oynadığı etkin rol Papalıkla arasında bir kriz yaşanmasına neden olacaktır.**

ACIMASIZ BİR ZAFER

Papa ile Irene arasında yaşanan kriz öncesinde yani MS 790 yılında Irene'nin oğlu 5. Konstantin büyümüş ve tecrübe kazanmıştır. Bu sebeple 5.Konstantin annesinin tahttan inme vaktinin geldiğine karar verir ve Bizans'ın yeni imparatoru ilan edilir. Fakat, mutlak gücünü kaybetmek Irene'yi hiç memnun etmez. Irene hırsı doğrultusunda yeniden “ basileus ” olmak için planlara başlar. Oğlunun arkasından ona karşı dedikodular başlatır. Oğluna olan güveni kırmaya çalışır. 5. Konstantin'in kötü yönetimi de buna eklenince halk yeni imparatoru sevmemeye başlar.

MS 791 yılında 5. Konstantin'in Abbasi Halifesi Harun Reşid'e vergi vermeyi kabul etmesi halk tarafından tepkiyle karşılanır çünkü halk Araplara karşı savaşmak ve kazanmak istemektedir. Halkın bu isteği doğrultusunda MS 792 yılında Bulgarlara karşı sefere çıkan 5. Konstantin, burada çok ağır bir yenilgi alır. İmparatorluğun bu kötüye gidişini zekice kullanan Irene, askerin oğluna olan desteğini

keser ve MS 797 yılında Irene'nin adamları imparatoru yakalar. İmparator, doğduğu yer olan Porphyra'ya götürülür ve orada kör edilip öldürülür. Bir annenin güç uğruna oğluna karşı yaptığı bu acımasız hareket, bir bakıma kadınların da nasıl erkekler kadar saldırgan ve güçlü olduğunu göstermektedir.

YENİDEN YÜKSELİŞ VE KAYBEDİŞ

Resim 2: Irene'nin resminin olduğu altın para.

MS 797 yılında bu sefer süresiz bir şekilde tahta geçen Irene, hemen kendi parasını bastırır. Bu durum çok önemlidir çünkü Bizans tarihinde ilk defa bir kadın sadece kendi resmini kullanarak para bastırmıştır. Para bastırmak bir imparatorun mutlak gücünün bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Bir kadın olarak imparatorluk tahtını acımasız bir şekilde ele geçiren Irene, kadının gücünü Bizans İmparatorluğu'nda göstermiştir. Fakat, Hristiyan dünyasında Kutsal Roma İmparatoru'nun bir kadın olması fikri hoş karşılanmamaktadır. Bu yüzden MS 800 yılında bir Noel gününde Papa 3. Leo, Charlemagne'i Kutsal Roma İmparatoru'nun yeni kralı ve

koruyucusu olarak ilan eder. **Papa'nın kadınlara olan bakış açısı sebebiyle verdiği bu karar ileride Bizans ve Papalık'ın dini anlayışlarının ayrılmasına sebep olacaktır.** Lakin, Hristiyan dünyasını kökünden değiştiren bu kararın merkezinde bulunan Irene, bir kadının dünya ve Hristiyanlık tarihini nasıl derinden etkileyebileceğini göstermiş olur. Papa ve Charlemagne gibi dönemin en etkili erkek figürlerine kafa tutan Irene, acımasız kararlarına rağmen kadının gücünü yansıtan bir örnek olarak görülebilir.

Papa 3. Leo'nun Charlemagne'i Kutsal Roma İmparatoru olarak ilan edişini gösteren bir resim.

KİM KİMDİR KÖŞESİ

PROF. DR. AHMET TAŞAĞIL

Ahmet Taşağıl 14 Şubat 1964'de Kocaeli'nin Karamürsel ilçesinde dünyaya geldi. 1975 senesinde İlyasköy İlkokulunu, 1981 senesinde İzmit Mimar Sinan Lisesi'ni bitirdi.

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü'nden 1985 senesinde mezun oldu. Aynı sebebe Çince öğrenmek ve Orta Asya Tarihi üzerine araştırmalar yapmak üzere Taywan'a gitti. Shih-fan Üniversitesinde Çince kurslarına devam ederken, aynı zamanda Cheng-chih Üniversitesinin Etnoloji Araştırmaları Enstitüsü'nde ve Tarih Bölümünde ders ve seminerleri takip etti ve dökümantasyon merkezinde Çin kaynaklarından Türk tarihine ait belgeler topladı.

1986 senesinin sonunda Türkiye'ye geri dönüp, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yüksek Lisans öğrenimine başladı. 1988 senesinde “Gök-Türk – Ülkesine Gelen Çinli Elçilerin Raporlarına Göre Gök-Türk – Çin İlişkileri” isimli teziyle master unvanını aldı. Aynı sene bu enstitüde başladığı doktora çalışmasını 1991 senesinde “Gök-Türkler (542-630)” isimli teziyle tamamlayarak doktor unvanını kazandı.

Bu arada 1987 senesinde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladığı Mimar Sinan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalında, 1992 senesinde yardımcı doçentliğe yükseltildi. 1995 senesinde Genel Türk Tarihi alanında doçent unvanını kazandı. 2001 senesinde profesör oldu.

1997-1998 ve 1999-2000 yılları arasında eğitim-öğretim yıllarında Kazakistan'ın Türkistan şehrindeki Uluslararası Hoca Ahmet Yesevî Türk-Kazak Üniversitesinde misafir öğretim üyesi olarak vazife yaptı. Çeşitli seminerler ve konferanslar verdi ve panellere, sempozyumlara katıldı. Kazakça başta olmak üzere diğer Türk lehçelerini öğrendi. Bu esnada Özbekistan'ın Semerkand, Buhara ve Hive gibi tarihi şehirlerine, yine Güney Kazakistan'da Sır Derya boyundaki tarihi kalıntıların bulunduğu alanlara geziler yaptı.

Saha araştırmalarında bulundu. Aynı üniversitede 2001-2002 öğretim yılında Tarih-Felsefe Fakültesi Dekanlığı vazifesini yürüttü. 2002 senesinin Temmuz-Ağustos aylarında Türk İşbirliği Kalkınma İdaresi'nin yürüttüğü Moğolistan Türk Anıtları Projesinde yer aldı.

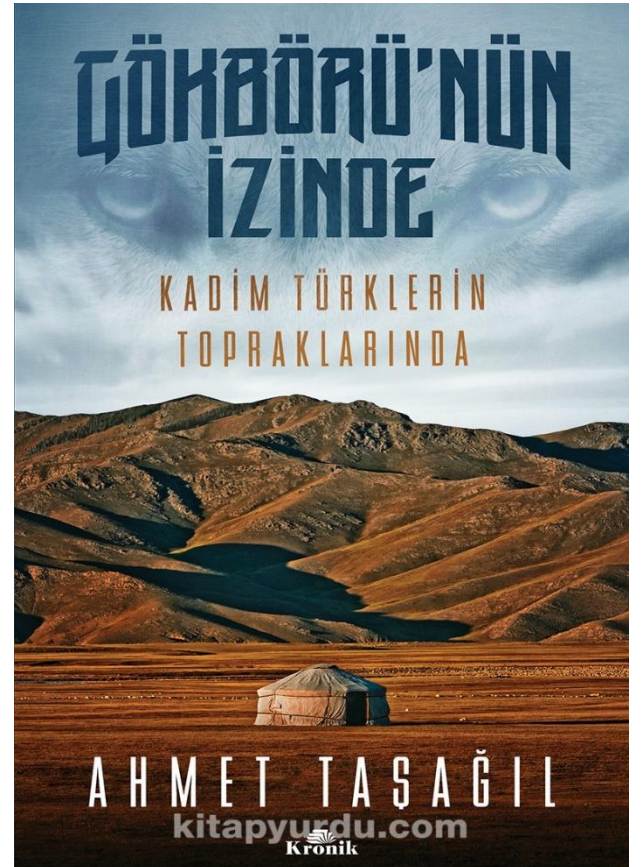
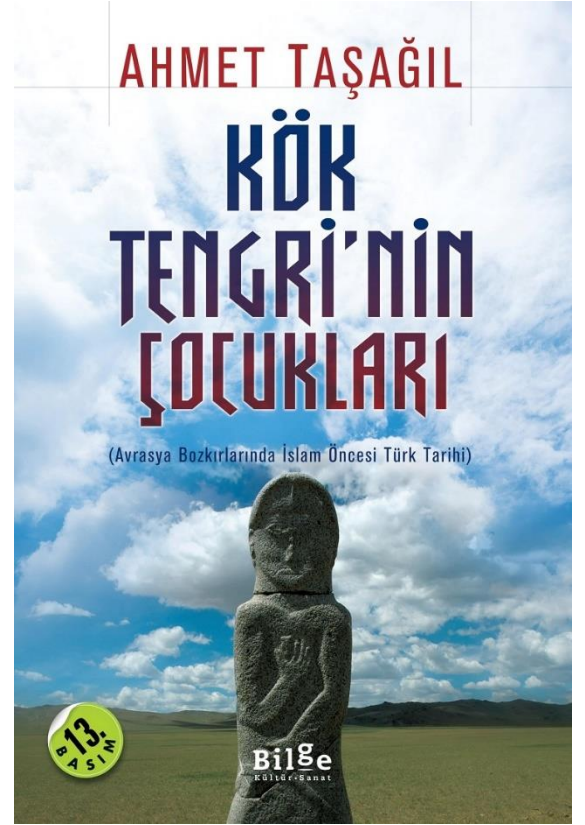
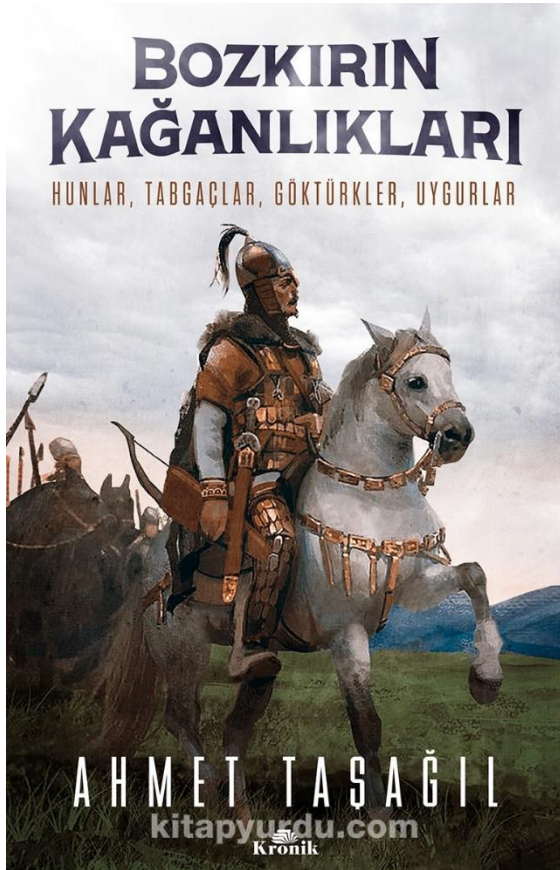
2004-2005 öğretim yılında Bişkek'te bulunan Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesinin Tarih Bölümünde öğretim üyeliğinde bulundu. Aynı üniversitenin Türk Uygarlığı Merkez Müdür yardımcılığı vazifesini yürüttü ve Sosyal

Bilimler Dergisi yayın kurulu başkanlığını yaptı.

2007-2008 Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü müdürlüğü yaptı. 2008'de Rektör Yardımcılığına atandı. 2009 Nisan ayında Tarih Bölümü Başkanlığına atandı.

Halen Mimar Sinan Üniversitesi Tarih Bölümü Başkanlığı ve Rektör Yardımcılığı vazifelerini sürdürmektedir.

Çince, İngilizce, Rusça ve Fransızca ile Türk lehçelerinden Kazakça ve Kırgızca'yı bilen Taşağıl evli ve iki çocuk babasıdır.

ANTROPOLOJİ

Sosyal (toplumsal) Bilim dallarından bir tanesi de antropolojidir. Sosyal bilimlerin en genci olan ve geniş anlamıyla insan bilimi olarak tanımlanan antropoloji portfolio"suz hümanizma"nın en kapsamlı disiplini olarak ortaya çıktı. Bu disiplin kapsam, konu ve yöntemle ilgili savlarını belirlemek için çok uğraş vermek zorunda kaldı. Kendisine bırakılan konuları ele aldı (diğer alanların incelemediği) ve hatta zorunlu olarak daha eski bazı alanlara da girdi. Şimdi onun kapsadığı incelemeler şunlar: prehistorya, folklor, fiziksel antropoloji ve kültürel antropoloji. Bunlar öbür toplumsal ve doğal bilimlerin, psikoloji, tarih, arkeoloji, sosyoloji ve anatominin meşru araştırma alanlarına tehlikeli biçimde yaklaşıyorlar. (Malinowski 1990:11)

Antropoloji en geniş anlamı ile insan bilim demektir. Ancak bu tanım kapsamı son derece geniş olup, insanı konu almış olan diğer disiplinlerle, antropolojinin farkına işaret etmez. Bu nedenle antropologlar kendi disiplinlerini daha kesin çizgilerle sınırlamaya çalışırlar. İlk olarak disiplinin ismini ele alalım: Antropoloji kelime yapısı olarak iki Yunanca kelimenin birleşimidir. İnsan anlamına gelen Anthropos ile düzenli bilgi anlamında olan logos. Böylece kelime anlamı olarak antropoloji, insanla ilgili düzenli bilgi anlamındadır. Antropoloji birey olarak insanla

ilgilenmez. İlgisi grup içinde yaşayan insan ve bu insanın yaptıkları ve davranışlarıdır. (Saran, 1993:21) "İnsanlar arasındaki benzerlik ve farklılıkları göz önüne alarak insanları karşılaştırmalı bir görüşle inceler. İnsanoğlunun evrimi, fiziksel ve toplumsal gelişiminin kurallarını ortaya çıkarır. Başka bir deyimle kültür ile ilgilidir. İnsan topluluklarının fizik yapı, kültür ve davranış bakımından farklılıklarını ele alır." (Tezcan 1996: 1) Konuyu biraz daha açacak olursak antropoloji biz insanları inceler. (Wells 1994: 9) "İnsanoğlu'nun yaşamı ve töreleriyle ilgili hiçbir konu ya da soru antropoloji'nin inceleme alanı dışında değildir. Bu yüzdendir ki, bilimsel disiplinlerin en ilgi çekici en heyecan verici olanı antropolojidir. İlgi alanımız ne olursa olsun hepimiz için özel, ilginç birşeyler vardır antropolojide." (Wells 1994: 9) "Çeşitli ilimleri düzenli bir biçimde ait oldukları yere koymak isteyenler, sıra antropolojiye gelince bu ilmin yeri hususunda kolayca karar veremezler. Gerçekten antropolojinin bölümlerini meydana getiren fiziki antropoloji, kültürel antropoloji, sosyal antropoloji, arkeoloji, etnoloji, etnografya ve linguistik insanla ilgili tüm çalışmalarla sıkı sıkıya ilişkilidir." (Saran 1971: 9) Antropoloji çeşitli özelliklerinden dolayı bazı bilim adamları tarafından taç bilim olarak kabul edilirken, bazılarınca artık bilim olarak nitelendirilmektedir. Antropoloji incelediği konular ve kendisine özgü olan yöntemleri ile diğer sosyal bilim dalları arasında özel bir yere sahiptir. Antropolojinin tanımlarında bir tanesi de antropologların sahada yaptıklarıdır. Bir antropolog antropoloğun ayakkağıları çamurlu

olmalıdır demiştir. Bu bilim dalını diğerlerinden ayıran en önemli özellik saha çalışmalarına (alan araştırması) verdiği önemdir. Antropoloji aradığımız doğru yanıtları bulmamıza yardımcı olacaktır. Tüm bilimsel kuramlar tarihsel süreç boyunca deneme yanılma ve yeniden formülleştirme sonucu ortaya çıkmaktadır. Yeni yeni ortaya çıkan verilerin birikmesi bu süreçte önemli bir yer tutmaktadır. Mekanizmalara –bu durumda, toplum biyolojisi ve evrim mekanizmaları dahil olmak üzere- ilişkin olan düşüncelerdeki değişikliklerde aynı şekilde gündeme gelir. Bu tür değişiklikler eldeki kanıtların yorumlanmasını etkileyebilir. Böylelikle kuramların gelişmesi yeni kanıtlar olmaksızın sürebilir. Antropolojide varolan kuramı belirginleştiren unsur toplumbilimsel bir nitelik taşıması ve biz insanları konu edinen çalışmanın kavranmasıyla ilgilidir. (**Lewin 1998:1**)

Antropoloji insanı dolayısıyla insan toplumlarını ve kültürü incelemektedir. Fakat antropolojik çalışmalar yapılırken belirli bir çerçeveden bakılmak sureti ile araştırma yönlendirilir. Burada yapılan bir yerde antropolojinin sınırlarını belirlemektir. Antropolojinin üzerinde durduğu ve halen günümüzde geçerliliğini koruyan bazı sorular bulunmaktadır:

- 1-) İnsanlar ve toplumlar neden birbirlerine benziyor ?
- 2-) İnsanlar ve toplumlar neden birbirlerine benzemiyor ?
- 3-) İnsanlar ve toplumlar neden ya da nasıl değişiyor ?

Bu üç soru, antropolojinin bugünde geçerli olan temel sorunlarıdır. Ancak bu sorulara verilecek olan cevaplar günden güne değişmekte ve gelişmektedir. Yaşanan sosyo – kültürel değişme, toplumun kendi iç dinamiğindeki etkileşimlerin bir sonucu olabileceği gibi, dıştan gelen etkilerin bir ürünü, daha doğrusu iç ve dış dinamiğin bir bileşkesi olarak ortaya çıkmaktadır. Doğa nasıl biyolojik evrimin en zengin bilgi arşivini içinde bulunduruyorsa, kültürde sosyal değişimin en güvenilir

belgelerini elinde saklamaktadır. (**Güvenç 1994:38**) İlkel olsun, gelişmiş olsun hiçbir toplum durgun hareketsiz ve statik olarak nitelendirilemez. Her toplumda sürekli bir dinamizm, bir değişme görülür. İlkel toplumlar bile yavaşta olsa değişmektedir. Çağımız hızlı kültür değişmesi çağı olup, dünya kültürleri sürekli olarak değişmeye uğramaktadır. Fakat bu tür değişmelerin hızı farklı zamanlarda ve farklı yerlerde değişiklik göstermektedir. Antropoloji bu tür kültür değişmelerinin nedenlerini, bağlı olduğu diğer konuları ve sonuçlarını karşılaştırmalı olarak inceleyerek sosyal değişme yasaları ile ilgili sonuçlara ulaşmaya çalışır. (**Tezcan 1984:1**)

Antropolojiyi genel olarak iki kısma ayırabiliriz : **Fiziksel Antropoloji ve Kültürel Antropoloji.**

1-) Fiziksel Antropoloji : İnsanoğlunun fiziksel gelişimini, evrimini inceler. Yani, insanın biyolojik gelişmesinin tarihi ile ilgilidir. İnsanın insan olabilmek için geçirdiği aşamaları ele alır. Çeşitli insanların fiziksel özelliklerini inceler. İnsan ırklarını, insanın doğuşundan modern hale gelinceye değin geçirdiği biyo - fizyolojik değişiklik ve aşamaları, ırk karışımlarını ele alır. Irkların karşılaştırılması ve ırk ilişkileri belli başlı konulardır. İnsanların hayvanlarla farklılıkları, iskelet ve kaslarında karşılaştırılması da diğer konulardır. (**Tezcan, 1996:1**) Fiziki antropoloji insan biyolojisinin araştırılmasıdır fakat sadece biyoloji konu edinmez. Atalarımızdan kalan fosilleri, dünyanın başlangıçtaki nüfusu boyunca çeşitli genlerin dağılımını, gen mirasının mekanizmasını, farklı bölgelerdeki insanların şekil ve renk farklılığını ya da insanların ve yakın akrabalarının davranış şekillerini inceler. Fiziki antropologlar tüm bu soruların cevabını ararken, nesnelerin yaşadığı tabii ve sosyal hayatla ilgilerini araştırır. Yani fiziki antropolojinin gerçek çalışma alanı insanların ve onların yakın akrabalarının tabii ve sosyal durumları ya da tabiatları içerisindeki biyolojik gelişimi üzerinedir. (**Hunter; Whitten 1987:3**)

2-) Kültürel Antropoloji : “Antropolojinin bu kolu, çeşitli alt disiplinlere ayrılmıştır. Bu disiplinler yaklaşık 100 yıllık bir geçmişe

sahiptirler.” (Saran, 1993:22) Bu alt disiplinleri şöyle sıralayabiliriz.

Arkeoloji : “Bazılarına göre bu bilim kolu başlı başına, antropolojiden bağımsız bir disiplindir. Ancak, antropoloji alanında özel bir faaliyet kolu olarak düşünülmesi, disiplinin bünyesi bakımından daha uygundur.” (Saran, 1971:10) “İnsanın maddi kültürünü ve bu kültürün yazılı belgelerden önce incelenmesi prehistoryanın ya da prehistorik arkeolojinin konusudur. Bu disiplin, maddi kültürün prehistorik devirlerden bu yana, gelişimini kazılarda elde edilen bulgulara dayanarak inceler.” (Saran, 1993:22) Arkeoloji hem insan bedeninin kalıntılarını, hem de insanın yaptıklarını, ürettiklerini ve kullandıklarını inceler. Arkeologlara antropolojinin tarihçileri denebilir. (Tezcan, 1996:2)

Etnoloji : Yunanca halk anlamına gelen ethnos sözcüğünden türetilen etnoloji özellikle ilkel diye nitelenen halkları ve onların kültürlerini inceler. (Örnek, 1971:80) Etnoloji kültürler arası farklar ve benzerliklerle ilgilenmiş, kültürün tarihsel gelişimini ve çeşitli kültürlerin birbirleriyle ilişkisini konu almıştır. Bir topluma has örf ve adetlerin ya da belirli bir toplumun kültürünün incelenmesi ise etnoğrafyanın konusu olmuştur. (Saran, 1993:22)

Linguistik : “Dillerin yapısal özelliklerini, konuşma biçimlerini inceler. İnsanların düşünce ve görüşlerini belirtmek için kullandıkları çeşitli kalıpları, yani dillerini inceler. Hem dillerin belirli gruplarının tarihini, hem de bugün konuşulan dillerini inceler. Dilin rolü ve kültürün diğer yönleriyle ilişkilerini ele alır. İnsana özgü iletişim ve ifade etme sistemlerinin incelenmesi, linguistiğin temel uğraşı alanıdır.” (Tezcan, 1996:2)

Sosyal Antropoloji : Antropolojinin önemli bir dalı da yirminci yüzyılda gelişen Sosyal Antropoloji’dir. Avrupa’da özellikle İngiltere’de 1908 - 1910 yılları arasında gelişen Sosyal Antropoloji; insan davranışlarının karşılaştırmalı incelenmesi olarak tanımlanabilir. Araştırmalarında toplumsal yapıya ağırlık veren; toplumsal kurumların ve formların sistematik ve karşılaştırmalı

araştırmalarını yapan sosyal antropoloji Radcliffe Bronw ve Bronislaw Malinowski tarafından kurulmuş ve geliştirilmiş olup difüzyonizme ve evrimci kurama bir tepki olarak doğmuş; kısmen Durkheim sosyolojisini izlemiş kısımda sosyolojideki yapısal fonksiyonalist görüşün öncüsü olmuştur. (Örnek 1971:212) Bu terim Birleşik Amerika’da bazen etnoloji sözcüğünün yerine kullanılırsa da genellikle insan davranışlarına yaklaşımın bir boyutunu oluşturur. Ayrıca belirli problemlerin kültür, toplum ve kişilikle ilgili yönünü de inceler. (Saran, 1993:22, 23) “Kültür Antropolojisinin toplumsal olguyu inceleyen bölümü ise Sosyal Antropoloji olarak adlandırılır. Toplumsal olgu denildiğinde genellikle şunlar kastedilir: Sosyal örgütlenme, evlilik adetleri ve örfleri, adetler ve ahlaksal amaçlar, folklor, inanç sistemi, din, dil ve dille düşüncenin ilişkileri vb.” (Saran, 1996:143) Bu dal önceleri ilkel toplumları ele alırdı. Bugün yaşayan kültürleri de inceler. (Tezcan, 1996:3) Sosyal antropolojinin inceleme sahası sosyal davranışlar ve sosyal gruplarda organizasyon ve kültür üniversalleridir ve sosyal antropoloji kültürün teşekkülüne ve değişimine hakim olan kanunları arayacaktır. (Saran, 1971:16) “Sosyal antropologlar diğer konulardan çok, insan toplumlarının sosyal organizasyonunu tayin eden evlilik ve akrabalık ile ilgilenmişlerdir.” (Kırımlı, 1998:2)

